

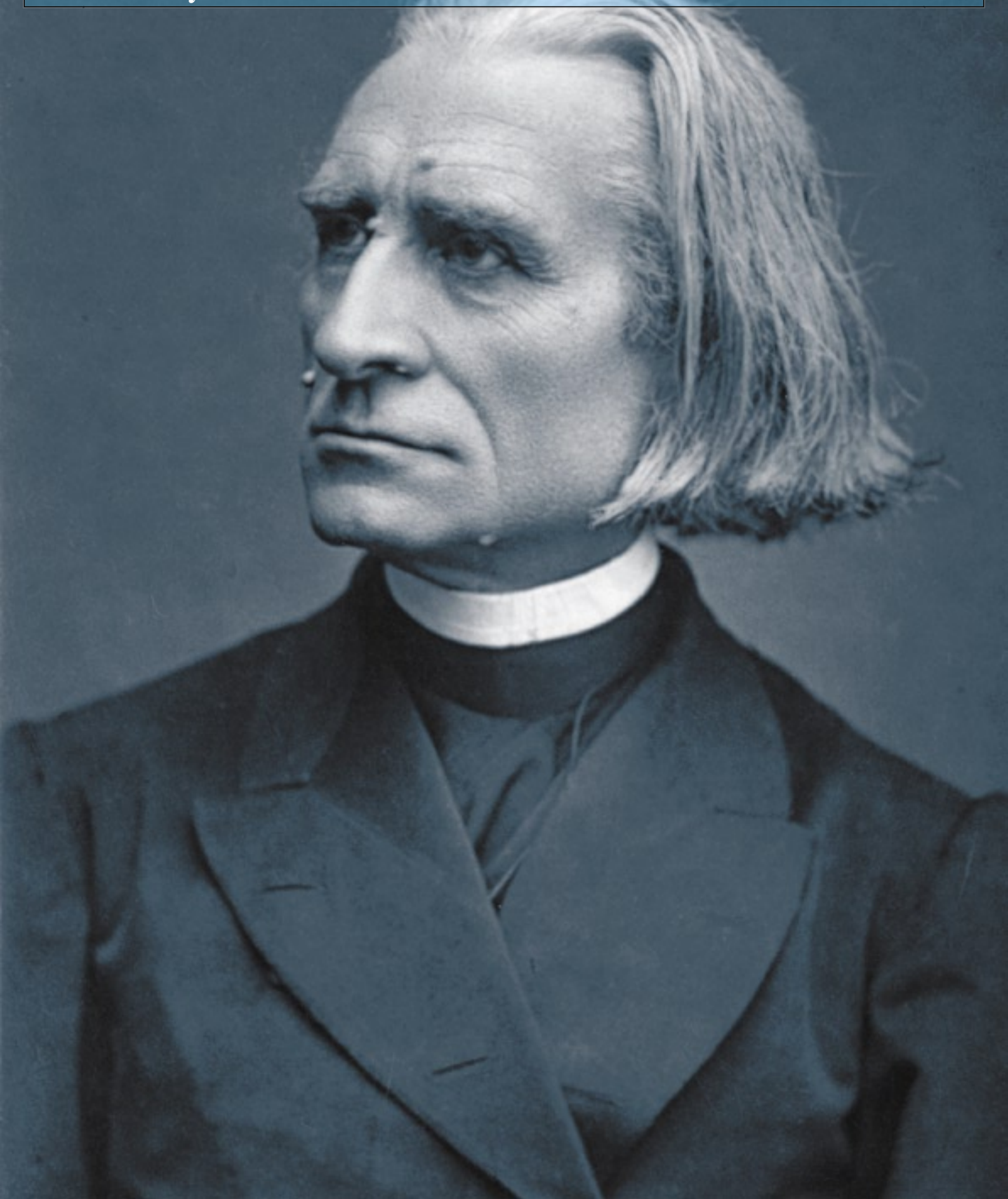
2006 / 3.

Ára: 500 Ft

folkl. MAGGazin

XIII. évfolyam

3. szám

6. Az „Önkéntes kiváló mérvadó”
Hollókői Lajos
7. Honlap a Bodroγκköz hagyományairól
Darmos István
9. A X. „Tedd ki a pontot!” eredményei
10. A 27. T-Com Kaláka Folkfesztivál elé
K. Tóth László
11. A XXII. Zalai Kamaratánc Fesztiválról
Kutszegi Csaba
12. A Hargita Együttes Budapesten
Záhonyi András
14. Petrás Mária útjai - II. rész
Kóka Rozália
18. „Pózák...”
Kocsán László
19. Martin György ülésszak, 2006
Felföldi László
20. MAGTÁR - Amikor a kutyák...
*Széki Soós János,
Juhos Kiss Sándor*
22. Juhbemérés Mérán
Csernók Gabriella Éva
27. Kaposi Edit kutatói tevékenységéről
Felföldi László
29. Emlékezés Kaposi Editre
Borbáth Erika
30. Beszélgetés Székely Leventével
Abkarovits Endre
34. Emlékezés Vadasi Tiborra
Bencze Lászlóné dr. Mező Judit
36. Úgy ment el, ahogy jött
Felföldi László
38. A mozdulatellentét elve...
Fügedi János
41. Digitális képek
ifj. Vitányi Iván
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Történelmi pillanat

Beszélgetés Batta Andrással,
a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektorával

A kilencvenes évek elején több táncházas népzeneész is felhívta a figyelmemet arra, nem véletlen, hogy a táncházmozgalomban tevékenykedő muzikusok tekintélyes része műszaki vagy természettudományos végzettségű. Ezt azzal indokolták, hogy a Zeneakadémián elitképzés folyik, a világhírű intézmény nem foglalkozik népzeneészek oktatásával – annak ellenére, hogy Bartók és Kodály is ott tanult s szerzett diplomát, majd évtizedekig a Zeneakadémia tanárai voltak. No, ennek az ellentmondásnak vége szakad, hiszen 2007 őszén megkezdődik a népzenei oktatás a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. E gyökeres változásról Batta Andrással, az intézmény rektorával beszélgettünk, aki történelmi pillanattal tekinti a népzeneoktatás Zeneakadémián történő akkreditálását.

– Az 1875-ben alapított Zeneakadémia életében szinte a kezdetektől fogva a népzene is nagy jelentőséggel bírt, s a népzenei tanszék beindulásával erre most fölkerül a korona. Ezt Ön is így látja?

– Igen. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem szellemiségében ugyanis mélyen benne gyökerezik a népzene. A régi nagy tanári körből sokan nem csak foglalkoztak a népzenevel, hanem kezdeményezők voltak ezen a téren. De még Weiner Leót is megérintette a népzene varázsa, pedig ő szinte ki sem mozdult Budapestről. Bejárt Lajtha Lászlóhoz, s műveiben alkalmazott népzenei elemeket. De az ugyancsak urbánus Dohnányi Ernőt is említhetem, akit szintén megihletett a magyar népzene, amelyre ékes bizonyíték a Rurialia Hungarica című kompozíciója. E szellemiség kiteljesedésének egyik jelentős mozzanataként 1950-ben Szabolcsi Bence zenetörténész és Kodály Zoltán megalapította a zenetudományi tanszékét. Egy ideig nagyon szépen haladt egymással párhuzamosan a zenetörténet és a népzene, ám az utóbbi később elhomályosult. Pedig a kettő erősen kapcsolódik egymáshoz, hiszen a népzene konzervált bizonyos zenetörténeti stádiumokat. Dobszay László is erre a kodályi gondolatra építette a könyvét a magyar zenetörténetről. Magyarországon

kívül nem is ismerünk olyan zenetörténeti szemléletet, ahol a népzene ilyen szerepet játszana.

A népzene terén hazánkban a következő jelentős lépés a hetvenes években történt, amikor létrejöttek a városi táncházak, s megkezdődött a népzene megtanulása és interpretálása. Itt már nem a falvakban élő zenészek parasztoknak történő muzsikálásáról van szó.

A Zeneakadémiára visszatérve elmondható, hogy a népzene fontossága ma is benne foglaltatik az intézmény szellemi örökségébe. Kocsis Zoltán is gyakran hangoztatja, ahhoz, hogy valaki Bartók zenéjét anyanyelvi szinten tudja interpretálni, a népzene is tanulmányoznia kell. S akkor még nem beszéltem a Zeneakadémia tanárai, közöttük Bartók Béla, Kodály Zoltán vagy Lajtha László népzenei gyűjtéseiről.

– S ennek kiteljesedéseként a jövő tanévtől táncházas zenészek is taníthatnak és tanulhatnak az intézményben...

– A revival-mozgalom úgy kapcsolódik ehhez és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemhez, hogy résztvevői megtanulták átadni a fiataloknak a népzene újrajátszását, s így annak előadasmódja taníthatóvá vált. Megmutatkozik erre a fogyasztói igény is. A zeneiskolákban van arra mód, hogy a növendékek népi hangszereken tanuljanak, ám ehhez tanárokat és előadókat kell képezni. Ez érlelte meg, hogy a Zeneakadémia ilyen feladatot is ellásson. Jánosi András és Sebő Ferenc korábban már többször felvetette, hogy az egyetem miért nem foglalkozik ezzel a területtel. A lehetőségeink most biztosítják ezen új szak akkreditálását, s élünk is vele. Egyetemünk ugyanis áttér a kétféle képzésre, amely szerint a hároméves alapképzést két éves mesterképzés követi. Ez arra ösztönzött bennünket, hogy valamennyi szakot átgondoljunk, hiszen mind egyiket újra kell akkreditáltatnunk. S ez ad

ta azt, hogy vegyük bele a népzeneét is. A Zeneakadémián két nagy képzési irány létezik, az egyik felsőfokú zeneművész-képzés, a másikon alsó- és középfokú zenetanár-képzés folyik. Az egyetem összes növendéke először hároméves alapképzésben részesül, s aki ezt elvégezte és szakvizsgát tett, kap erről egy bizonyítványt, úgynevezett kisdiplomát, s utána mehet tovább a mesterképzésre. A népzenei tanszéken a hallgatók az alapképzés után előadóművészi szakvizsgát tesznek, a mester fokozaton pedig népzenei tanító tanárokká képezik őket. A tanszék így a Zeneakadémia tanárképző struktúrájába illeszkedik majd. Az így szerzett oklevéllel a végzettek nem csak alsó- és középső fokú intézményben oktató tanítókat képezhetnek, hanem főiskolán-egyetemen oktatókat is, hiszen ez lesz a legmagasabb szintű diploma ezen a területen.

– Kik és mit tanítanak majd a Zeneakadémia népzenei tanszékén?

– A jelentkezők öt szakirány közül választhatnak. Ezek a népi vonós hangszerek, a népi pengetős hangszerek, a népi fúvós hangszerek, a népi ének, továbbá a népzene elmélete. Ez utóbbi keretében a gyűjtéssel, lejegyzéssel, a különböző gyűjtemények feldolgozásával, s minden egyéb, a népzene

elméletével kapcsolatos tudnivalókat sajátíthatják el a hallgatók, s tanulmányaik befejeztével népzene-elméleti tanári oklevelet kapnak. No persze szolfézst és klasszikus zeneelméletet is tanítunk majd nekik.

A leendő tanárok közül elsőként Richter Pál zenetörténészt emlitem, aki a zene tudományi szakon tanít, s a népzenei tanszék felelőse. Az ő vezetésével állítottuk össze a szak tananyagát és tantervét. Rajta kívül Árendás Péter, Balogh Kálmán, Borbély Mihály, Eredics Gábor, Ferenczi Ilona, Győri Károly, Halmos Béla, Jánosi András, Juhász Zoltán, Pávai István, Sebő Ferenc, Sipos János, Tari Lujza és Vakler Anna végzik az oktatást, akik közül hatan doktori fokozattal rendelkeznek. A tanszak állandó tanárai mellett számítunk meghívott előadóakra is, többek között Sebestyén Mártára, akinek nagyon kellene a tudása, és külföldről is várunk jeles személyiségeket, valamint hazai és határon túli hagyományörző muzikusok is tarthatnának kurzusokat.

– A felvételi követelményekről is hallhatnánk néhány szót?

– Természetesen megvannak azok a tantárgyak, amelyek ismeretét megköveteljük a Zeneakadémiára jelentkezőktől. Zeneelméleti tárgyakat, szolfézst, s bizonyos szinten a

zongorázást is. Az általános követelmények leginkább a jazz tanszék elvárásaihoz hasonlíthatóak, klasszikus zongorát nem kérünk akkora szigorral, de bizonyos mértékű klasszikus tudástól nem tekinthetünk el. Decemberben jelenik meg a felvételi tájékoztatónk, s az érdeklődők ebből természetesen azt is megtudhatják majd, hogy a népzenei tanszékre jelentkezőkkel szemben mik az elvárásaink. Abban reménykedünk, hogy e tanszékét sikerül a IX. kerületi Köztelek utcában lévő Ádám Jenő Zeneiskolában elhelyeznünk a jazz tanszékkel együtt. – A népzenei tanszék hallgatóinak fizetniük kell-e az oktatásért, vagy térítésmentesen végezhetik az egyetemet?

– Erre a tanszékre is ugyanaz a szabály érvényes, mint a többire. Létezik egy adott, mintegy 160 fős növendékszám, amelynek alapján a Zeneakadémia megkapja az állami támogatást, s ennek megfelelően elosztjuk, hogy egy-egy tanszék hány államilag támogatott hallgatót vehet fel. Ezen felül költségtérítéses az oktatás. Az Európán kívüli külföldieknek és a másoddiplomásoknak eleve fizetniük kell. Alapítványi támogatásokkal és ösztöndíjakkal persze mérsékelhető a fizetendő összeg.

– Mi a helyzet azokkal, akik már szereztek főiskolai diplomát a nyíregyházi tanárképző ének-zene-népzene szakán?

– A tudásszinttől függően lehetséges, hogy az egyetem elfogadja alapszakasznak ezt az oklevelet, s akkor a növendéknek csak a mesterképzést kell teljesítenie. Ennek elvégzése egyetemi diplomát jelent.

– Nem ütközött-e ellenállásba a népzenei tanszék beindításának terve?

– Tény, hogy hosszú éveken át az egyetemi közvélemény bizonyos arisztokratikus fenntartással fogadta a népzenei tanszékkel kapcsolatos elképzeléseket, s nem mondanám, hogy ez teljesen elült, de nem történt ellenállás. Nem akadt olyan tanár, aki elutasította a tervet. Minden komolyabb, főleg ilyen nagy horderejű döntést az egyetem szenátusa elé kell vinni, s e testület egyhangúlag elfogadta a tanszak indítását.

– Elsősorban Ön szorgalmazta az új tanszak létrehozását. Mi ösztönözte erre?

– Az, hogy úgy érzem, ha nem tanítjuk a népzeneét, nem lesz, aki megszólaltassa, és csak a lejegyzésekben és a fonográfhangereken marad meg. Fontos, hogy éljen. Bach muzsikája is másképp hangzott keletkezésének korában, mint ahogyan manapság előadják. De ha nem tanítanánk, végleg a feledésbe merülne. Ez volt az az érv, amelyet mindenki elfogadott. Bartók és Kodály hazájában nem szabad megengedni, hogy kihajjon a népzene kultusza.

K. Tóth László

Az Akadémia születése

A Zeneakadémia alapításának eszméje 1869-ben merült fel azzal a céllal, hogy a tehetős növendékek itthon részesülhessenek felsőfokú képzettségben, amit addig csupán külföldön szerezhettek meg, és általában ott is telepedtek le.

A magyar parlament 1873-ban szavazta meg az intézmény felállításának költségeit, bár az eredetileg tervezetthez képest jóval szerényebb keretek között. A kedvező döntés egyúttal Liszt Ferenc számára is lehetőséget kínált, hogy szorosabbra fűzze kapcsolatait hazájával. 1875 márciusában kinevezték a Zeneakadémia elnökévé, amely az év október 14-én nyitotta meg kapuit. Az intézmény igazgatója Erkel Ferenc, a magyar zene prominens személyisége lett. Korábban a Nemzeti Színház zenei vezetője, a Filharmoniai Társaság karnagya volt, és nevéhez fűződik a magyar nemzeti opera megteremtése. Nagy hévvel vetette bele magát a Zeneakadémián folyó munkába, s indította meg Liszt távollétében a tanítást.

A tanítás a Zeneakadémián szerény keretek között indult meg, öt tanár és 38 növendék részvételével. Életének ebben a szakaszában Liszt három város, Róma, Weimar és Budapest között osztotta meg idejét. Utóbbi helyen rendszerint télen töltött néhány hónapot, ahol a Zeneakadémia elnöki tisztének betöltése mellett a zongora mesterkurzust vezette. Távollétében Erkel helyettesítette, olykor viszont tanítványai kísérték el külföldi útjain.

Az igazgató, Erkel Ferenc szintén a zongora tárgyat tanította, a zeneszerzés professzora pedig Robert Volkmann (1815-1883), a szászországi születésű német zeneszerző volt, aki 1841-ben telepedett le Pesten. Nagy feladat hárult az intézet titkárára, Ábrányi Kornélra is, aki az évek során zeneszerzést, zeneesztétikát, magyar zenét, zeneelméletet és zenetörténetet tanított, s az elméleti tárgyakhoz szükséges első magyar nyelvű tankönyvek is az ő munkáját dicsérik.

Liszt még nem volt jelen az intézet ünnepélyes megnyitásánál, csak néhány hónappal később érkezett meg, és vette át feladatát. Már az első osztályában olyan kiváló növendékek vártak rá, mint Aggházy Károly, Juhász Aladár, Ravasz Ilona és Thomán István, akikből hamarosan elsőrangú előadóművészek, illetve tanárok váltak.

A magas színvonalú zongora mesteriskola, amirehasonlóval kevés európai konzervatórium büszkélkedhetett, feleltette Liszttel a Zeneakadémia létrehozásáért vívott harc nehézségeit és csalódásait. A budapesti intézmény másik értéke és érdekessége a magyar zene tanítása és kultiválása volt. {www.lfze.hu}

„Életöröm”

Az Első Magyar Látványtár Kiállítóháza szeretettel hív minden érdeklődőt 2006. június 24-én, szombaton 18 órára „Életöröm” című kiállítására. Megnyitja: Szemadám György; közreműködik: a Grensó Bio Kollektív; rendezők: Steffanits István és Vörösváry Ákos.

Megtekinthető:

2006. június 24-től 2007. május 31-ig

A címül választott fogalom képzőművészeti megfelelőit szervezzük, rendezzük kiállítás-sá - erotika, szerelem, család, a születés csodája, az asztal, a munka és az „édes semmittevés” örömeinek témakörében, kiegészítve mindennapi környezetünk „beszédés”, vagy éppen „boldog” tárgyival – amelyek mind-mind ugyanarról szólnak...

De válogatunk a tárgyi és szellemi néprajz ide vágó, hihetetlenül gazdag anyagából is (szövegek, textíliák, bútorok, fazekas munkák, stb.). Bőséges a bemutatni szánt fotók mennyisége, legyenek akár beállított kompozíciók, vagy egy szerencsésen fölismert és megörökített pillanat révén születettek. Példákkal szolgál a kiállítás az Architektúra és a Táj „örömeire” is...

És..! És ne felejtjük el: árnyék nincsen fény nélkül; kopott közhely, hogy „az élet nem habostorta”, de: „a felhők fölött mindig kék az ég”... támasszuk hát létráinkat bátran a felhőknek... a láthatatlan hatalmasabb a láthatónál!

fotó: Szemadám György

A kiállítás magánemberek támogatásával jött létre. A megnyitó estéjén, 21 órás koncertet ad a Grensó Bio Kollektív. A koncertre a belépőjegy ára: 600.-Ft. A Látványtár Kiállítóháza – Tapolca-Díszel, Templom tér – egész évben látogatható (tel.: 06-30/536-54-56).

75 éves a Szanyi Bokréta Néptáncgyűttes

A Szanyi Bokréta Néptáncgyűttes 2006. június 4-én ünnepelte megalakulásának 75. évfordulóját. A szanyiak 1931. augusztus 20-án szerepeltek először a budapesti Gyöngyösbokréta ünnepségen.

Történelmük szorosan összekapcsolódott a magyar néptáncmozgalom, s a hazai közművelődés történetével. Az alapító, Kokas Kálmán kántortanító, már a megalakuláskor komoly szakmai elvek szerint irányította az együttes munkáját, s már a kezdetektől egyedülálló hazai és nemzetközi sikereket könyvelhet el az együttes.

Szerepléseik: 1933. Bécs, Konzerthaus, 1935. Brüsszeli világiállítás, 1936. London, 1943. Kassa, 1946. Sopron (rendező: Szabadművelési Tanács).

Az 1950-es évek megviselték az együttest és tagságát. Többen kulákként kerültek, szeretett tanítójukat elbocsátották. 1961-ben került az általános iskolába az együttes jelenlegi vezetője, Töreki Imre, aki újjászervezte az együttest. Az 1970-es évektől tartoznak a szanyiak ismét a hagyományörzés élvonalába. Kiváló minősítések, sikeres hazai és külföldi bemutatkozások jellemzik tevékenységüket a mai napig.

Legnagyobb érdemük azonban, hogy a jelenleg 960 családot számláló, 2417 lakosú nagyközség állandó közösségét képezik, alakítják a táncosok ma is. Szanyban nincs olyan család, amelynek egy-egy több tagja ne táncolt volna valaha az együttesben. A hazai és külföldi útjaik, „világlátásuk”, tapasztalataik az egész közösséget gazdagítják, alakítják.

Mosóczi István köszöntése

Az idén 55 éves Mosóczi István koreográfust a Tánc Világnapján Életmű-díjjal tüntették ki. Tiszteletére május 19-én több együttes műsort adott a Budakalászi Faluházban, s itt olvasták fel az alkotótárs, Kiss Ferenc alábbi üzenetét.

Kedves István! Jóbarátom, Mosó! Én legalábbis így szoktalak szólítani, sosem Pistának vagy Bibusnak. Ez valahogy kettőnk között így alakult első nagy közös munkánk, a Tükörcserepek óta. Hej, de sok unikumot és sört megittunk együtt, hej, de sok panaszt és örömet osztottunk meg egymással a tervezgetések során. Emlékszel? Amikor megjött az ihlet, megtalált az igazán neked tetsző gondolat, mindig azt mondtad: „Ez jó! Borsószik a hátam, feláll a szőr a karomon!”

Sajnálom, hogy nem lehetek itt ezen az estén, de talán megbocsátod. Mentségem, hogy ez idő alatt Kárpátalján filmezem a ruszinok nagy, tavaszi állatkihajtó ünnepét. Tudod, amikor a gazdák összetereleik a juhaikat és rábizzák a nyáját a pásztorokra, akik elindulnak velük a nyári szállásokra. Fel az ég felé, közelebb a Naphoz, fel a bársonyfűvű, végtelen legelőkre. A megújulás szentséges szertartása ez, tele pogány rítusokkal. Húsz éve vadászom, s most végre a Tarac völgyében, Dombón, láthatom először közelről, ahogy a szegénység bocskoros táncsal, szapult-hímestakító vásznak suhogásával, havasi kürtök égzendítésével, kiscimbalmok jégverésével, furulyák süvöltésével, vodkával locsolt torokkal zengik a reményt. Ortodox, görög, római templomok harangjai kíséretében. Remélem, most is borsószik a hátad és feláll a szőr a karodon!

Ez jó!

Innen köszöntelek születésnapodon, egyben gratulálok kitüntetésedhez. És innen, a havasokból küldöm a remény másoktól kapott darabkáit neked ajándékba.

Bízom abban, hogy sikerül egy kis örömet szereznem ezzel.

Éltesse az Isten, Mosó!

Kiss Feri pedig ölel.

Az „Önkéntes kiváló mérvadó”

– és egyéb tünetek –

A folkMAGazinban időről-időre olvashatunk különböző egymásnak feszülésekről. Hol egy bemutató, hol valami más kapcsán, de néha szinte hallani a sorok közötti fogcsattogtatást...

Kedves Mindnyájan!

Mi, akik folkMAGazint olvasunk, nagy valószínűséggel azért tesszük, mert így vagy úgy, de elkötelezettjei vagyunk annak a kulturális örökségnek, amely évezredekken át bizonyította az egymás mellettiség megkérdőjelezhetetlen meglétét.

Néhányan sajnos nem tartják annyira megfontolandónak ezt az üzenetet. Fontosabb az „önkéntes kiváló mérvadó” szerep betöltése, holott hivatkozni egyébként szoktak rá. Kár. Az „önkéntes kiváló mérvadó” szerepre tudommal nem érkezett hivatalos felkérés sehonnan, senki felé. Ennek ellenére bele-bele botlunk a jelenlétebe.

Egy kicsit távolabbról közelítve

A zene, mint akusztikus művészet, minden esetben újra és újra alkotandó örömforrás – lehet, ha az előadó megtalálja a közönség felé vezető utat. A titok itt rejlik, mi is az, ami megéri a hallgatót. Leszögezhetjük, hogy optimális esetben örömforrás mind az előadó, mind a hallgató számára. Ez a lényege. Egyszerinek ható varázslat. A bajok ott kezdődnek, hogy a mindenkori „önkéntes kiváló mérvadó” egyszer csak azt mondja, hogy ezt vagy azt csak így vagy csak úgy lehet játszani. Ezzel ugyan megkérdőjelezi azt a ki tudja mióta elkezdődött változásfolyamatot, amit az utóbbi 800-1000 évben már művészeti korokba tagolhatunk. Amivel mi találkoztunk és gyűjthettünk a falvakban, az egy folyamat kockája, szelete, de nem a végállomás. Legfeljebb nem azon a vonulaton alakul tovább. Ez a szubsztanciája.

Leopold Mozart az első átfogó hegedűiskola írója azzal kezdi a könyvét, hogy „minden a jó előadáson múlik”. Tebát létre jön-e az előadó és közönsége közötti kapcsolat. Természetesen a népzeneben sincs ez másképp. Örömszerző forrás itt is.

Magyarországon 1978-ban jelent meg Donningtonnak A barokk zene előadásmódja című könyve. Ez a könyv teljes mértékben felrázta a barokk zenei (addig megcsontosodott) előadásmódot. Tudtuk ugyan, hogy az előadás módjára vonatkozó szabályokra Quantz (Bach kortársa) a fuviolaiskolájában tesz utalást, de hogy milyen mérhetetlenül szabad terület a barokk zene, azt csak a Donnington könyv kézbevétele után tudtuk meg. A könyvet megelőző barokk felvételeket érdemes összehasonlítani az 1978 utániakkal... Addig ugye azt játszottuk, ami a kottában le volt írva. Utána viszont... És mégis! Előtte ugyanúgy lehetett hiteles előadásokat hallgatni, mint utána. Sőt! Volt ami előtte hiteles, „kutyaiütő” előadásban viszont utána hiteltelen. Tetszenek érteni?

Mi az autentikus?

Autentikus: (lat.) 1. valódi, hiteles, hitelt érdemlő 2. az eredeti forráson alapuló 3. illetékes, hivatott. És nem több, nem más! Akkor hogy is van ez? Mi az autentikus? Legyen erős minden „önkéntes kiváló mérvadó”, mindkettő! A „hiteles” előadást „csak” érezni tudjuk, de elmagyarázni, kiszámolni stb. nem! „Meválaszolatlan kérdés” adja könyve címének Leonard Bernstein. A könyv fűlszövege egyébként így kezdődik: „Honnan jön a zene, milyen zene, kinek a zenéje...”

Kedves Mindnyájan!

A népművészet ma a tisztaság szimbóluma. Legyünk nagyon boldogok, ha minél több fiatal kezdi meg ismerkedését eleink – korábban még élő – hagyományaival, hiszen ha más formában is, de az egyszerű megfogalmazott emberi érzések eltérő körülmények között újraélhető! Mindenkit arra kérek, hogy legyünk nagyobb türelemmel, szeretettel egymás felé. Nem vagyunk annyian, hogy a valós vagy vélt ellentétek látványos „egymásnak feszülései” ne demoralizáljanak, ne hullának vissza ránk, ne okozzanak kárt, nehezen vagy esetleg soha be nem gyógyuló sebeket. Bernstein a „Meválaszolatlan kérdés” című könyvét ezekkel a szavakkal zárja: „Már nem tudom biztosan, mi is a kérdés, de azt tudom, hogy a válasz: Igen.”

Hollókői Lajos

EGY HAZATÉRT NÉPTÁNC TALÁLKOZÓRÓL

VIII. „Földesi János” Néptánc Találkozó, Madocsa

A találkozót az idén a Madocsán született és alkotott, zenész, táncos, néprajzkutató születésének 95. évfordulója alkalmából, május 13-án rendezték.

A délelőtti programban két rendkívül érdekes előadást láthatott-hallhatott a sajnos nagyon kis számú közönség. Elsőnek Szabadi Mihály Besenyei György-díjas koreográfus Földesi Jánosról, az emberről, a pályatársáról beszélt. Ezt követte Felföldi László, az MTA Zenetudományi Intézete munkatársának előadása, a madocsai néptánc hagyományokról, filmvetítéssel.

Nagyon szomorú, hogy a délelőtti rendezvényt a néptáncos szakma egyáltalán nem tisztelte meg. A teremben körülnézve, magamat is beleszámítva 4 (!) táncsoportvezetőt vagy egyéb táncos szakembert fedeztem fel.

A találkozó délutáni részében 14 Tolna megyei táncsoport mutatta be koreográfiáját, egyet kivéve, mind élőzenére. A háromtagú zsűri, Felföldi László, Szabadi Mihály és Vörös Árpád, nem állított fel rangsort. A hangsúlyt a baráti szakmai értékelésre és az építő jellegű kritikára helyezték. Két együttes előadását emelték ki, az öcsényi Bogár István Hagyományörző Együttesét és a bátaszéki Felvidék Néptáncgyűjtését. A szakmai értékelés alatt a csoportok és a közönség a faluházban mulathattak a Csurgó zenekar és Vass Oszkár táncvezető segítségével.

ifj. Szabadi Mihály

FELHÍVÁS!

Kedves gyerekek, szülők, táncra, kézművességre, népi sportjátékokra, kellemes és hasznos időtöltésre vágyóknak. Ebben az évben is megrendezésre kerül a Kaláris Gyermek Népművészeti Tábor Nagyállóban, ahol az eddigiektől eltérően a tánc tanítás nem a megszokott módon jelentkezik. A szervezők és a tanárok Rábaköz tánc kultúrájával ismertetik meg a tábor résztvevőit, de – eltérően az eddigiektől – nem kimondottan motívum tanítás szerepel a programban, hanem mozgásfejlesztő, mozgás-öröm szerző tevékenységek sorozatán át juthatunk el a hön áhított tudáshoz. Mindehhez az ott lévő táncpedagógusok, Kiss Zsuzsanna, Lévai Péter, Antal Dóra, Antal Roland, Strack Orsolya nyújtanak segítséget. Akinek kedve van a sokféle játékos mozgáson és szórakoztató gyakorlatokon keresztül a verbunk, a dus, a csárdások és a polgári társastáncok alapjait elsajátítani, azt szeretettel várjuk Nagyállóban a Harangodi Népművészeti Táborban 2006. július 12. és 19. között. További információk: www.nagykallo.net, illetve Gelsiné Uri Valéria (tel.: 06/20-455-5720).

Helyreigazítás – A folkMAGazin előző számában (2006/2, 21. oldal) megjelent „15 éves a Mubaray Elemér Népművészeti Szövetség” című írásban a „Mi megcsináltuk!” című beszámoló szerzőjeként Héra Éva helyett tévedésből Dr. Pesovár Ernőt tüntettük fel. Az érintettektől és olvasóinktól elnézést kérünk.

ÚJSZERŰ KEZDEMÉNYEZÉS SÁROSPATAKON

HONLAP A BODROGKÖZ TÁNC-, ZENEI-, ÉS JÁTÉKHAGYOMÁNYÁRÓL

Egyre több olyan intézménynek van honlapja, amely a hagyományörzéssel áll kapcsolatban, Nemzeti Digitális Tudástár létrehozását célzó pályázatok jelennek meg, s esetenként néprajzi adatbázisok is felkerülnek a világhálóra. A Zenetudományi Intézet honlapján is elérhetőek online adatbázisok, táncgyűjtésekről, publikált népzenei felvételekről.

Sárospatakon A Művelődés Háza egy újszerű kezdeményezésbe fogott. Közvetített egy olyan adatbázist, amely a Bodrogköz tánc-, zenei- és játékhagyományát dolgozza fel. Mindezt az egyetlen olyan internetes oldal ez, amely egy terület néprajzi kutatását, pontosabban a Bodrogköz néprajzi értékeinek egy szeletét mutatja be. E honlapon nincs Alsó- és Felső-Bodrogköz, csak Bodrogköz van, hiszen a hagyományos kultúra nem ismer országhatárokat. Az oldalon – a jelenleg ismert kutatási eredmények alapján elkészített –, rövid összefoglalásokat találhatnak az érdeklődők a három említett néprajzi témáról. Az összefoglalások az oldal létrehozói mellett fontosnak tartották, hogy önálló menüpontként jelenjen meg a – szintén témák szerint összeállított – kutatástörténet. A honlap létrehozásának körülményeiről, a támogatókról – Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a NKA feltüntetésével –, az adatokat biztosító partnerekről és az elérhetőségekről is önálló részben tájékozódhatnak a honlapra látogatók.

Az adatbázis legfontosabb része a földalon található térképvázlaton – vagy a keresőn – keresztül érhető el. A térképen valamennyi bodrogközi település neve megtalálható, pirossal azok, amelyekhez már vannak feltöltve adatok. Ezekre kattintva bejön a település oldala, amin minden hozzárendelt adat látható, többek között a táncgyűjtések, leírások adatai, tudnivalók az elkészített kinetográfiai lejegyzésekről, s a táncokra vonatkozó szöveges publikációkról. Szintén olvashatóak a zenei és játékgyűjtők tevékenységéhez kapcsolódó adatok, a gyűjtött dallamok, s a feltárt játéktípusok,

valamint – amennyiben ismert – az éneklők, táncfilmen szereplők vagy játékokat elmesélők adatai. Az oldalakhoz multimédiás mellékletek kapcsolódnak, amelyek közül jelenleg főleg fotók láthatóak a táncokról és a zenészekről, de a közeljövőben feltöltenek néhány hangfelvételt és kottaképet a zenei gyűjtésekből, táncrészletet a hozzáférhető videó-, és filmfelvételekből – az akadémiai filmek rövid részletei is elérhetőek lesznek az oldalról –, s hangfelvételek a gyermekjáték-gyűjtésekből. A feltöltés természetesen folyamatos, hiszen a jelenleg hozzáférhető adatok mennyisége is jelentős, másrészt folyamatosan készülnek újabb gyűjtések.

Felmerül a kérdés, hogy szép, szép hogy van, de mire jó ez. Egyrészt néprajztudományi jelentősége van, hiszen egy helyen megtalálható az adott témakör számos adata, megkönnyítve az összefoglalások, összehasonlító elemzések, a tipizálás és települési néprajzi munkák elkészítését. Az sem elhanyagolható tény, hogy e honlapon kirajzolódik az egyes kutatási területek számára feltáratlan területek, s így ez egyben a további gyűjtések irányát is meghatározza. Tudományos jelentőségén túl a táncpedagógia és népzeneoktatás számára is használható, hiszen sok olyan információ megtalálható rajta, amely e terület táncainak tanításakor, zenei összeállításakor, népzenei feldolgozások elkészítésekor szükséges, elengedhetetlen. A Bodrogköz játékkincse mind az óvoda-pedagógiában, mind az általános iskolai oktatásban felhasználható. Mindezek mellett mindannyiunknak hasznos lenne, ha hasonló adatbázisok jönnének létre a Hajdúságról, a Rábaközről, Mezőségről vagy Gömörőről.

A honlap létrehozását motiválta a kutatók, a néptánc-pedagógia területén dolgozók, s a bodrogközi ifjúságot nevelő pedagógusok figyelmének felkeltése e terület hagyományainak ápolása, tánc-, zenei- és játékkultúrájának ismételt felfedezése iránt. Fontosnak tartjuk azt is, hogy mindazon településeken, amelyekről nem rendelkezünk adatokkal – ameddig lehet – gyűjtések történjenek, még akkor is, ha ma már csak töredékes képet kaphatunk az egykori hagyományos kultúra elemeiről. Várjuk mindazok jelentkezését, akiknek saját gyűjtéseik vannak a Bodrogközből vagy rendelkeznek olyan információkkal, amelyeket szívesen megosztanak velünk, s így még teljesebbé tehetjük az adatbázist. Akinek felkeltette e rövid írás az érdeklődését, kattintson a www.bodrogkoz.hu oldalra.

Darmos István

Ifjúság gyöngykoszorú

Berta Alexandra CD-je

Berta Alexandra 11. évfolyamos paksi gimnazista. Tíz évig tanult zenét a helyi zeneiskolában. Szólista, énekel és citerázik. Egy éve a saját útját járja, egyéni tanulással, felkészüléssel. Hogy nem sikertelenül teszi, bizonyítják az eddig elért eredményei: az Országos Minősítő Versenyen Arany fokozat – 2004, a Bonyhádi Országos Népdaléneklési Versenyen Kiemelt Nívódíj, a Bartók rádió legjobb szólistának járó különdíja – 2004, az Országos Minősítő Versenyen Aranypáva díj – 2005, a Gödöllői Országos Népdaléneklési versenyen Kiemelt Nívódíj – 2005, továbbá a Hajnal akar lenni népdaléneklési verseny Kárpát-medencei döntőjében (Szatmárnémeti) harmadik helyezését és közönség díj, illetve Kóta különdíj – 2006, végül a Keszthelyi Helikon népdaléneklési kategóriában Fődíj – 2006, s a Hagyományos régiók, régiók hagyománya versenyen Kárpát-medencei döntőbe jutás (sümegei elődöntő) – 2006.

Az ország legjobb népzenei, népdalénekesei méltatták kiemelkedőnek produkcióját, közöttük Olsvai Imre, Birinyi József, Halmos Béla, Eredics Gábor, Dévai János, Borsi Ferenc, Széles András, Fábrián Éva, Fehér Anikó, Gerzanics Magdolna, Bodza Klára, Juhász Erika.

Alexandra tudását a különböző nyári népzenei táborokban fejleszti, a népdalokat maga választja ki, és állítja csokorba. Évek óta rendszeres szereplője a Táncháztalálkozóknak. Paks városa, valamint a Paksi Atomerőmű és számos más támogató révén elkészült első önálló CD-je. Az Ifjúság gyöngykoszorú című album bemutatóját június 17-én tartották a paksi Művelődési Ház Színháztermében, rangos népzenei közreműködésével.

VILLŐ: Magyar népelemek
A Hangzó Helikon-sorozat 9. kötetében magyar népelemek szólnak meg a Villő Énekegyüttes előadásában.

DEMETER ERIKA: Igaz vigasz...
Erdélyi és moldvai népzene
TEMPO-079; www.hangveto.hu

PRO FOLK

**HANGSZEREK, TOKOK,
KELLÉKEK, JAVÍTÁS**

Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)
Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h
Tel.: 06.30.9549-903
Tel./fax: 351-3341

E-mail: profolk@tla.hu
Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

ETHNO FUNK

A Kerekes Band új lemeze ékes bizonyítéka annak, hogy aki a hagyomány nyelvezetéből merít, nemcsak erőt nyerhet belőle, hanem a kreativitás mesterévé is válhat. A „népzene” ugyanis a mindenkori popzenék múltja, és legfontosabb eleme az a kreativitás, amely a mindenkori népszerű divatirányzatokat a maga képére képes gyúrni. A Kerekes remekül bánik az elsajátított hagyományos zenei nyelvezettel, s ezt szemrebbenés nélkül tudja egyeztetni a könnyűzene modern irányzataival is. (Sebő Ferenc)

Rengeteg gondolat és kérdés merül fel bennem, amint hallgatom a Kerekes Band CD-jét. Ugyan elégedettségem nem teljes az albummal, de az öröömöm sokkal nagyobb. Ez a felállás új kaput fog nyitni a fiatalabb generációk hallgatóinak és zenészeinek gondolkodásában. Szerintem sok hasonló csapat fog születni a Kerekes Band-től inspirálva. Tőlünk nyugatra és keletre egyaránt már régóta használják a népi hangszereket erősítő és effektvezve is. Végre itthon is eljött ennek az ideje. Azt gondolom, népszerűbb lesz a népzene, több fiatal fog inspirációt kapni, és kreatív, saját ethno alapú, mai zenét művelni, miután megismerik majd a Kerekes Band muzsikáját. (Balogh Kálmán)

Kétféle ember legyekedik a régizene körül. Az egyik úgy szereti, hogy mindenáron múzeumba zárná, a másik meg úgy szereti, hogy mindenáron hazavinné. A Kerekes hazavitte.

*Most együtt élnek, s
Azt beszélik
Boldogok.
Egyik ételt hoz,
Másik italt hoz,
Két fél egy táncba fül,
Tűzükre penderül,
Kéményen elrepül,
Hajnatra megkerül.*

(Szarka Tamás)

Periferic Records – BGCD 170
www.kerekesband.hu

FELFÖLDI LEVELEK

Hagyományos magyar, szlovák, cigány, zsidó zene és tánc Szlovákiából; Bartók Béla, Kodály Zoltán, Márai Sándor és Petőfi Sándor írásainak felhasználásával. Kiadó: Ifjú Szívek Magyar Táncegyüttes; FolkEurópa Kiadó (FESZCD07; www.hangveto.hu)

ÖKRÖS CSABA – hegedű
MOLNÁR MIKLÓS – hegedű
MESTER LÁSZLÓ – brácsa, gardony
KELEMEN LÁSZLÓ – brácsa
DOÓR RÓBERT – bőgő
km.: BALOGH KÁLMÁN – cimbalom

- Rábaközi:**
Karéj, dus, csárdás és friss
- Gyimesi:**
Lassú magyaros, sebes magyaros és csárdás
- Ördögösfüzesi:**
Katonaksérvő csárdás és zsidótánc
- Ördögösfüzesi:**
Cigánykeserves és gyors csárdás
- Kispetri hajnali:**
A Sarjúé és legényes
- Marosszéki:**
Verbunk és vármegye
- Kalotaszegi:**
„Mikor a pásztor elvesztette a juhait”
- Bonchidai:**
Lassú, ritka, sürrü magyar, csárdás és szapora

Az Egyesült Államokban 1994-ben megjelent felvétel újrakiadása a Gryllus Kft. gondozásában (GCD052)

TEDD KI A PONTOT!

– Galát Péter nyerte el a „2006 kiváló legényes táncosa” címet –

A Bartók Táncgyűttes Alapítvány és a Budapesti Művelődési Központ immár X. alkalommal rendezte meg 2006. április 21-22-én a „Tedd ki a pontot!” Nemzetközi Legényesversenyt és Emlékműsort Martin György tiszteletére.

Martin György a magyar és az európai néptánc kutatás kiemelkedő egyénisége volt. A korszerű táncfolklorisztikai és tánczenei kutatásunk megteremtőjeként bartóki koncepciójú és mélységű szellemi örökséget hagyott ránk.

Példaképét, a „szikár, szigorú zenészt” követve fáradhatatlan gyűjtője volt a Kárpát-medencében élő népek tánc hagyományának és szervezője az egész magyar nyelvterületen folyó ilyen jellegű kutatásnak. A kemény munkával szerzett, lenyűgöző és egyedülálló anyagismerete, európai kitekintése, az összefüggéseket felismerő fogékonysága, történeti szemlélete vaslogikával ötvözött szárnyaló fantáziával párosult. Az e szellemben végzett alkotómunka eredményeként születtek megjelent és kiadásra váró művei, a tánc hagyományunk történeti rétegeit, európai kapcsolatait, a tánc és zene összefüggéseit feltáró, a paraszti táncalkotás elveit és esztétikai normáit megfogalmazó tanulmányai és kötetei.

A szinte hihetetlen termékenységgű, éjt nappallá tévő tudományos munkássága mellett arra is tellett energiájából, hogy ellássa a Zenetudományi Intézet Néptánc osztályának vezetését, részt vállaljon a Magyar Néprajzi Társaság munkájában, a Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozatának tevékenységében, tanítson az egyetemen, sokrétű ismereteit átadva inspirálóan hason a színpadi néptáncművészetre, meghatározó szerepe legyen a néptáncmozgalom alakulásában, a népzene és néptáncot újra értelmező törekvésekben, s megértő szeretettel segítse a fiatal kutatókat, alkotókat, művészeket munkájukban, kibontakozásukban.

MesterPorta

MesterPorta
Hiteles népművészeti alkotások
Magyarország valamennyi tájegységének
legjelesebb kézműves mestereitől!

Népzenei és világi zenéi hanglemezek,
valamint népművészeti tárgyú
könyvek, videók, dvd-k
legnagyobb választéka Magyarországon.

Szeretettel várjuk!

H-1011 Budapest, Corvin tér 7.
telefon: 266-5091, e-mail: galeria@nesz.hu
nyitvatartás: hétfő-péntek: 11⁰⁰-19⁰⁰ óráig

„2006 kiváló legényes táncosa” (100.000 Ft)
Galát Péter, a Magyar Állami Népi Együttes táncosa
„A sűrű tempó egyéni megformálója. A tánc dinamikus előadásáért.”
(70.000 Ft + a Hagyományok Háza DVD kiadványa)
Kádár Ignác, a Budapest Táncgyűttes táncosa
„A sűrű tempó egyéni megformálója. A tánc ötletes megformálásáért.”
(70.000 Ft + a Hagyományok Háza DVD kiadványa)
Almási Zoltán (Ozd; együttesben jelenleg nem táncol)
A zsűri díja (40.000 Ft + a Hagyományok Háza DVD kiadványa)
Karé Árpád, a Magyar Állami Népi Együttes táncosa
Közönségdíj (30.000 Ft + a Hagyományok Háza DVD kiadványa)
Kádár Ignác, a Budapest Táncgyűttes táncosa
Válaszúti tábor + 20.000 Ft + a Hagyományok Háza DVD kiadványa
ifj. Gázsó Tibor (Csóka, Vajdaság; együttesben jelenleg nem táncol)
Válaszúti tábor + 20.000 Ft + a Hagyományok Háza DVD kiadványa
Pálinkó Attila, az Alföld Néptáncgyűttes táncosa

Személye előtt tisztelegve, 2006-ban is meghirdettük az évek óta nagy sikerű, idén 10. jubileumát ünneplő „Tedd ki a pontot!” Nemzetközi Legényesversenyt.

Az idei kiírás kötelező anyaga széki sűrű tempó volt. A táncosok Tamás Márton „Kántor” széki táncos filmre vett legényes folyamataiból és a táncírásból tanulták meg a táncokat, melyet postán küldtünk ki a huszonöt jelentkezőnek, s közülük tizenheten kezdték meg a versenyt. Magyarországról, Erdélyből, Vajdaságból és Felvidékről érkeztek a táncos kedvű legények.

1997-ben Mátyás István „Mundruc” (Kalotaszeg – Vista), 1998-ban Fekete János „Poncsa” (Kalotaszeg – Bogártelke), 1999-ben Karsai Zsigmond (Küküllő mente – Lőrincréve), 2000-ben Jakab József (Küküllő mente – Magyarózd), 2001-ben pedig Kalló Ferenc (Kalotaszeg – Inaktelke), 2002-ben Berki Ferenc „Árus” (Kalotaszeg – Méra) táncát kellett a versenyzőknek elmélyülten tanulmányozniuk, tolmácsolniuk. 2003-ban Kallós György „Duka” (Kalotaszeg – Válaszút), 2004-ben Jaskó István „Pitti” (Mezőség – Györgyfalva), 2005-ben Vincze Ferenc (Küküllő mente – Magyarszentbenedek), s idén, 2006-ban pedig Tamás Márton „Kántor” (Mezőség – Szék) figuravilágának megismerése, megértése és megőrzése volt a feladat.

A Nemzetközi Legényesverseny résztvevőinek felkészültségét – az elmúlt évekhez hasonlóan – idén is szakmai zsűri értékelt:

Fügedi János, a zsűri elnöke, az MTA Zenetudományi Intézetének munkatársa, a Magyar Táncművészeti Főiskola adjunktusa
Szabó Szilárd, néptáncpedagógus, koreográfus
Könczei Árpád, zeneszerző, koreográfus
Furik Rita, néptáncpedagógus, koreográfus
Balla Zoltán, néptáncpedagógus

A rendezvény programját gazdagította a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézet archívumának fotóiból készült kiállítás, amely a verseny táncanyagához, a lelőhelyhez és az adatközlő személyéhez kapcsolódóan került kiválasztásra. A fotókiállítást Margittai Katalin igazgató nyitotta meg, mely 2 hétig kapott helyett a Budapesti Művelődési Központ Galériájában.

A X. Nemzetközi Legényesverseny döntőjébe idén 12 kiváló táncos jutott be, nevezetesen Almási Zoltán, Antal Roland, Appelshoffer János, Dobsa Tamás, Farkas Tamás, Galát Péter, ifj. Gázsó Tibor, Kádár Ignác, Karé Árpád, Molnár Gábor, Pálinkó Attila és Szűcs János indulhatott a különböző díjakért.

Az ötletgazda és házigazda szellemisége

A 27. T-Com Kaláka Folkfesztivál elé

Huszonhat esztendővel ezelőtt, 1980-ban, a legelső Kaláka Folkfesztiválon csupán két esti koncert zajlott a diósgyőri várban – az egyik szombaton, a másik vasárnap –, mindössze 8-10 együttes közreműködésével. A „csupán” negatív kicsengést ad ennek a mondatnak, holott ennyi zenekar felvonultatása ma sem jelentéktelen teljesítmény egy rendezvényen, ám e szóval csak azt kívántuk hangsúlyosabban érzékeltetni, hogy a kezdetekhez képest mára hová fejlődött ez a nemzetközi szinten is jelentős kulturális esemény.

Palya Bea

fotó: Szilágyi Gábor

A július 6. és 10. között zajló 27. T-Com Kaláka Folkfesztiválon vagy 30 formáció lép fel, s a rendezvény nem egy, hanem nyolc helyszínen zajlik. Gryllus Dániel, a Kaláka együttes vezetője kiemelte, hogy minden alkalommal igyekeznek más árnyalatot adni az eseménynek, s idén ez abban mutatkozik meg, hogy erősebb lesz a népzenei vonal. Közreműködik például a 30. születésnapját ünneplő Téka együttes, de a 23 évvel ezelőtt alapított Méta is, amely már régóta nem szerepelt itt, mert nyári tá-

borának időpontja ütközött a Kaláka Folkfesztivál idejével. Legedi László és zenekara, a Budapest Klezmer Band, s a Balogh Kálmán Gypsy Cimbalom Band erősíti ezt a vonalat. No és a diósgyőri fesztiválok története során első alkalommal albán együttes is koncertet ad, ráadásul nemcsak a várban, hanem egy kiállítás megnyitóján is találkozhat vele a közönség.

A könyvet és CD-t párosító Hangzó Helikon kiadványsorozat most is komoly hangsúlyt kap a rendezvényen, hiszen egyre nagyobb ismertségre tesz szert az énekelt költészet. Ferenczi György is fellép Racka Jam nevű új csapatával, s előadják azokat a Petőfi-verseket, amelyek nemrég jelentek meg a Hangzó Helikon sorozatban. A Palya Bea Quintet is megszólaltat olyan részletet a Psychéből, amelyek ugyancsak napvilágot láttak a Hangzó Helikonban.

A Mondala zenekar is ellátogat az eseményre, amelynek tagjai öt-hat nemzetségből – többek között dél-amerikai – zenészből verbuválódtak Hadnagy Árpád, a Bécsben élő kolozsvári gitáros jóvoltából. E formációban Bokros Tünde énekel.

A fesztivál a Magyar Hangszerész Szövetség kiállításának megnyitójával kezdődik július 6-án, csütörtökön, délután 3 órakor a Herman Ottó Múzeumban, a Bokros zenekar közreműködésével. A fesztiválnyitó

koncertet a Kaláka és a Bokros zenekar tartja két és fél órával később a városháza díszudvarán, majd 20 óra 30 perckor Fellegi Balázs együttese, a Fellegini Gypsy Klezmer Band következik a zsinagógában. Pénteken újabb kiállítás nyílik, ezúttal az Európa Házban, ahol albán festőművészek alkotásait szemlélhetik meg az érdeklődők. Az eseményen az albán Lapadha együttes is közreműködik. Ezt követően megkezdődnek a koncertek a diósgyőri várban. A műemlékhez vezető Vár utcában pénteken, szombaton és vasárnap idén is megtartják a szokásos népművészeti, népi iparművészeti vásárt.

A szombat délelőtt fél 11-től ismét a gyerekeké lesz, a Csodamalom Bábszínházban pedig délután fél 3-kor cigány naív festők kiállítása nyílik, majd következik Palya Bea Álom, álom, kitalálom című énekelt meséjének bábelőadása, utána pedig ismét a várban fellépők játsszák a főszerepet.

Vasárnap az ökumenikus istentisztelettel kezdődik 11 órakor a fesztivál művészeinek részvételével a Belvárosi Evangélikus Templomban, 15 órakor pedig jótékonyági koncertet tartanak Kátai Zoltán közreműködésével a református Nyilas Misi Házban, ezen intézmény javára. 17 órakor következnek a várbeli koncertek, s a labdarúgó világbajnokság döntőjét is megnézhetik kivetítőn az érdeklődők. A várban zajló koncerteket mindhárom nap más-más – nevezetesen moldvai, délszláv és magyar – táncház követi.

A fesztivált hétfőn 19 órai kezdettel Fasang László orgonahangversenye zárja az Avasi Református Templomban.

Tavaly gyakran eleredt az eső a rendezvény idején, de a közönség zöme kitartónak bizonyult, s ebben az esőköpenyeket osztó főszponzor is szerepet játszott. Gryllus Dániel elmondta, hogy ilyen többször előfordult a fesztivál története során, ám ez az esemény hangulatát csupán egyszer befolyásolta, amikor fedett helyre kellett költözni. Tapasztalata szerint szabadterei rendezvények esetén az időjárás alapvető fontosságú, mert ha hideg szél fúj, az a legkiválóbb koncertet is tönkre teheti, ám az eső nem. Persze célszerű imádkozni azért, hogy szép legyen az idő, de az eső nem befolyásolja a program színvonalát, mert azt garantálni tudják.

A 37 éve alakult Kaláka együttes vezetője így vall a fesztiválról: „Számunkra minden esztendőben ez a nyár csúcsa, többek között azért, mert ez mindig egy seregszele, a szélesebb értelemben vett műfaj mustrája. Nemcsak a rendezvény ötletgazdái és házigazdái vagyunk, hiszen a mi lelkületünk nyomja rá a bélyegét a fesztivál nyitottságára és szellemiségére.”

K. Tóth László

Téka együttes

fotó: Ricardo Salas

Újító fesztiválszellem

Beszámoló és gondolatok a XXII. Zalai Kamaratánc Fesztiválról

A Zalai Kamaratánc Fesztivál versenykiírásában a szervezők „a koreográfusokat koncentráltabb táncdramaturgiára és szerkesztésre, valamint frissebb szemléletű színpadi térhasználatra” ösztönzik. Az alapgondolatnak nyomatókat ad, hogy két kategóriában írják ki a koreográfusversenyt: autentikus folklórban és táncszínházban. Meggyőződésem: a néptáncművészet jövője a néptánc és a kortárs táncszínház egymásra hatásától függ. A több évtizede sikeresen működő zalaegerszegi rendezvénysorozat létrehozói mintha ugyanezt vallanák.

Néptánc és kortárs táncszínház egymás kölcsönösen termékenyítő kapcsolatát nem úgy kell elképzelni, hogy bármelyik legyőzheti vagy kitúrhatja a másikat. A hagyományos, nem dramaturgikus, hanem például különböző régiók táncait bemutató, igényesen szórakoztató folklórműsorok kedvelőinek sem kell – remélhetően sohasem – lemondaniuk szeretett műfajukról, hiszen a néptáncból kiinduló újszerű törekvések nem a hagyományörzés ellen, hanem – közvetve – a hagyományörzésért születnek. Ha lesz olyan, jelen korra reflektáló, fiatalokat megérintő néptáncszínházi művészet, amely legalább annyi embert megnyer, s akkora publicitást kap, mint mondjuk a kortárs tánc vagy a modern balett, akkor újabb lendületet kaphat a gyökerek felé fordulás, a hagyományok megismerése iránti igény. Hasonló folyamat lejátszódt már a balettművészetben, külföldön a néptáncművészetben, s folyamatosan zajlik a képzőművészetben, a zenében, de az irodalomban is.

A kozmopolita posztmodern és az etnojellelű divatos „világművészet” után és közben rendszeresen reflektorfénybe kerül a régiókhoz kötődő értékes folklórkincs is. Ez újabb és újabb lehetőséget nyújt arra, hogy a néptáncművészet színvonalas, korszerű műalkotások alapanyagává váljon, s korára érzékenyen reagáló, dinamikus változó művészetté fejlődjön.

A folkMAGazin 2006/2. számában Fitos Dezső Kaluser című koreográfiája kapcsán vita jelent meg arról, hogy a néptáncszínpadon mennyire kötelező a pontos hagyományhűség (Ónodi Béla: Căluș – sár). Nem a vitához akarok hozzászólni, de annyit megjegyzek: ha nem egy ősi hagyomány néprajzi igényű, leíró jellegű megjelenítése a cél (abban nyilván nem keveredhetnek szabadon a különböző tájak motívumai), a néptáncszínpadon is minden megengedett kell, hogy legyen. A cikk végén említett Experidance Táncársulattal sem az a baj, hogy show-táncot csinál a néptáncból, hanem az, hogy utóbbi produkciói (például a Revans és a Steel) igen csak alacsony színvonalúvá gagyisodtak.

Az idei zalai fesztivál vegyes összképet mutatott. Több remek autentikus produkciót láthatott a közönség, de nem maradt el a formabontó táncszínházi provokáció sem. Az autentikus műsorszámok színvonalában összességében talán magasabb volt, de ezen nem kell csodálkozni. Bevált módszerekkel magabiztosabban lehet operálni, könnyebb sikert elérni. A zsűri szép számú díjat ítelt oda. Mindegyik produkciót terjedelmi ok miatt nem lehet elemezni, ezért csak felsorolásszerűen megemlítem a díjazott koreográfusokat: Varga János: Haida – haida, haida – Táncok a kalus hagyományból (Zalai Táncgyűttes); Szűcs Gábor: Goral táncok (Jászság Népi Együttes); Kádár Ignác: Táncok Csíkszentdomonkosról (Kincső Táncgyűttes); Varga János: Kutyakölykek (Fokla Táncgyűttes); Sánta Gergő, Tókos Attila, Újszászi András és ifj. Zsuráfszki Zoltán: Kazetofon (Folk Quartett); Nagy Myrtil – Konkoly László: Ipolymenti táncok (Szóttos Kamara Néptáncgyűttes); Mucsi János: Lánc-tánc (BM Duna Művészegyüttes); Katona Gábor: Me na szom (K.G.S.T. együttes); Hágen Zsuzsa: Nem akkor („Hetedik” Kortárs Táncműhely); Ónodi Béla: Csellóra magyar (Kincső Kollektíva). Három együttes előadói díjat kapott: a Zalai Táncgyűttes, a Jászság Népi Együttes és a Mecsek Táncgyűttes. Zenei díjat nyertek a Szóttos Kamara Néptáncgyűttes muzsikusi és Gera Attila klarinétművész.

A végére hagytam a két kategória első helyezettjeit. Autentikus néptáncban a Magyar Állami Népi Együttes fiatal táncosai által koreografált Emlékek a végekről című alkotás nyert. Amikor a verseny kiírói koncentráltabb táncdramaturgiáról, szerkesztésről és frissebb szemléletű színpadi térhasználatról beszélnek, azt gondolom, valami olyasmire gondolnak, mint ami az Emlékek a végekről-ben látható. Három fénybűrában mozdulatlanul pózolnak a szereplők, majd egymás után táncra perdülnek. A mozdulatok dinamikája fokozódik, a kísérőzene szólamai bővülnek, a hangzás terebélyesedik. A táncosok – a hozzáértők is elismerték – korrekten összeszedett dél-alföldi motívumokat variálnak. A végén a tár-

saság csoportot alkot, és előre, egy pontra néz, mint ahogy eleink néznek régi csoportképeken a faluba tévedt fényképész lencséjébe. Nincs szentimentális faluromantika, fájó nosztalgizálás, hanem filmszerűen szerkesztett emlékképek peregnek az igényesen és ízlésesen bevilágított színpadon. Az áldokumentarista ötlet és megvalósítása nemcsak élvezetessé, hanem elgondolkodtatóvá és korszerűvé is teszi az alkotást.

A világítás Juhász Zsolt koreográfiájában is fontos szerepet kap. A BM Duna Művészegyüttes mezőnyből kiemelkedő – Metszet című – produkciója megérdemelten nyerte el a táncszínházi kategória első díját. Bár Juhász leginkább elvont néptáncnyelven fogalmaz, koreográfiáinak egyéb jellemzői a kortárs táncalkotásokéhoz hasonlóak. A Metszetnek nincs elmesélhető története, a mondanivalót a mozgás mellett a hangulat, a motívumok és a térformák kompozíciója hordozza. A cím többféleképpen értelmezhető. A térformák szerveződése térből és időből horizontálisan és vertikálisan kivágott metszetek megjelenésének illúzióját kelti, de az is lehet, hogy lelki folyamatokból kimetszett szegmensek „láthatók” a színpadon. Annyi „történet” kivehető, hogy egy pár kiválik a csoportból. Viszonyuk és kapcsolatuk a közösséghez ellentmondásos, erre utal a zenei eklektika és a rendszeresen megjelenő ellentétezés. Például gyors, ritmikus zenére lassú, feszült sétálás zajlik, szürreális-szakrális hangzásokra pedig friss népi motívumokat táncolnak. A tér- és idősíkok eltolódását mozdulatkánnonok és szimultánok jelzik. A táncszínházi előadásokat – mozdulatnyelvi alapanyaguktól függetlenül – a szándékosan kreált többértelműség jellemzi: nemcsak lehetséges, hanem kifejezetten elvárt is, hogy a néző szabadon értelmezze a látottakat. Ezzel sok alkotó visszaél. A befogadónak nyújtott szabadság ugyanis nem helyettesítheti a gondolatíságot, a tartalmi mondanivalót. Az elvont, sokféleképpen értelmezhető műalkotásokban is felfedezhető, átlátható a becsületes alkotói invenció. Bár a Metszet nem Juhász Zsolt legelmélyültebb alkotása, a koreográfus anyagkezelése, a darab gondolatisággal megalapozott hangulatszerkezete éretté, színvonalassá teszi az előadást.

A Zalai Kamaratánc Fesztiválon nemcsak remekművek kerülnek színpadra. Az idén is akadtak olyan produkciók, amelyek méltatlanok voltak a megmérettetésre. Azonban a fesztivált mégis csak elismerő szavakkal lehet illetni. Leginkább azért, mert mindkét versenykategóriájával a nélkülözhetetlen néptáncszínházi újítások szellemét élesztgeti.

Kutszegi Csaba

A fény útján Csíkban és Kalotaszegen

A csíkszeredai Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes műsora a Budai Vígadóban

A kétrészes műsor első felében gondolatébresztő, az értelmezés szabadságát, a fantázia szárnyalását is megengedő farsangi összeállítást láthattunk. A második rész ennek ellenpontjaként hagyományhűen mutatta be a kalotaszegi szokásokat és táncokat. Eközben olyan hagyományelemekkel ismerkedhettünk meg, amelyek feltehetően még a szakemberek számára is újdonságnak számítanak.

Farsang Illés szekerén

A farsang vége egyben a nagyböjt kezdete is. Hamvazószerdán ősi szokás szerint a hívők és a papok hamut szórnak a fejükre a múlandóságra emlékezés és bűnbánat jeléül. A Hargita műsorában a szekéren betolt „halott” Illés (farsang)-búcsúztatójában meg is jelenik a hamvazószerdát követő csütörtök: „... úgy szeretted a süttörtököt, s nem érted meg a csütörtököt”.

A farsangi mulatozások idején mindenhol egymást érik a bálók. A tavaszváróknak bőven jut idejük a közös éneklésre, táncra, hiszen a hófödte földeken, erdőkben még alig akad tennivaló. A fókban gyakran ejtik le a lányok az orsót, hogy az érte nyúló legénytől csókkal válthassák vissza... A szószékről ilyenkor hirdeti a pap a házassulókat. Az esküvők javát a nagyfarsang vége felé volt szokás tartani.

Az új (szerelmes)pár „analógiája” a március végén földre kerülő, s csírát bontó gabonamag. A meynyő persze a halál első grádicisa is egyben. A fizikai haláltól őseink hagyományai szerint nem kell félni, hiszen mindnyájan alá vagyunk vetve a természet törvényeinek. Az elhunyt hétfalusi csángó asszonyt régen saját kelengyeládájában temették el, melyet jegyajándékkul kapott. A Brassó melletti hétfalusiakra ezen az estén a boricatánc emlékeztetett.

A farsangi alakoskodásban a szegény gazdagnak, a fiú lánynak, a rút szépnek látszhat. A játék során kibékül a gazda veszekedő szomszédjával, a régi az újjal. Helyreáll az ember és természet közötti harmónia. Konc király legyőzi Cibere vajdát – a végén pedig Cibere visszavág. A természet ismétlődő rendjében a növények erőre kapnak, kisarjadnak, majd ősz végén – tél elején elszáradnak. A mag halála a csírázás – a csírából azonban növény fejlődik, mely ezernyi magot terem! A születés és elmúlás ciklikusan ismétlődő erőit a Hargita előadásában látványos kalotaszegi karpárba jelenítette meg, ahol a legényesben a tenyerek összecsapódásait a penge csattogása helyettesítette.

Az állatmaszkosok farsangkor nyugodtan tarthatnak tükröt a falu lakói, vezetői elé: az év többi részében szigorú rendet követelő törvényt ilyenkor ugyanis néhány napra felfüggesztik. Határjárás, dísznőölés, sivalkodás, pletykázkodás, mókás ugratás, hamis esketés, a párok összeboronálása (a butykóhúzás során Vénlegény Ede zabhegyező és Irtózatos Ilusa vénlány – no meg a közjük állított fatuskó – alkotta a „párt”) jellemzi az év ezen időszakát. A termékenység a nemiség segítségével megidézhető „medvés” tánc pedig arról is meggyőzött minket, hogy a csíkiek bizony nincsenek híján az erotikus fantáziának...

Hangulatos példákat láthattunk az esküvőgúnyolásra is: a „bajuszos menyasszony” nadrágban, marosszékieken táncoltatta-forgatta egy fejfel magasabb, fehér szoknyába öltöztetett „vőlegé-

fotó: Sándor Levente

nyét”. A sánta vőlegényt pedig ezen az estén egy falábú táncos jelenítette meg, aki – Péter László kiváló technikájának köszönhetően – egyáltalán nem volt „falábú”: egyáltalán, mankó nélkül is eljárt a szászcsávásit...

A falu „bűnbakját” – aki magára vállalta közössége összes vétékét – is ilyenkor szokás képletesen kivégezni. A színpadon Sovány Lacit (akinek szerepét Péter László formálta meg) az „emeletes” kasszás ugyan magához szólította – ám a rendtelenség elűzése, a tisztulat eljövele után most is újjáéledt az „áldozat”.

Farsangkor előfordul az is, hogy a mókás vendégek szétszedik a szekeret és a pajta tetején rakják össze... (Ilyesmi már a bögővel is megesett a Vas megyei Szaknyérban, amikor a zenészek túl hosszú „szünetet” tartottak.) A maskarás kántálók fazékdobolása, a láncsörgetés szokta adni a téli, farsang körüli eseményekhez a zenei kíséretet. A turkatáncban a fejükkel csattogató kecskeöltözött táncosok kitarató nézői lettek a válaszüti ritka és sűrű magyart járó négy legénynek – ám egyszer csak viseletbe öltözött lányokká „varázsolódtak”. Míg eljárták a csárdást a két választott legénnyel, a másik kettő ifjú változott át kecskévé, kalapjaikat saját újdonsült szarvaikra akasztva.

Remek táncötlet volt még a szegényest és pontozót járó hatlábú bika (a bikaütés című részben a pityókásabb gazda egyszer ötlábúnak számolta...), a bolondkerék (a felcsíki zepert forgó keréken imitáló fabábu-pár), mely utóbbi tánc akár a házasságkötés mágikus megidézésének is tekinthető.

A látszólag egyszerű színpadi háttér is megmozgatta fantáziánkat: a hatküllős kerekek a Napra és bolygóira emlékeztetnek, a hét fokú lajtorja pedig nemcsak a padlásra, hanem jelképesen az Égbe is elvezet. Ez utóbbit jól szemléltette az otthoni, csíkszeredai bemutatón a záró szabadtéri jelenet, az Illés-bábú elégetése, melyet a közönség a csípős hideg ellenére is kitaratóan végignézett.

Pakulárnóta

A műsor második részében egy más világba, a kalotaszegiek tiszta, Istenhez közeli hagyományaiiba nyerhettünk bepillantást.

A Pakulárnóta a saját világában, tér-idejében élő pásztor életét mutatja be. A zene nélküli, végtelenségig lassított mozdulatok a nézők figyelmét a zenei- és táncformákról a teremtői akarat, a mozgató erő megértésére irányítják. Arra a saját kisközösségéért vállalt önkéntes áldozatra, amit a pásztor vállal az állatok őrzésével. Távol szeretettitől, családjától csak a csóringhoz (a juhászbotjához) és a kutyáihoz szólhat. Így viszont marad ideje kémlelni a csillagos eget, s megfigyelheti, hogyan simul össze Ég és Föld a látóhatár szélén. Nincs szüksége órára sem. A fény útját követve azonnal megmondja, mennyi az idő – nem kell mást tennie, mint felpillantani az égre. Nappal a Nap járása, éjjel a csillagok segítik ebben.

Aztán ha egyszer elszabadul a pásztor az önkéntes száműzetésből, nagy dolgok történnek. Mindezt a rituális tisztulás (eszközei a víz és a lányok ritmikus érintése a zöldellő ágakkal), a lassú hajnali zenéjére járt „egylábás legényes” (a fiú másik lábába ugyanis kedvese csimposzkodik), a subára együtt guruló, összeölelkező párok jelezték.

A tejbemérés ünnepén a gazdák megfejik juhaikat és lemérik, mennyi tejet adnak. Tréfiák, jókívánásaik a szaporaságot (látszólag „csak” a juhokét, ám a valóságban az emberekét is) segítik. A kalotaszegi román csárdás közben a juhocskák (a meztlábás lányok) tejét összeöntik a pakulár számára (vagy a zenészek megfogadása végett).

Megismerkedhettünk még a juhait elvesztő pakulár történetével is. Megtudtuk, hogy a „juhval és a tehénnel rományul kell beszélni – a lóval azonban magyarul, és a számmal még a románok is magyarul beszélnek”.

A néptánc lehetőséget ad, hogy az ember megalkossa saját „tér-idejét”, ahol szembenézhet önmagával, azonosulhat feladatával.

fotó: Ádám Gyula

Ahová a pásztor leszúrja a botját, ott a világ közepe. A bot vége a Sarkcsillagra mutat – ezen tengely körül forog egész emberi világunk (a Föld). A Hargita előadása arra biztat, hogy vegyünk róla mi is példát: bátran szúrjuk le jelképes botunkat oda, ahová családunk, hagyományaink kötnek. Nekünk majd ez lesz a világ tengelye. S ha a Jóisten segedelmével olyan nekünk tetsző feladatokat találunk, melyek családunk-közösségünk-népünk számára is hasznosak, máris nem élünk hiába. Úgy, ahogy a pakulárok, pásztorok már régóta teszik.

A filozófiai üzenetet is hordozó táncos hagyomány-bemutató remek ürügyül szolgált arra is, hogy a budapesti közönség megismerkedhessen Kalotaszeg hiteles népzenejével és táncrendjével. Az autentikus, helyi gyűjtések alapján összeállított táncanyagot eredeti, csodálatos színeket felsorakoztató viseletekben járták el a lányok. A rutinos táncosok (Péter László, Gábor Endre, Antal Zsolt) mellé a fiatalok közül már felsorakozott Boros Béla, akinek virtuóz mozdulatai és stílusa földijére, Kádár Ignácra emlékeztettek (ő is egykoron a Hargitában kezdett táncolni, s ma a Budapest Táncegyüttes és az Ordások szólotáncosa).

Minden szempontból dicséret illeti a változatos és pergő műsor alkotóit: Orza Călin koreográfust, Szalay Zoltán és Mohácsy Albert zenei szerkesztőt, valamint András Mihály igazgatót. Remek ötlet volt a „hazaiból” elővarázsolt kóstoló is: a búcsúzás során magunk is megízlelhetjük a finom csíki szalonnát, ordát, savanyú káposztát és borvizet.

Az ételt, az italt meg kell kóstolni, a táncot, színpadi mókázást pedig meg kell nézni. Betűsorokat olvasva legfeljebb csak kedvet kaphatunk hozzá. Így mindnyájuknak javaslom, hogy tekintsek meg élőben is a Hargita új, pergő, minden pillanatában figyelmünket magával ragadó műsorát!

Záhonyi András

fotó: Ádám Gyula

Azt tudtuk, hogy van egy Magyarország...

Petrás Mária útjai fényben-árnyékban – II. rész

Nem szóltam senkinek semmit otthon, egy szomszédasszonytól, Isten nyugosztalja, kértem harminc lejt. Húszat vagy harmincat kértem kölcsön, mert nem akartam anyámnak megmondani, hogy mit hártároztam. Odaadtam a dossziémat egy embernek, az iskolától egy igazolást, hogy befejeztem a tíz osztályt ilyen és ilyen eredménnyel. Azzal kellett menni, úgy hívták, hogy doszár, de hát egy papír volt. S azzal elment egy tanár, nem is tanár, egy ilyen érettségizett gyerek, aki ott tanított az iskolában. Halltam én a faluban, hogy menen az országba, viszi a doszárakat bé az iska-

lákhoz. S akkor mondom, há elküldöm én is. Kellett adni neki húsz vagy harminc lejt, fránkot, hogy tudja járni az országot. Mikor visszajött, mondja, hogy sehol nem fogadtak bé leányokat, csak Hétfaluba, románul Szecselébe, és Szentgyörgyre. Szecselébe bédatta egy elektromos szakiskolához a jobbkat, s akik maradtak, azokat Szentgyörgyön valamilyen textilgyárnak az iskolájához.

Visszajött a hír, hogy ott van a dossziém Szecselén, egy elektrotechnikai iskolában. Megmondtam a szüleimnek, ne, elküldtem a papíromat egy iskolába és visszajött,

hogy felvettek. Szegény édesanyám nagyon szomorú volt. Még nem volt megszületve a legkisebb húgom, heten voltunk, annyi apró gyermek volt. Azért nem akadályozták meg, hogy elmenjek. Azt mondta édesapám:

– Te el akarsz menni? Azt gondolod, hogy ott könnyű lesz?

Hatan mentünk el akkor lányok a faluból Hétfaluba. Addig még nem volt divat, hogy a lányok elmenjenek a faluból, a fiúkat, azokat vitték buszostól.

Mikor odaértünk az iskolába, már rikolytották a neveket. Hallom, hogy Antal Gizella, Bartalis Ilonka, Szócs Imre. Ilyen nevek voltak. Volt hat magyar.

Három száz is volt az osztályunkban. Én Antal Gizellával akkor ismerkedtem meg.

– Hát, te tudsz magyarul? – Mondtam:

– Tudok, há nálunk úgy beszélnek, magyarul.

– Há, hova valósiak vagytok?

– Bákóba.

– Á, tük vagytok a csángók!

– Nem vagyunk csángók!

– De-e-e!

Na, én velük összebarátkoztam. Tanulni kezdtünk, s én nagyon meg akartam mutatni az apámnak, hogy talpra tudok állni ott is. Tanoltam, mint egy bolond. Odamész a mezőről, egy teljesen más világba, olyan iskolából mész, ahol érettségi nélkül is taníthatott valaki matematikát, mert odaküldte a párt. Odamész így, egy erdélyi iskolába, akkor megérzed, hogy milyen nagy a különbség. Tanultam, mint egy örült. Nem volt nehéz tanulni. Nem voltak érthetetlen dolgok számomra és tehetségem is volt hozzá.

Tavasszal rendeztek egy versenyt az iskolában, első lettem, Az első három győztest elküldte a mesterünk Nagyváradra. Egy gyárnak az iskolájában volt a verseny. Erdélyben én lettem az első az első évfolyamban. Onnan aztán Bukarestbe mentünk. Olyan nagy dolog volt, hogy nem is lehet elmondani! Az nagy dobás volt! Ezt a versenyt még soha nem nyerte lány. Ez az én életemben hatalmas eredmény volt. Mégis, már az első év végén azt kérdeztem magamtól, mit keresek én ott?

Kértem engedélyt, hogy járhassak templomba. Járogattam bé Brassóba, erre-arra vigyázkodtam. Képzeld el, Rózsika! Semmi városi ismerősöm. Semmit nem tudtam a városról, hogy mit jelent az, hogy város. Hogy élnek az emberek egy városban, mi van egy városban? Hallottam, hogy vannak iskolák, de az csak annyi volt, mind mikor

Miklós Nyica,
Petrás Mária édesanyja

a mesében hallok, hogy a királyfi elment, s megfogta a holdat, s lehozta a földre, vagy mit tudom én, ilyen messze volt.

Bémentem a városba, s jártam utcákról utcákra. Nézegettem a könyveket, s egyszer találok egy ilyen könyvet, hogy Goya. Semmit nem tudtam festőkről, művészekről, semmit! Megvettem ezt a Goyát, mert más művészeti könyv nem is volt, lapozgattam, haza is vittem.

Kérdezgetni kezdtem, hogy milyen iskolák vannak Brassóban. Meghallottam valakitől, hogy van Képzőművészeti Népiskola. Gondoltam, hogy odamegyek, a titkárságra vagy valahova. Odamentem, de nem volt bátorságom, hogy kérdezősködjem. Egyszer kijött egy ember – most még az ajtóra is emlékszem –, egy szemüveges, szakállas öreg. Köszöntem:

– Bunezio! – há –, jónapot románul.

– Bunezio!

Mondtam, hogy érdeklődni szeretnék, hogy, mint van. Ez az ember betessékel engem, hogy tessék leülni. Láta lesz, hogy én egy ijedett vagyok. Mondja:

– Mit akar? Ez egy ilyen és ilyen iskola, itt tanulnak festeni.

– Hát, én is szeretnék.

– Hát járt-e vaj egyszer ilyen iskolába?

– Nem, még nem is láttam.

– S akkor kinél látta?

Mondtam:

– Van egy bátyám, ő festő lehet.

– Hova járt?

– Szentgyörgyre.

– Sepsiszentgyörgyön nincsen képzőművészeti főiskola, csak Kolozsváron, Bukarestbe és Jásba.

Mondom neki:

– Oda kellett járjon, mert oda es járkált.

Nem tudtam pontosan, hogy ő járt-e iskolába. Aztán később megkérdeztem.

– Mikor ment el iskolába?

– Mikor én kicsike voltam.

Mondta, hogy a felvételek már megvoltak. Ő grafikus, nem festő, de neki annyira megtetszettem – vagy mit tudom én –, nem tudom, hát egy csodálatos ember, idős ember volt. Azt mondja, hogy ő Klement Béla, menjek el ide s ide, megadta a címet, hogy én hova menjek, ott van az ő osztálya, mert itt, hol találkoztunk, csak a titkárság volt. Menjek el, ő ad egy feladatot, hogy lássa meg, mit tudok. Ha megfelelek, akkor felvesz. Ő volt az adjunktusa ennek az iskolának.

Elmentem az osztályaiba – ma is emlékszem –, adott egy nagy fekete korsót, hogy rajzoljam le. Megrajoltam azt a korsót szénnel. Még soha nem rajoltam szénnel, de nagyon könnyű volt. Fel is vett Klement Béla. A szakiskolámban kellett kérvényezni, hogy bójárhassak a városba, megengedték. Három évig tartott ez az iskola.

Nagyon szerettem. Olyanok voltak a társaim, akik már végeztek valamilyen művészeti középiskolában, de nem vették fel őket a főiskolára. Itt tovább képezték magukat. Rengetegféle technikát megismertünk, alkalmazott grafikát, egy keveset rajzoltunk. Ott beszéltek magyarul, beszéltek németül, beszéltek románul. A tanár csak románul beszélhetett és néha németül. Ez egy menekülés volt számomra abból a világból, ami-ben éltem addig, de egy kellemes menekülés. Az első a templom volt, ahol tudtam én lenni, a második pedig ez az iskola. Tízessel végeztem.

Miután elvégeztem a szakiskolát, mindjárt felvettek a gyár dekoratív műhelyébe. Ez a részleg, ahova kerültem, az exportrészleg volt. Mi készítettük a Dácia termékekre a címkéket. Ha a gyárnak kiállításra volt,

*Petrás Vazul,
Petrás Mária édesapja*

Petrás Mária és testvérei, Diószénben

Gyermekei, Alina és Róbert

akkor mindig én mentem, hogy a felirato-
kat elkészítem. Tizenhárom évig ott dol-
goztam. Egy csodálatos öreg festő volt a fő-
nököm, akitől nagyon sokat tanultam. Ta-
nítgatott festeni is, hogyan keverjem a szí-
neket, ilyen oxid, olyan oxid, hogyan feszít-
sem ki a vásznakat. Kezdtem én is festeget-
ni. Másolgattam híres képeket.

1986-ban esti iskolában leérettségiztem.
Jó barátságba kerültem egy színjátszó cso-
porttal. Minden darabhoz én festettem a
díszleteket, az összes plakátjukat. Egy al-

kalommal meghívták őket Besztercére, egy
fesztiválra. Ehhez kapcsolódott egy színhá-
zi-plakát verseny is. Én egy Samuel Beckett
darabhoz készítettem munkát. Értesítettek,
hogy első díjat nyertem. El akartam kérez-
kedni három napra a gyárból, az igazgató
elengedett, de a párttitkár olyan dühös lett,
ordított, bemutatott a gyár felé, hogy:
– Ott a te helyed.

Nagyon megsértődtem, és azért is elutaz-
tam a fesztiválra. Mikor visszajöttem, min-
denki mondta, hogy kaptam három igazo-

latlan mulasztást, ami nálunk nagyon sú-
lyos következményekkel járt. Nem baj! El-
mentem az igazgató titkárnőjéhez és bead-
tam a felmondást. Az igazgató pirossal ráír-
ta: NU!

Megvártam a felmondási időt és hiába
kérték a bocsánatot, elmentem a gyártól.

Azt gondoltam, kialakítok egy festőmű-
helyt. Rettentően hosszadalmas volt az en-
gedélyeztetés, de kijártam. Megrendelése-
ket is kaptam, de csak is az önkormányzat
teljes ellenőrzése alatt dolgozhattam, a pénz

Hegyen földön járogatok vala

Ezerkilencszázhatvankilencben, az MTA Néprajzi Kutató Csoportja megbízásából utaztam először Moldvába, hogy adatokat gyűjtsek a készülő Magyar Néprajzi Atlasz számára Magyarfaluban, Lészpeden és Szabófalván. Több száz kérdésből állt a kérdőívem. Míg jártam a falvakat, kérdezgettem az embereket, hallgattam a népdalaikat, meséiket, hiedelem történeteiket, rajzoltam a gazdasági eszközeiket, megtudtam szívük fájdalmát. Lassan kibontakozott előttem Domoikos Pál Péter szavaival élve „a világ legárvább, legelhagyottabb magyar népcsoportjának élete”. Megrendített mérhetetlen szegénységük, kiszolgáltatottságuk, felemelt, boldoggá tett az általuk évszázadokon át megőrzött archaikus népi kultúrájuk, a csodálatosan gazdag, képes beszédük megismerése. Igazi nagyságokkal találkoztam, akik más helyre születve tán világhírű művészek, tudósok lettek volna. Egész életemre elköteleztem magamat a moldvai csángómagyarok ügye mellett. Könyvemben a hatvanas-hetvenes években tett moldvai utazásaim élményeit elevenítettem fel naplóm segítségével. Szólok moldvai barátaim későbbi sorsáról és a 89-es romániai változások utáni találkozásaimról, a napjainkban zajló, reménykeltő eseményekről.

Kóka Rozália

Fekete Sas Kiadó – 1064 Budapest, Vörösmarty utca 53.
Tel./fax: (06-1) 332-8921 / mobil: 06-20-440-7378
www.feketesas.hu; feketesas@feketesas.hu

KÓKA ROZÁLIA

HEGYEN S FÖLDÖN
JÁROGATOK VALA

Csángómagyarok között
hegyeken innen, hegyeken túl

 Fekete Sas Kiadó

Szülei esküvője
(Diószén, 1956)

Böjte Csaba Petrás Mária alkotása előtt,
a dévai kolostor udvarán

az önkormányzathoz érkezett, 40 százalék az övéké lett, 60 százalék az enyém. Meg volt szabva az is, hogy az átlagfizetés háromszorosánál nem kereshetek többet, mert azt nem fizethetik ki.

1988 tavaszval nekem már annyi fizetésem volt, hogy le kellett álljak. Na, akkor én annyit dolgoztam, amennyit nekem ki tudtak fizetni az év végéig. Ez így is jó volt, mert akkor én annyit kereshettem hivatalosan, mint három átlagfizetés. Emellett méhészkedtem is.

Én még 1977-ben férjhez mentem egy román fiúhoz. Ő is úgy került a városba, ahogy én. Eleinte jól voltunk, aztán visszazippantotta a családja és elváltunk. Ottmaradtam a gyerekekkel, Róbert már nagyocskavolt, Alina egy évvel kisebb.

Az első években én nem éreztem ott jól magamot, mert annyira éreztették az erdélyiek, hogy te más vagy, te alsóbbrendű vagy inkább, mint hogy más lennél. Alsóbbrendű vagyok, mint ők! Hiába mondta az ember, hogy én moldvai magyar, katolikus vagyok. Ez semmit se húzott, semmit se számított. Hát volt olyan is, aki éreztette veled, hogy ezek a moldvai csángók valamilyen cigány nép. Én is egy ideig azt gondoltam, hogy lehet, hogy cigányok vagyunk, vagy valamilyen cigányszármazékok, mert találkozni sehol nem találkoztam az eredetünkkel.

Én nem voltam olyan szerencsés, hogy találkozzam egy Kallós Zoltánnal vagy olyan emberekkel, akik meg tudják magyarázni, hogy mi kik is vagyunk, honnan jövünk, mi van velünk. Azt tudtuk – igaz, csak álmódóztunk róla –, hogy van egy Magyarország, vannak magyarok, s közünk lehet hozzájuk, de mért nem vállaltak minket? Azt nem érti meg az ember. Nem tudtam, hogy hova tegyem vagy honnan vegyem magunkat. Nem tudtam, mert semmit a világon nem írtak, nem hallottál a csángókról semmit! Jártam a templomba, volt egy öreg pap, de attól nem lehetett semmit megtudni a csángókról. Aztán jött egy új pap, az adott egy könyvet, egy Radu Rozetti könyvet, a mai napig megvan. Ott írja le azt, hogy valamikor a csángók magyarok voltak. Róbert akkor volt elsőáldozó. A pap kérdezte, hogy mibe akarom öltöztetni? Városi ruhába vagy népviseletbe? Én nagyon szeretném népviseletbe, de én nem akarom a gyermekemet csángó népviseletbe öltöztetni.

– Akkor mibe akarod?
– Vagy magyar viseletbe, vagy semmibe – úgy mondtam. Neki ez nagyon tetszett és szerzett egy székely ruhát Róbertnek.

Kóka Rozália
(A Hegyen földön járogatok vala című kötetből)

„Pózák...”

A moldvai és gyimesi csángó falvakat, ismerősöket, barátokat járva egyre több gyönyörű „póza” kerül elő a családi albumok mélyéről, kerülnek le a házak, szobák faláról egy fotózás, reprodukciókészítés pillanatáig (a moldvai csángók „póza”-nak hívják a fényképet). Így történt ez ebben az esztendőben is. A moldvai nádasfalvi (Esztofuj) mindig őszinte barátsággal fogadó Trofin Virgina egyik albuma őrzi az alakoskodó „kecskészás” felvételét. Elmondása szerint a „kecskészás” alatt a jól ismert kecskés dallamára alakoskodtak.

A másik szintén tőle, Nádasfalváról származó felvételen „uráló” újköszöntő fiatal legények láthatóak, amint hangszereikkel a falut járják. Nádasfalván történt meg úgy tíz esztendővel ezelőtt, hogy a falut járva a lefényképezett idős emberek a felvétel elkészítése után elővették pénzüket, s nyújtották felém, fizetni akartak a fényképért. Ez a szokás még a vándor fotográfusok idejéből rögződött bennük. A harmadik felvétel Lészpedről, Ónodi Máriától származik. A felvétel jobb oldalán álló kislányka Marika édesanyja.

Idén nyáron a Kapolcs központú Művészetek Völgye és a jászberényi Csángó Fesztivál együtt munkálkodik a csángó kultúra bemutatásáért. A Moldvából és Gyimesből érkező vendégek magyarországi táncegyüttesekkel, zenekarokkal közreműködve két napig az Öcsön megrendezésre kerülő Csángó Völgyben (augusztus 2-3.), majd pedig Jászberényben, a XVI. Csángó Fesztiválon (augusztus 4-5.) mutatkoznak be.

Mindkét fesztivál közös célként gyűjtést szervez a gyimesfelsőlaki Szent Erzsébet Líceum csángó diákjainak a tanulmányaikhoz szükséges eszközfejlesztés javára. A Líceumot mindkét fesztiválon a Líceum igazgatója, a mindenkivel segítőkész és barátságos Berszán Lajos címzetes kanonok képviseli. (Akinek bármilyen anyagi-tárgyi felajánlása van, az kérem a következő telefonszámon értesítsen: 30-433-2870)

Kocsán László

Martin György ülészak, 2006

Tudományos előadások és pályázati eredmények

Kiss Gábornét
Pesovár Ernő köszönti

I dén 21. alkalommal került sor a Martin György ülészak megrendezésére, amely minden évben alkalmat ad a szintén róla elnevezett alapítvány díjainak kiosztására. Amint köztudott a Pályázat célja, hogy bátorítsa a néptánc és a hangszeres népzene területén folyó kutatásokat s díjazza az értékes munkákat.

Az alapítvány pályázatainak történetében számos alaklommal jelentkeztek már idős amatőr kutatók, vagy néptáncosokkal is foglalkozó szakkutatók, de a leggyakoribb pályázók az egyetemek néprajzi, kultúrantropológiai tanszékein vagy a Magyar Táncművészeti Főiskola néptáncpedagógus szakán végzett fiatal szakemberek. Az

idei évben is a négy pályázó közül három – Éri Márton, Varró Petra és ifjú Zsuráfszki Zoltán – ebbe a kategóriába tartozik. Misi Gábor, a negyedik pályamunka írója tapasztaltabb, s a kutatással néhány éve intenzíven foglalkozó fiatal szakember, a Lábán-féle táncjelírás kiváló ismerője és oktatója.

Az alapítvány kuratóriuma a bíráló bizottság javaslata alapján az idén a következők díjakat adta ki. Első díjat kapott Misi Gábor: „Az erdélyi férfitáncok formális elemzéséről” című dolgozata. Összevont második díjat kaptak Varró Petra „Egy bonchidai lassú magyar táncfolyamat elemzése és tanítási módszerének lehetséges változata” és ifjú Zsuráfszki Zoltán „A gyimesi féloláhos formai elemzése” c. dolgozata. Harmadik díjat kapott Éri Márton „Hagyomány Mérán” c. munkája. Az első díj 80.000, a második díj 40.000 - 40.000 Ft-ot, a harmadik díj 30.000 Ft-ot jelentett. Emellett a Magyar Táncművészeti Főiskola egy 50.000 Ft értékű ösztöndíjat ajánlott föl az első díjat nyert pályázónak, amelyet a 2006–2007-es iskolai évben lehet fölhasználni.

A pályázóknak alkalmuk volt előadás keretében is bemutatni dolgozatukat az ülészakon részt vett hallgatóság számára. Az ülészak, amelynek levezető elnöke Pesovár Ernő volt, ezután senior és más fiatal kutatók előadásaival folytatódott. Itt hangzott el Halmos István „Pakisztáni táncfilmek”, Felföldi László „A tánckatalógus és az összehasonlító kutatás”, Fügedi János „Megemlékezés Lányi Ágoston munkásságáról”, Dóka Kriszta „Paraszti táncterminológia, táncos tudat”, Pávai Réka „Beszámoló a 2003–2005. évi moldvai gyűjtőmunkáról és Varga Sándor „Bothasználat a mezősegi táncokban” c. előadása.

Az ülészakon bensőséges keretek között köszöntötték a résztvevők a 90. évét betöltött Kiss Gábornét, a magyarországi német néptáncok ismert kutatóját. Az ülészakot ezúttal a rendezők a 20 éve elhunyt Lányi Ágostonnak kinetográfusnak, az örök emlékü „Gusztai bácsinak” szentelték. Emlékét Fügedi János előadása idézte föl méltó módon. A megemlékezésen részt vett Borbély Jolán, Martin György özvegye és családja, valamint Lányi Mária, Lányi Ágoston leánya is.

Felföldi László

PALÓCFÖLD HATÁROK NÉLKÜL

Nemzetközi hagyományörző, népművészeti, alkotó tábor és szabadegyetem a Magyar Vár Alapítvány szervezésében a Téka együttes állandó táncházával Pomáz, Magyar Vár Tábor területe, Majdán Polje, 2006. július 22-30.

A tábor zenei felelőse Havasréti Pál (Téka együttes), a szakmai programok felelőse Fülemile Ágnes és Balogh Balázs (néprajzkutatók, MTA Néprajzi Kutatóintézet).

Zenei táborok: A palóc tábor programjával párhuzamosan a tábor első felében július 24-25-26-án a tereskei dudás Pál Pista bácsi és Lányi György dudás táborába, utolsó felében július 27-28-29-én ifj. Csoóri Sándor „Három nap a világ” vonós táborába várjuk a tanulni vágyó nővendégeket.

Fafaragótábor: A tábor neves fafaragók vezetésével otthont ad a mesterségbeli tudásukat elmélyíteni akaró fafaragóknak. Egri István (Balassagyarmat), Földi Tibor (Magyarhertelend) és Jakab György (Farkaslaka, Pomáz) fafaragó népi iparművészek irányítják a foglalkozásokat.

Táncoktatók: Dúcz Júlia, Bakonyi Ernő (Savanyú), valamint Németh Ildikó, Szabó Szilárd és a Nógrád Táncegyüttes táncosai.

Gyerek és ifjúsági foglalkozások: A szakmai programokkal párhuzamosan napközben a kisebb és nagyobb gyerekeknek játszótér, kézműves-foglalkozások (Tökmag játszótér Romvári Ibolya és Romvári Tamás vezetésével és a Pomázi Hagyományörző Kézművesműhely), ének és tánc-tanítás (Dúcz Júlia, Bakonyi Ernő, Téka együttes), színjátás-oktatás a szentendrei ifjúsági színjátászcsoport (Németh Ilona vezetésével) lovaglás, lovasíjászat (Cozmei Mihály) és baranta harcmódor (Vukics Ferenc) oktatás folyik.

További részletek a Magyar Vár Alapítvány honlapján: www.mv.hu
Tel.: 06-26-505-656, 06-30-996-45-20

I. BÉKÉS MEGYEI

ROMÁN TÁNCOK TÁBORA

ELEK, 2006. AUGUSZTUS 6-13.

Eleki táncok kezdőknek:
Gál László, Gera Krisztina

Eleki táncok haladóknak:
Farkas Tamás, Csipei Judit

Kétegyházi táncok:
Busai Norbert, Péter Zsuzsanna

Méhkeréki táncok:
Pátyi Zoltán és párja

Zenekarok:

Békés Banda, Rozsdamaró, Tízhuáros

Naponta 9-12, illetve 14-17 óra között néptáncoktatás. Esténként koncertek, hagyományörzők műsora, valamint táncház várja a tábor résztvevőit. Pénteken, augusztus 12-én kirándulni lehet a Gyulai Várfürdőbe. Szombaton, augusztus 13-án gálaest zárja a tábort.

Farkas Tamás – tel.: 36-30/6073046;
e-mail: ugros@vipmail.hu

SZÉKI SOÓS JÁNOS

AMIKOR A KUTYÁK A HOLDRA UGATNAK

Télvíz idején költöztek szüleim anyai nagyapám telké-ről. Hóföregetes vasárnap volt, szomszédaik a csűr-gerendához láncolt kutyát is beengedték aznap a házba, habár faluhelyen ez a cselekedet emberi gyengeségre vallott. Anyám apja egy csöppnyi lelkiismeret furdalást vagy tűhegynyi szúrást sem érezhetett, amikor a hajnalig tartó korhelykedésből hazatántorgott: se szó, se beszéd, belökte a fariglis pinceajtót, és elkergette szüleimet. A dohány és italszagú szájából kifröccsenő trágár szavakból kikövetkeztethető volt, hogy csak apámnak kell mennie. Anyám kitartó, hú társnak bizonyult, és ő is ment, hasában a testvéremmel. (Anyám apja nem örökölte telkes házát, istállóját, hét évig szolgált érte egy kolozsvári deszkaraktárban nagyanyámmal együtt, aki főzött, mosott, takarított a deszkaárus népes családjára és szolgálóra.)

Apámnak azért kellett mennie a Vinczellér-telekről, mert nem akart azon szolgálként élni. Anyám apja telkes gazdaként a kolozsvári deszkaárus szerepét játszotta, vagy inkább folytatta, hiszen az akkorra már régen a Házsongárdban porladt.

Dél körül ökörfogatokat paskolt a jeges hó, a széles szántalpak fényesre síkálták az utcát, a fogatok derekában nehéz csákányok, fényes nyelű lapátok, ásók lapultak. A segítő szomszédok, akik aznap beengedték kutyáikat a házba, nehéz szánjaikkal a Vinczellér-telek aljába vonultak, hogy segítsenek bontani és új telekre hordani a már soha fel nem épülő ház kőpincéjét.

Én már az „új pincében” születtem, ami télen meleg volt, nyáron kellemesen hűvös. Négyen laktunk, ezért a levegő elég gyorsan elhasználódott benne, főleg hűvét és pünkösdi között, ugyanis ez időszakban a kótló tyúkók is velünk egy légtérben tartózkodtak, ültek a szalmával tömött, nagy fűzfakosarakban az ágyak alatt. Ha naponként nem is, de kétnaponként leszálltak fészükéről könnyíteni, majd táplálni magukat. Legtöbbször éjszaka végezték szükségleteiket, olyankor az elviselhetetlen bűztől szinte egyszerre ugrottunk le az ágyból és amilyen gyorsan csak tudtunk menekültünk ki a pázsitos kertbe, a macskamézet csurgató szilvafák alá. Menekülés közben arra már nem tudtunk figyelni, hogy a pinceajtó fölött lógó csupasz vilanykörte gyér fénye alatt szunyogokra, más bogarakra vadászó békákat szét ne tapossuk. Mondtam is ne-

kik sokszor, ha nem lógtak volna el a Tekenyös-rétjén koncertező társulatuktól, akkor most nem nyiffantak volna ki a mezítláb járástól kérges talpuk alatt.

Apám pár év múlva vályogot vetett, és a pincénkre egy „négyszernégyes” szobát húzott. Felköltöztünk a HÁZba, ahogy apám is szokta mondani, ha családi élet-utunk mérföldköveiről tett említést.

Régi helyünket átvehette a féltőgyű Gyöngyös tehenünk. Így lesz egy tehénből is mérföldkő...

Alacsony termetű, hegyi jószág volt, mindent megevett; a száraz kukoricakórét éppen olyan kitartó étvággyal fogyasztotta, akár az illatos lucernasarjút.

Apám évekig dolgozott a rekiceli hegyvidéken, talán ott szerelmesedett bele ebbe az igénytelen fajtájú jószágba.

A fél tőgyére vak, mondogatták volt pajtásaim, inkább gúnnyal, mint sajnálkozással, amitől én rettentően bú-sultam, el sem tudtam képzelni, hogy egy tehén tőgye félig vak is lehet. Aztán egy déli itatáskor a suhancár legények Gyöngyöst a csordakút napszitta kútágasához kötötték és bebizonyították előttem, hogy tehenünket nem az állatvásárban, hanem a halpiacon kellett volna eladásra kínálni, ugyanis csak két csöcséből jön a tej, a másik kettő, amit én is jóval zsugorodtabbnak láttam, már évek óta bedugulhatott... (Akkor világosodott meg előttem, hogy apám mégsem a hegyi teheneket kedvelte.)

Gerendás mennyezetű kőpincére rakott egyszobás házunk napos időben olyan verőfényben fürdött, hogy tisztán csillogó ablakai betükrözték az egész utcát. Éjszaka az ablakszemeken holdfény pihegett.

Faluvégen, nem fontos, inkább jelentős helyen laktunk. Egyformán köszöntöttük a faluba érkező és a faluból távozó embereket. Egyikük szándékát sem ismertük, de annyit tudtunk, aki tekintetével elkerült bennünket, bizonyára nem akar asztalunkhoz ülni, ettől eltekintve, ha megszomjazott, hozzánk egy ital vízre bármikor betérhetett. A zománcozott pléhcsupor a hajlított csőrű kerti vízcsap melletti kapufára akasztva kínálta magát, ha alákapott a szél, még a fenekét is riszálta.

A fiatal, vézna tanítónő élt a lehetőséggel, és minden reggel pontban hat órakor a kapunk elé hajtván nagyot fékezett a zöld gyepen. Rozsdásodó drótszamarát a villanyfához állította, levette a kormányra akasztott füles bádogedényét és kerti csapunkból vételezni kezdte az egy napra elegendő vízkészletét, aztán újra a svájci sapkával borított nyeregbe pattant, hogy nyolckor becsöngethessen a pásztoráji tanyasi iskolásoknak. Zörgő esőköpenye a júniusi hőségben sem hiányzott róla, olyankor kigombolta és a sebességtől akárha mozgó csóva, lengett, lobogott a suhogó kukoricatáblák között vezető szekérúton. A tanyasi iskolát egy lapon emlegették a szövetkezeti tejbegyűjtővel. Boroskúti, aki

akkoriban éppen arrafelé pásztorkodott, egyenesen afféle testvérintézménynek titulálta. Az egyikbe nem küldték a gyereket, a másikba nem hordták a tejet. Ha ellett a tehén, a tanyasi gyerek nem ment iskolába, ha a szünetben hazaengedték borjút szoptatni, akkor elfelejtett visszamenni. A kis tanítónő, hogy ne ücsöröggjön egyedül a vizesfalú, csípős olajszagot öklendő, vasárnaponként kocsmának berendezett osztályteremben, inkább segített kis tanulóinak a háztáji teendőiben.

– Ne csodálkozzon senki, hogy így tönkrement ez a lány – mondta a tanítónő apja szüleimnek. – Szegénykém inkább állatgondozó vagy bába, mint tanügyi káder... A néhány napja erdésznek kinevezett apa leginkább tanügyi káderként szerette emlegetni lányát. Erre Boroskúti azt találta mondani, hogy a hangzatos cím még nem mossa le a tanító kisasszony gumicsizmájáról a pásztoráji tehénszaros latyakot, meg hogy ettől még reggelente ő is bűdös zsákvászon kapcát teker csámpás lábfejeére...

Boroskútinak e módfelett nyers vélemény-nyilvánításából csak azért nem lett baja, mert az erdészt nem sokára lecsukták az állami vagyton tudatos megcsonkításának büntette miatt, magyarul szólva jó dolgában már nem bírt magával és nulláslistbe szellentett...

A sárgafalú várbörtönbe vezető útját már erdésztsége második hetében elkezdte alapozni.

Erdőkerülete átvevésénél panaszkodott az erdészeti hivatal öreg mérnökének, hogy ilyen sovány fizetésért aligha sikerül megügyelni az ötszáz hektár erdőt. A minden hájjal megkent szakember elmosolyodott a rojtosra kopott ruházatú erdészen és szó szerint ezt mondta: – Nézzen jól körül maga szerencsétlen, itt minden fán lóg egy pár bakancs, tábla szalonna, prima báránybőrbekecs... A fáradt erdész este azzal állított haza, hogy belőle csúfságot űzött a mérnökúr, át-fésülte ő tüzetesen a császári erdőt, annak minden égre meredő cserfáját, s még csak egy lyukas szalmakalapot sem talált azokon. Néhány év leforgása alatt jól kitanulta mesterségét, mert az erdői ritkássá váltak és jól átsütött rajtuk a nap.

Elődjével egy cellába került, tavasztól őszig a fegyház zöldségesében dolgoztak, és ha olykor a szalonnaillatú cserfákra terelődött a szó, rendszerint mindkettőjükből hangos, hörgésszerű nevetés tört ki.

A keddi kenyérsorban állva, Boroskúti még azt is mondta, hogy amikor a kutyák a holdra ugatnak, nem gondolnak semmire, olyankor általában hűvös az éjszaka és süti testüket az ajtó előtti ormótlan patakkőlépcső hidege.

JUHOS KISS SÁNDOR RAJZA

Juhbemérés – Méra, Kalotaszeg, 2006

Végre, megérkeztünk Méréba...

Hangya Kati néni lányánál, Enikőnél lakunk. Hajnalban már kioktatott minket, hogyan s mint zajlik náluk a multság, a juhbemérés, és persze szóba került a napi politika. Volt egy teljes napunk pihenni, s kitudakolni, hogy mi is lesz hajnalban.

Ki akartunk volna menni a legényekkel aludni, de házigazdánk lebesélt erről, hogy úgymint csak a részegeskedés megy, már a szokások, sajnos, elhaltak. De mikor hajnalban bejönnek a zenészekért, akkor menjünk velük. Így is lett. Négykor kelés, egy jó deci pálinka, és már útrakészek is voltunk. Utunk az első gazda pajtájáig tartott. Itt kinek sör, kinek ismét a „mókuszvíz” jutott. Megtanultunk egy új reggeli köszöntést is: „Jó reggelt! Jó nagy pohárral!”

Vártunk, vártunk, vártunk... De a legények csak nem jöttek. Mire teljesen átfagyva ott tartottunk, hogy most hazamegyünk valami melegebb kabátért, addigra megérkeztek. Persze ők is fáztak, így folytatódott a „mókuszvíz” ivás. Először furcsán néztek rám, de csakhamar beletörődtek, hogy nő is van köztük. Végül is elindultunk. Egy liter pálinka, négy sör és négy kis üdítő volt nálunk. A falu határáig nótáztak a legények. Mi először csak szerényen, mögöttük sétáltunk, fényképeztünk. A legények előrelóhadtak, mi meg az egeresi zenészekkel baktattunk utánuk. Persze, mire felértünk a hegyre, kisütött a nap is. A rengeteg meleg ruhát csak ledobtuk a földre, és azon

feküdtünk. Kinek a suba, kinek kabát, pulóver jutott. És elkezdődött a várakozás. Mikor is jönnek a juhok!? Először a zenészek (hegedű, harmonika) csak a maguk szórakoztatására húzták, majd nekem, és ezen felbuzdulva a legényeknek is a talpalávalót. Sajnos a szélesápolós áprilisi nap, és a rengeteg „mókuszvíz” megtette hatását a legényeknél. Nem teljesen úgy sikerült minden, mint ahogy azt akarták. Bukdácslós, verekedés és kacifántos szitkozódás kísérte, s követte a táncot. Majd nótázás. De a juhok még mindig nem voltak sehol. Innentől a hangulat még paprikásabb lett. Nyugtatóként táncoltak legényest. Két mérai legény kezdte, majd Koppány és Zsolt (velük jöttem Méréba). A többiek lelkesen kurjongattak. Egy legényt idézve: „Sokat ittam pálinkát, nem megy már a figura!”

A várakozás közben valaki valahonnan megtudta, hogy a juhokat egy másik hegy felől hozzák. Teljes zürzavar és kiabálás közben összeszedtük a holminkat, s irány a másik magaslat. Páran előrefutottak, néhányan teljesen lemaradva haladtak. A falu végétől nem messze állt meg a pásztor, hogy megvárja a hegyen bukducsló legénysereget. Mikor mindenki leért a meredek, csúszós, vízmos-ta, szakadékos hegyoldalról, már csak azt kellett eldönteni, hogy mit is énekeljenek. Egy kisebb veszekedést lezárva, a zenészek elkezdtek húzni, s elkezdődött a bevonulás. Addigra Méra apraja-nagyja kivonult a falu szélére és az utcára, várva a legényeket, a pásztort

(vagyis a pakulárt), s persze a juhokat. Néhanyan, meghúzódva a kapualjakban, várták a bevonulókat, hogy mikor a közelükbe érnek, nyakukba zúdítsanak egy-egy vödör vizet. Aki ügyes volt, az a subájával (bár egy fiatal legényke zöld esőkabáttal) védte magát. Az első gazda házához érve a gazdasszony vizes zöld ággal megütögette a juhokat, s indulhatott a fejés. Minden gazda kiválogatta a saját juhait. Mindenkinek megvolt a saját jele, amiről megismerhette, hogy melyik is az övé. Szépen lassan elkezdődött a nap legfontosabb momentumja. Mivel nem lehet benn a fejésnél más, csak a gazda, ezért hazamentünk ebédelni. A fiúknak le kellett feküdni ebéd után, mert ilyen állapotban nem bírták volna az esti mulatságot.

Este nyolc körül megtudtuk az eredményt. Házigazdánk, Attila, a tizenötödik lett a gazdák közül, hét litert adtak a juhai. Szépen felöltözve, a háziakkal indultunk a bálba. Meglepve láttuk, hogy a zenekar nem a megszokott felállásban muzsikál. A hegedű mellett harmonika és szintetizátor „húzza”. A helyiek, mit sem törődve a szokatlan felállással, lelkesen, az aznapi fáradsalmakat félretéve táncoltak. Mind az idősebbek, mind a középkorúak. Itt kell megemlítenem azt a sarkalatos pontját a juhbemérésnek, hogy fiatalok nem voltak ott egyetlen fontosabb eseményen sem. Hogy miért? Mert a Karádról érkezett vendégekkel foglalkoztak. Ez még nem lenne gond, ha az érkezők tiszteletben tartották volna a vendéglátójuk szokásait. Hát kérdelem én, miért jön ezen a hétvégén Magyarországról egy csapat táncos és zenész fiatal Méréba, ha mindenre kíváncsiak, csak a juhbemérésre nem?! Így kettévált a falu. Az idősebbek az első gazda pajtájában mulattak, míg a karádiak és a vendéglátó fiatalok a tájházban. Furcsa volt. Másnap, hétfőn (a karádiak távozása után) az egész falu ettől harsogott. A vendéglátók közül sokan kijelentették, hogy máskor a juhbemérés idején nem fogadnak Karádról vendégeket, mert ennek így nincs értelme.

Végül is új élményekkel gazdagodva, s a tanulságokat levonva készülnek a következő évi juhbemérésre. Szeretném megköszönni vendéglátóimnak, a Varga családnak, ezt a felejthetetlen hétvégét. Köszönöm azt a sok szeretetet, amit kaptam tőlük, s a sok finom ételt. És egy új mondást: „Egyél, ne éhez! Egyél úgy, mint otthon!”

Csernók Gabriella Éva

A képeket a szerző, valamint Patonai Zsolt és Varga Koppány készítette.

Átfogó szintézis

Kaposi Edit kutatói tevékenységéről

Kaposi Edit a II. világháború utáni táncutató nemzedék egyik legsokoldalúbb, legtermékenyebb tagja. Érdeklődése egyaránt kötődik a néptáncokhoz, a tánc történetéhez, s az alkalmazott táncutató színterület minden ágához – a táncoktatáshoz, a tánckritikához, a színpadi és versenytáncokhoz. Ez a sokoldalúság, s az ezzel párosuló átfogó szemlélet az egész táncművelést a maga teljességében látni és láttatni akaró szándékából fakadt.

Az átfogó szemlélet egységes módszertan kialakítását követelte meg, amelynek egyik központi gondolata a tánc esztétikai jellemzőinek és konkrét társadalmi háttérének egységben való vizsgálata. Ez a szemlélet és módszer, amelyet Kaposi Edit a néprajzi tanulmányai során sajátított el, pályája során általános elvvé vált számára, s termékenyítően hatott a többi érdeklődési területére is. Ezáltal írásai szemléletesebbé, olvashatóbbá, s más tudományágak számára is felhasználhatóbbá váltak. Erről tanúskodik az a több mint 300 változatos műfajú írás – könyv, tanulmány, ismeretterjesztő cikk, élménybeszámoló, kritika, könyvismertetés, évfordulás megemlékezés, nekrológ, tárcsa, alkotói portré, interjú – és a több mint 50 lexikon szócikk, amely a még ma sem lezárt életművét alkotja. Szakírói tevékenysége mellett minden más munkájában is megnyilvánul igényessége, széles néprajzi és művelődéstörténeti tájékozottsága. A táncoktatásban éppúgy, mint a mozgalmiszervezésben, s az ún. „művészeti diplomáciában”.

Ennek az áttekintésnek a megírásához az indítékot a „Bodrogköz tánci és táncélete” című, 1949-ben írt munkájának kiadása adja. Ezért bármennyire is csábító, mégsem foglalkozunk mélyebben Kaposi egész munkásságának értékelésével, csupán a néptánc és az ahhoz szorosabban kapcsolódó tánc történeti kutatásaira összpontosítjuk figyelmünket.

Kaposi Edit kutatói pályája a 1940-es években indult. Családjából a magyar kultúra iránti tiszteletet, az ismeretszerzés és terjesztés vágyát, a korabeli táncmozgalomból a szép mozgás örömet, a Budapesti Pázmány Péter Egyetemről pedig (1943–1948) az alapos elméleti és módszertani fölkészültséget hozta magával. Első jelentős munkája, amelyre Ortutay Gyula indította el, a Bodrogköz táncutatójának monografikus föltárása volt. Ez volt doktori disszertációjának témája is, és ezáltal ő lett az első fokozattal rendelkező táncutató Magyarországon, aki a néptáncot választotta témájául. Szemléletének akkori frissességéről, újszerűségéről, a néptáncutató megújítani szándékozó lendületéről „A néptáncutató új útjai” című írása és a gyűjtőmunka ered-

ményeiről számot adó két összefoglaló („A tánc a bodrogközi Cigándon” és a „Bodrogköz tánci és táncélete” című dolgozat) tanúskodik.

Az 1947 és 1949 közötti időszak a magyar néptáncutató termékeny korszaka volt. Ez idő alatt több olyan munka jelent meg, amely arról tanúskodik máig, hogy a néptáncutató klasszikus periódusa lezárult, s szemléletében, módszereiben új korszak következett. Elsőként említjük Molnár István „Magyar táncutatók” című könyvét (1947), amely a néptáncok minden addiginál alaposabb formai-morfológiai megközelítésével, mozgásközpontú elemzésével tűnt ki. A következő Gönyey Sándor és Lugossy Emma „Magyar népi táncok I.” című kötete (1947), amely a Lábán táncjelölés alkalmazásával, s a táncok néprajzi háttérének rövid megvilágításával példát mutatott a néptáncok újszerű, közérthető formában való közzétételére. Mindkét munka arra törekedett, hogy a magyar néptáncokról táj szerinti és műfajilag sokrétű, új szemléletű áttekintést adjon, s így segítse ezek népszerűsítését.

Elekes Istvánné „Magyar néptáncok” című könyve is megjelent 1947-ben, amely a korabeli közép- és felsőfokú intézményekben folyó néptáncoktatás tankönyvének készült. Bár szemlélete különbözik az előbb említett két könyvtől, de ebben a műfajban e munka úttörő jelentőségű a magyar táncokra vonatkozó addigi ismeretek rövid, didaktikai célú összefoglalásával, s a magyar táncutató fő műfajait reprezentáló táncanyag tanítható formában való közreadásával. (E munka létrejöttét Lábán Rudolf is figyelemmel kísérte.)

Ebbe a sorba illeszkednek újszerűségükkel Kaposi Edit (1947a, b; 1949), Faragó József (1946) és Morvay Péter (1949) írásai is. Csak sajnálhatjuk, hogy e munkák egyike sem kerülhetett bele az 1947-ben megjelent Magyar Népkutató Kézikönyvébe, amelynek célja a korabeli néprajzi kutatás teljes panorámájának megrajzolása volt. (A Morvay Péter által sajnos soha meg nem írt néptánc-összefoglaló hiányát később Macák László (1961), Pesovár Ferenc (1983) és Martin György (1979, 1982) kutatástörténeti összefoglalói pótolták.

Kaposi Edit 1947-ben az Etnographiában megjelent rövid módszertani írásában a korabeli folklorutató legjobb módszereinek ismeretében, a kor színvonalán fogalmazta meg a néptáncutatóval kapcsolatos elvárásokat. Ezt a címválasztással is igyekezett jelezni („A néptáncutató újabb feladatai”). Az új módszer lényegét a tánc és a társadalmi környezet együttes vizsgálatának igénye adta. A tánc társadalmi szerepét, jelentőségét, életét kívánta a kutató központjába állítani. „Mint minden más népköltészeti, illetve népművészeti termék vizsgálatánál, úgy a táncnál sem elégedhetünk meg ma már a produktumnak csupán esztétikai vagy műfajbeli vizsgálatával, hanem az alkotóval, az emberrel, az embercsoporttal kell azt kapcsolatba hozni. A mű jelentősége, szerepe és viszonya az emberhez ugyanúgy fontos része a kutatásnak, mint a mű abszolút értékelése.” – írja a 243. oldalon. A szinte gyűjtési útmutatóként megfogalmazott kérdések sora a tanulmányban arról tanúskodik, hogy Kaposi Edit tekintettel volt a táncval kapcsolatos legapróbb közösségi és egyéni momentumokra is. Hangsúlyozta az egyén és a tánc, illetve a közösség és a tánc viszonyát, mint alapvető kutatási feladatot, amelyet a táncutató, a hagyományozódás, a táncutató konkrét vizsgálata révén kívánatos megvalósítani. Ez a fajta szociográfiai szemlélet a tánc múltjáról a jelenre, az általánosról az egyedire terelte a figyelmet. Az általános vonások mellett fontosnak tartotta az egyes táncokra, a helyi közösségekre és az egyénekre vonatkozó kérdéseket is. (E szemléletben nyilvánvalóan tetten érhető a korabeli mesekutató előadó-egyéniségek szerepét vizsgáló eljárása, amely Fedics Mihály meséinek megjelenése óta – 1940 – a magyar folklorutató új módszerének számított.) Kaposi a társadalmi szemlélet hangsúlyozásával (a forma és a funkció együttes figyelembevételével) kívánta a néptáncutatót a korabeli néprajztudomány színvonalára emelni, s alkalmassá tenni arra, hogy eredményei felhasználhatók legyenek a néprajzi-folklorisztikai kutatások egésze számára. Mint írja: „... ha néptáncainkat is pontos néprajzi, tudományos vizsgálat alá akarjuk vetni, s megadni az összehasonlítás lehetőségét, minden egyes lejegyzett táncnak a szociográfiáját is közölnünk kell, hogy a táncutató életképességét, a közösségben való jelentőségét is fölmérhessük. Ezek a kutatások mutatják majd meg, hogy mennyire nem csak »művészeti produktum« a tánc a paraszti életben, hanem annak a maga megfelelő helyén kiegészítő egésze, fontos része...” Kaposi Edit két későbbi munkája, amely a néptáncutató módszertani elveivel foglal-

kozik (1956, 1962) e szemlélet továbbviteléről s a nemzetközi néptánc kutatás párhuzamos jelenségeinek az ismeretéről tanúskodik számunkra.

Az 1947. évi tanulmányban kifejtett elvek és módszerek a bodrogi monografikus gyűjtőmunka nyomán fokozatosan valóságossá váltak, megtermelték szakmai gyümölcsöket, s Morvay Péter hasonló törekvéseivel összefonódva legalább egy évtizedig befolyásolták a néptánc kutatás szemléletét. E szellemben íródott Pesovár Ferenc Szurómi Péterről készült jellemzése, Gábor Annának Ecsér táncéletéről szóló összefoglalása, majd a Rábaköz falvainak táncéletét bemutató összefoglalója, Martin Györgynek Bag, Béres Andrásnak Mikepércs, Varga Gyulának Ajak, Szentpál Olgának Sióagárd táncéletéről szóló leírása és több más korabeli munka. Közülük kiemelkedik Belényesy Mártának – 1958-ban megjelent – a „Kultúra és tánc a bukovinai székelyeknél” című könyve, amely e szemlélet jelentős továbbfejlesztését példázza a történeti változásvizsgálat irányában. Pesovár Ferenc munkája a táncos egyéniségvizsgálat, Martin György falumonográfiája pedig a közösségi és egyéni szempontok termékeny összekapcsolása felé lépett tovább. A Bodrogköz táncairól, táncéletéről és tánczenéjéről most megjelenő monográfia, a módszertani írással együtt, ennek az „iskolának” programadó műve volt, amely még így, torzó formájában is jelentős munka e műfajban. Kár, hogy az intézményes háttér megszüntetése miatt Kaposi Editnek és munkatársainak (Vass Lajosnak, Szentpál Máriának és másoknak) nem volt módjuk a munka befejezésére, s a funkcionális elemzéshez hasonló alaposságú formai analízis elvégzésére. (További kiegészítésül lásd Pesovár Ernő elemzését a monográfia érenyeiről az Ajánlásban.)

Az 1940-es és 1950-es évek fordulóján a néptánc tömegmozgalommá vált Magyarországon. Ebben a helyzetben a tánc kutatás és a színpadi táncmozgalom között sajátos viszony alakult ki. A mozgalomban résztvevő oktatók és táncosok újabb és újabb néptáncok megismerését és a tánc hagyományban való biztosabb eligazodást igényelték, a kutatóknak pedig szükségük volt a táncos szakemberek segítségére a széleskörű kutatások elvégzéséhez, az átfogó gyűjtőtervek megvalósításához. Ezeknek az igényeknek és elvárásoknak a szorításában született Kaposi Edit „Népi táncainkról” című rövid néprajzi áttekintése, amely alapján tan-

könyvnek készült, de a tánc kutatás szempontjából is értékelhető. Ez a munka tekinthető ugyanis a II. világháború után az első összefoglalónak, amely az 1950-ig összegyűlt, új ismeretekkel kiegészült tudásanyag új szemléletű áttekintését adja. Az erősen megválogatott, műfajok szerint csoportosított, didaktikusan elrendezett néprajzi és tánc történeti adatgyűjteményben Kaposi Edit az általa meghatározott fő táncműfajok (gyermektánc, női körtánc, férfitáncok, valamint vegyes kör és csoporttáncok, párostáncok) szokáskeretére, társadalmi háttérére összpontosítja figyelmét. A hangsúly a recens folklóradatokon van. A ritkábban előforduló történeti források nem a táncok eredetét vannak hivatva

Kaposi Edit

Fotó: Vass Dániel, 1997

megvilágítani, hanem inkább a történelmi távlat kedvéért szerepelnek (pl. a férfitáncoknál). A kötetet a terjedelméhez képest igen gazdag (cca. 250 tételből álló) irodalomjegyzék egészíti ki, amely sok új, a tánc kutatásban eddig figyelmen kívül hagyott írást tartalmaz rövid annotációval. Újdonságnak számít a több, mint 60 faluból származó táncfilmek jegyzéke is. Ily módon a korabeli olvasó szinte könyvtárnyi méretű újabb ismerettel egészíthette ki frissen szerzett tudását. Így a kötet eleve magában hordozta egy újabb, terjedelmesebb, az akkorinál szakmaibb célokat szolgáló összefoglaló munka ígéretét, s ez nem is sokat vártott magára. Az 1958-ban megjelent „Magyar népi táncok és táncos népszokások” című kötet Kaposi Edit és Maácz László közös munkája, már átfogó szintézisnek készült. A két hasonló fölkészültségű, egyfor-

mán sokoldalú és azonos munkabírású kutató minden addiginál teljesebb adatgyűjteményt tett közzé, s felsorakoztatott minden addigi néprajzi és történeti forrást, amelyre a szakmai célok érdekében szüksége volt. A könyv legalább két évtizeden át a néptánc oktatás alapvető tankönyvének számított. Helyét az 1970-es években Martin György új összefoglalója vette át, amely következetes dialektológiai és tipológiai szemléletével, a formai-, funkcionális és zenei szempontok megfelelő arányú érvényesítésével Kaposi Edit és Maácz László összefoglalójánál újszerűbb szintézist alkotott.

Kaposi Edit az 1950-es évek kezdetétől „motorja” volt a Népművészeti Intézet tánc történeti munkaközösségében folyó forrásfeltáró és rendszerező munkának. Ennek köszönhetőek a XV–XIX. századi tánc történeti emlékekről pl. Mátyás király udvaráról (1990), Ballasi Bálintról (1954, 1996), Mária Terézia báljairól (1991), Szöllősy Szabó Lajosról (1955, 1979) máig is folyamatosan megjelenő tanulmányai, s a Pethes Ivánnal együtt írt tánc történeti összefoglaló. A néptáncpedagógus-képzés céljait szolgáló 1959-ben megjelent kötet, a „Magyar tánc történeti áttekintés” (a honfoglalástól a felvilágosodásig), az 1952-ben kiadott néprajzi összefoglalóhoz hasonlóan, szakmai szempontból is kiválóan értékelhető. Ezt a munkát is – Kaposi tánc történeti tárgyú írásával együtt – ugyanaz a társadalmi-funkcionális szemlélet hatja át, amely lehetővé teszi Kaposi számára a tánc történeti tényeknek az európai tánc történetbe és általában a művelődéstörténet keretében való beágyazását.

Kaposi Edit néprajzi érdeklődésének köszönhetően a különböző korok paraszti tánc, ha ezt a források megengedték, hasonló figyelemben részesült, mint a nemeseké és a polgároké. A rendelkezésre álló történeti források akkor még nem tették lehetővé a táncműfajok szerinti formai-funkcionális szempontú áttekintést, s így nem volt mód a magyar tánc történet tánc-központú periodizálására – ahogy ezt a szerzők a bevezetőben kifejtik. A forrásoknak a társadalomtörténeti korszakok szerinti közreadása azonban így is nagy szakmai teljesítmény volt, s úttörő vállalkozásnak számított a kor tánc kutatásában. Különösen igaz ez, ha figyelembe vesszük, hogy hasonló témájú rövid összefoglalással csak a II. világháború előtti tánc történeti szakirodalomban találkozunk, pl. a Színészeti Lexikonban (1930) és Haraszti Emil tánc történetében (1937).

Emlékezés Kaposi Editre

Ebben az évben, március 4-én találkoztak a Muharay együttes tagjai, emlékezve 60 évvel ezelőtti Nemzeti Színházi bemutatóra. Kaposi Edit is készült, hogy ismét találkozhasson a régi kedves barátokkal. A találkozó napján kaptuk a hírt, hogy beteg és nem tud eljönni. [Az alábbiakban a Magyar Művelődési Intézet főigazgatója, Borbáth Erika beszédét közöljük, amely a mindnyájunk által tisztelt Kaposi Edit temetésén, 2006. május 5-én hangzott el.]

Pedig a Muharay csoportban is meghatározó személyiség volt. A leánycserkész mozgalomban ismerkedett a közösségi élettel, a népi hagyományokkal. Már akkor is énekelt, táncolt. A Muharay együttesben ismerkedett meg Vass Lajossal, aki fiatal zeneakadémistaként vezette a Muharay együttes népdalkörét. Vass Lajos az elkövetkező évtizedekben férje és alkotótársa volt, akivel 1946-48 között a Bodroglői táncokat dokumentálták filmfelvételeken, szöveges és zenei gyűjtéseket végeztek, majd feldolgozták a gazdag anyagot. Erről az időszakról szól dr. Kaposi Edit 1999-ben megjelent könyve, a Bodroglői táncok és táncélete.

Kettejük munkássága olyan alkotó életközösség volt, amelyben meghatározó szerepet kapott a hagyományápolás, a népművészet iránti elkötelezettség.

1951-ben került az akkori Népművészeti Intézethez, amelyet később Népművelési Intézetnek kereszteltek át. Ezt megelőzően a Kelet-Európai Tudományos Intézetben működő Magyar Táncműködőközösségben dolgozott. A Népművelési Intézetben a néprajzi kutatások mellett tánc történettel is foglalkozott.

Mind a mai napig alapműnek számít a Maác–Kaposi néven ismertté vált néptáncmozgalmi segédkönyv. A néptáncmozgalom fellendülő korszakában mind tudományosan, szakmailag, mind emberileg szolgálta a hagyományápolás, a hagyományörzés ügyét.

Figyelme a társastáncok felé is fordult. Kutatta az európai és a magyar társastánc történetét, melyek eredetét, táncanyagát, a tán-

E kötet is gazdag bibliográfiát és szemelvénygyűjteményt tartalmaz, amely nagyarányú tánc történeti forrásfeltáró munkáról tanúskodik, egy későbbi szintézis ígértét hordozza. Ezt az 1970-es években Pesovár Ernő valósítja meg a magyar tánc kultúra történeti műfajai szerint rendezett szöveggyűjteményével (1972).

Ebből a történeti érdeklődésből nő ki, s válik monografikus szemléletűvé Kaposi Editnek a társastáncok, a táncmesterség és a versenytánc-mozgalom történetére vonatkozó kutatása. Alapvető tanulmányai e témában rendszeresen jelennek meg az 1960-as évek végétől máig a Tánc tudományi Tanulmányok – s részben a Táncművészet, a Táncművészeti Értesítő és a Tánc történeti Dokumentumok – hasábjain. Ezáltal elméleti alapot teremtett a magyarországi társastánc-, s azon belül a versenytánc-mozgalomhoz, amelynek több évtizeden keresztül oktatója és szervezője is volt. Bár ettől kezdve néptáncra vonatkozó kutatást nem végez, s e témában jelentős írása már nem jelenik meg, de a társastánc területén végzett történeti kutatásai fontos kiegészítő

forrásanyagul szolgálnak a néptánc kutatás számára. Írásai nyomán követhetőbbé válik a nemzetközi táncdivatok megjelenésének időrendje a paraszti közösségekben, érthetőbbé válik a nemzeti társastáncok létrejöttének, terjedésének, nemzetközi karrierjének útja és hatása a hazai paraszti táncéletre. A táncmesterek tevékenységének bemutatása is az egyéb történeti és néprajzi anyaghoz hasonló módon – gazdag hazai és nemzetközi szakirodalom alapján, a kor művelődéstörténeti keretében ágyazva – történik. E munkának szerves részei azok az elemző, értelmező írások, amelyekben Kaposi az e témára vonatkozó nemzetközi szakirodalmat és forrásanyagot mutatja be.

Mivel életműve még ma is folyamatosan gyarapodik, s reméljük, még hosszú ideig gyarapodni fog, Kaposi Edit munkásságának összegző értékelését elhamarkodottnak, időszerűtlennek ítélni nem lehetjük. Annyi azonban már ma is megállapítható, hogy kutatói munkásságát az alapos forrásismeret, a források értelmezésénél használt társadalmi, művelődéstörténeti látásmód és a magyar tánc kultúrát a maga teljességében

cokhoz kapcsolódó társas élet jellegzetességeit is feldolgozta. A 60-as években az intézet által is felkarolt tánc- versenyzetetésben, a csoportos, formációs táncversenyek meghonosításában segédkezett. Fontos szerepet töltött be a megyék táncéletében, szakmai segítségét gyakran kérték országszerte. Intézetünkben 1971-ig dolgozott, később főleg táncművészeti szakíróként tevékenykedett.

Ebben az időben születtek meg a magyar színházi tánc kultúrához kapcsolódó írásai is. De továbbra is nyújtott táncművészeti kérdésekben szakmai segítséget a volt kollégáknak, és szakértőként a megyei népművelő munkatársaknak és táncos csoportvezetőknek. Az intézet Kaposi Edit számos cikkét, elemzését, tánc történeti szakírói művét jelentette meg. Ezek a munkák nagy segítséget nyújtottak az évtizedekig folytatott tánc csoportvezető-képzéshez. Ezt a művészeti képzést nemcsak tematikáival, hanem személyesen, előadói munkásságával is támogatta. Köszönettel tartozunk neki, hogy életútja során szakmai tudásával, emberi példájával segítette az intézet, de leginkább a mozgalom megerősödését és kiteljesedését.

Sajnos már kevesen dolgoznak olyan kollégák a Magyar Művelődési Intézetben, akik személyesen is együtt dolgozhattak Kaposi Edittel. A kollégák, akikkel közvetlen kapcsolatban állt, szakmájában nagy tudású, segítőkész embernek ismerhették meg, akiben volt tartás, méltóság, aki nemcsak gyűjtő és szakírói munkájával, hanem személyes munkakapcsolataiban is tekintélyt szerzett az intézetnek.

„Ha minden egyes táncalkalmat körültekintő gonddal, ifjúságnak iránti szeretettel, a helyi igényeknek, hagyományoknak megfelelően szervezünk meg, akkor a bál, a bálon tanult dal és tánc még évek múlva is szép emlékként marad meg minden résztvevőben.”

Úgy gondolom, hogy ez a mondat is összefoglalja azt az elkötelezett munkásságot, amely a legapróbb részletekig átgondolt, pontos, nagy körültekintéssel megszervezett munkát hagyományoz ránk, amelyet nekünk kötelességünk megőrizni, és továbbvinni.

Köszönjük!

Borbáth Erika

látató szemlélet jellemzi. Ennek révén ő a magyar tánc kutatás és táncmozgalom egyik meghatározó alakja, akinek tevékenysége közvetlenül és közvetve is nyomot hagyott a magyar néptánc kutatás történetén. Különösen annak a felszabadulást követő kezdeti korszakán, amely nélkülözötte a gyakorlati tánc tudással is rendelkező, szakmailag is fölkészült, módszeres kutatók munkáját. Később bármilyen területre vezérelte a sors, az általános tánc kutatás egyfajta „mindenese”-ként, mindenütt maradandót alkotott. Az ő gyűjtőszenvédélyének, rendszerező elméjének gyümölcseként jött létre a Magyar Táncművészek Szövetségének keretében az az európai rangú tánc archívum, amely ma a Színházi Intézetben a magyar tánc kutatás egyik műhelyévé vált, s amelyet tánc történetész, néptánc kutató, színházi szakember egyformán használhat. Az ilyen jellegű archívumépítő munka gyakran maradandóbbnak bizonyul, mint számos elemző tanulmányunk vagy elméleti fejtegetéseink.

Felföldi László

Megjelent: Kaposi Edit – Bodroglői táncok és táncélete c. kötet függelékében

Egy diplomata primás, aki „szerelmes” Nagysajóba

Beszélgetés Székely Leventével

– *Ha jól tudom, kolozsvári származású vagy.*

– Igen, ott születtem, azonban a szüleim százfenesiek, ami a Kolozsvár előtti utolsó település Nagyvárad felől, egyike a kevés katolikus falunak Kalotaszegen. Székelyföldről kerültek oda a magyarok. Gyermekkoromban sokat voltam a nagyszülőknél, és ott hallottam először élő népzene. Ma is élénken emlékszem a főutcán vonuló lakodalmi menetekre. Mikor táncházban kezdtem zenélni, rendre visszaköszöntek az egykori dallamok. Mint kiderült, anyai nagyapám a falu egyik legjobb legényes táncosa volt.

– *Milyen zenei és egyéb iskolákba jártál?*

– Zeneiskolában érettségiztem, de tizenkét évi hegedűtanulmányok után mégis a kolozsvári bölcsészkaron folytattam, mert egyedül ott tanulhattam magyarul. Diplomát már az ELTE Bölcsészettudományi Karán szereztem, mivel közben áttelepültem Magyarországra.

– *Akkor egyik-másik későbbi zenész társadat már a zeneiskolából ismerhetted...*

– Papp István Gázsa és Könczei Árpád osztálytársaim voltak. Kis túlzással azt is mondhatnám, az erdélyi táncházmozgalom a mi zeneiskolai osztályunkból indult. Gázsa szülei Magyarországról származtak, neki is voltak hasonló gyermekkori zenei élményei.

– *Mi a története a Bodzafa megszületésének?*

– Árpi édesapja, Könczei Ádám néprajzos volt, erős nemzeti identitású és ellenzéki beállítottságú ember. Ő vette rá tanárnő feleségét, hogy 1975-ben a tanévtájon széki táncokat adjanak elő a diákjai. Ez akkor már politikailag igen merész tettnek számított. Ádám élő zenét akart a tánchoz, és kézenfekvőnek tűnt, hogy erre a saját fiát és annak zeneiskolai barátait kérje fel. Árpi zongorát tanult, így a tánchoz csak furulyázni tudott, én hegedültem. Volt egy rendkívüli tehetségű cigány osztálytársunk, Urszuly Kálmán (ma az egyik leghíresebb primás Kolozsváron), aki már járt kalotaszegi lakodalmakba zenélni, ő vállalta a brácsát, és Porzolt Tóni bőgözött, aki egy évfolyammal fölöttünk járt. Kaptunk egy kottát. Mi eljásztotuk, ahogy a kottában volt, de Könczei Ádám nagyon nem volt megelégedve velem. Elhívott minket a lakására, s feltett egy magnószalagot, amin eredeti széki zene volt. Klasszikus zenei neveltetésű fülünknek először idegenül hangzott, rácsodálkoztunk, aztán pillanatok alatt beelkesültünk tőle, mert megragadott a zenének ez az egészen más dimenziója, ahol a ritmus az úr, szabad és improvizatív, elemi erejű – és a miénk! Megkaptam Ádámtól Lajtha László széki gyűjtését, de hamar kiderült a kottáról, hogy nem tudja visszaadni ennek a zenének a lényegét. Ezután kezdtük az eredetit keresni, gyűjteni. Elmentünk Székere. Már önmagában az nagy

Az első erdélyi táncbázi együttes, a Bodzafa primása volt a hetvenes évek közepétől 1982 elejéig. A nyolcvanas években már magyarországi együttesekben tűnt fel. Ezután diplomáciai kiküldetései miatt hosszú ideig nem hallottunk róla, míg az ideai táncbáztalálkozón váratlanul új lemezzel jelentkezett.

élmény volt, hogy egy tiszta magyar falu, ahol az emberek még viseletben jártak. Hamar összebarátkoztunk a széki fiatalokkal, és ekkor döbbenünk rá, hogy ők azok, akik minden csütörtök este (a széki cselédlányok hagyományos kimenőjekor) az iskolánk melletti parkban táncoltak csak úgy énekhangra, füttyülésre, dúdolásra. Korábban mi is csak elmentünk az önfeledten szórakozó szalmakalapos, fekete-piros ruhás csodabogarak mellett.

– *Arról eddig eltérő visszaemlékezéseket hallottam, hogy a magyarországi táncházak öt évvel korábbi beindulása milyen szerepet játszott az erdélyi városi táncházak létrejöttében.*

– Mi nem ebből inspirálódtunk. Én személy szerint sokáig nem is tudtam a létezésükről. Az első kolozsvári táncház nem volt más,

mint a székieknek a „kihelyezett kolozsvári tagozata”. Vagyis kitaláltuk, hogy széki barátaink csütörtökönként ne a szabad ég alatt mulassanak, hanem fedél alatt, zenére. Ezzel akartuk viszonzni többször tapasztalt vendégszeretetüket, no meg egyúttal élőben kipróbálhattuk friss tudásunkat. A bábszínház próbatermét sikerült megszerezni, ott ment zárt ajtók mögött a tánc, pontosan úgy, ahogy Széken láttuk. Ennek hamarosan híre ment a városban. Voltak olyan magyar fiatalok, akik tudtak a magyarországi táncházakról, ők megjelentek az ajtóban, és be akartak jönni. Egy idő után persze be kellett engednünk őket, s akkor ez már fokozatosan a magyarországihoz hasonló karaktert öltött, belépődíjjal, a széki mellett más táncrendekkel. De ez már hónapokkal a kezdet után volt.

– *Tehát kezdetben csak a székieknek játszottatok, s őket, gondolom, a viseletük alapján engedtetek be. Az is nyilvánvaló, hogy ők ismerték a táncokat, tehát kezdetben nem volt szükség táncitanításra...*

– Így van. Később, a kapunyitás után egy darabig még őket kértük meg a táncitanításra, de nem nagyon boldogultak velem, így táncnánárt kellett szerezni. Nem volt könnyű feladat.

– *A csíkszeredai Barozdával hogyan ismerkedtetek össze? Úgy tudom, van némi tyúk-tojás vita az egyébként baráti viszonyokat ápoló két együttes között, hogy ki mikor kezdte.*

– Az „Ifjúmunkás” című lapnak voltak úgynevezett matinéi, ezekkel járták Erdélyt, s mi is ezzel mutatkoztunk be először a közönségnek. Egy ilyen fellépéskor találkoztunk Pávaiékkal, akik ott éppen beat-zenét játszottak, Omegát, LGT-t. Összebarátkoztunk és kiderült, hogy ők is szeretik a népzene, gyakorolják is. Nagyjából egy időben kezdtük, bár egymástól függetlenül. Pávai viszont már akkor igen sokat tudott a műfajról, volt jó pár értékes felvétele, gyűjtési tapasztalatait is megosztotta velünk. A barátság azóta tart. – *Egyéb, Gázzával, Panek Katival, Kelemen Lászlóval folytatott beszélgetéseimből már kiderült számomra, hogy több változáson ment át*

a zenekar összetétele az indulást követő néhány évben. Te meddig zenéltél Kolozsváron?

– 1982-ig, amíg át nem költöztem Magyarországra egy klasszikus „táncházaság” okán. Feleségül vettem ugyanis Sztanó Hédit, a Magyar Állami Népi Együttes egyik legcsinosabb táncosát. Hédit, aki a Balett Intézet legendás első néptánc szakos évfolyamán végzett, a mezőségi Visán ismertem meg, ahová ő tanítómesterével, Timár Sándorral ment gyűjteni, és ahol történetesen épp minket fogadtak meg muzsikálni a bálba. Két gyerekünk szerint nagyon romantikus találkozás volt...

– Nem okozott feszültséget a helyi bandákkal, hogy időnként titeket, városi fiatalokat fogadtak fel?

– Ez is egy érdekes történet. Minket sokan „Kallós-zenekarnak” mondtak, mert miután elkezdtünk komolyabban népzenevel foglalkozni, bemutattak minket Zoli bácsinak, s ő a szárnya alá vett bennünket. Ő volt a mentorunk, a segítők, tőle kaptuk a jobbnál jobb felvételeket, s vitt magával gyűjteni is sokfelé. Rajta keresztül sok emberrel ismerkedtünk meg a Mezőségen. Mi minden alkalmat megragadtunk arra, hogy zenélhessünk, így gyakran előfordult bálon, lakodalomban, hogy a zenészek ránk bíztak egy-egy táncrendet. Hamar kiderült, hogy a Zoli bácsi védenicei lelkesek, tudják a helyi repertoárt, ráadásul városiak, ami a helyieknek imponált. Először bállokba fogadtak meg, aztán már lakodalomba is. Nem kértünk sokat, örültünk, hogy zenélhetünk, hiszen ezt a fajta tapasztalatot semmi sem pótolhatja. A helyi bandákkal jóban voltunk, mindig vittünk nekik húrokat, italt, ráadásul a nyári időszakban volt bőven kereslet. Sosem éreztem, hogy kenyérféltés lett volna, konkurenciának tartottak volna. Mi egyfajta kuriózum voltunk, komolyan nem veszélyeztettük a piaci pozícióikat. A palatkai banda ráadásul pontosan tudta, hogy tudása mit ér. Aranyat...

– Mikor történt a megismerkedés és a házasságkötés a feleségeddel?

– 1978-ban ismerkedtünk meg, 1981-ben házasodtunk össze, de a kitelepülés akkor nagyon bonyolult dolog volt. Magának Ceaușescu-nak az aláírásával kellett engedély a házasságkötéshez egy idegen állampolgárral. Én szerencsésnek mondhatom magam, mert

alig egy év alatt túlestem ezen a tortúrán, amely másnál akár négy-öt évig is eltarthatott. Persona non grata voltam a román hatóságok szemében, mert a táncházas veszélyes magyar szervezkedésnek tekintették, örültek, hogy eljövök. 1982 februárjában játszottam utoljára a kolozsvári táncházasban.

– A régi erdélyi lemezeket ezért nem találni már a neved! Az első, öt együttes közreműködésével készült „Táncházas” címűn ugyan még játszol, csak ott meg a nyomda ördöge csinált Székely Leventéből és Papp Istvánból Székely Istvánt. De a Bodzafa két további lemezén már nem szerepelsz. Mikor áttelepültél, itt mivel foglalkoztál?

– Elvégeztem az egyetemen a magyar-olasz szakot. Közben zenéltem, tolmáskodtam, az Interpress magazinnak fordítottam, a rádióknak írtam népzenei kritikákat. Félállásban a Magyar Állami Népi Együttesben zenéltem, s feleségemmel együtt részt vettünk az együttes első, 1984-es amerikai turnéján. Azonkívül előbb a Sebő-, majd a Kalamajka Együttes primása is voltam.

– Akartam is kérdezni, hogy a hetvenes években, amikor már sokan jártak ki Erdélybe, volt-e kapcsolatod a magyarországi zenészekkel?

– Amíg Kolozsváron éltem, nagyon sok magyarországi zenésszel találkoztam Zoli bácsinál is, meg falun is. Mindenki nagyon barátságos volt. Furcsálltuk, hogy gyakran tőlünk gyűjtöttek, főleg olyan dallamokat, amiket ők még nem ismertek. Mi nyilván kedvezőbb helyzetben voltunk, minden hétvégén kimehettünk falura, Pestről ez nem volt olyan egyszerű. Mikor áttelepültem, azt hittem, hogy az ismerős zenekarok tárt karokkal fogadnak majd, de nem így történt. Sebő Feri volt az első, aki hívott zenélni, pedig őt korábban személyesen nem ismertem. Így a Kassák lett az első magyarországi táncházas, ahol muzsikáltam, aztán jött a Kalamajka és a Molnár utcai táncházas... A kalamajkásokat sem ismertem korábban, de akkor éppen primás nélkül maradtak, megkerestek. Nem azok nyújtottak segítő kezet, akikre számítottam, de jó barátokra találtam.

– A Bonchidától Bonchidáig című bakelitlemezen már te vagy a Kalamajka primása, s egy francia kiadású Erdélyi népzene lemezen is játszottok bonchidait és nagysajóit. Más lemez is készült velük?

– Volt egy Aprók táncházában című, kifejezetten gyerekeknek, majd egy Borivóknak való című mulatós dalokkal. Aztán amikor a diplomácia elszóltott, Halmos Bélát beszéltem rá, hogy zenéljen helyettem, s a Borivóknak való 2 már vele készült.

– *1991-ben kezdődött külügyi karriered. Egyáltalán, hogyan kerültél erre a pályára? Kelltek ehhez külön tanulmányok?*

– A rendszerváltás után a Külügyminisztérium ország- és nyelvismerettel rendelkező embereket keresett. Engem Rudas Ernő, korábbi kolozsvári konzul keresett meg, akit akkor neveztek ki bukaresti nagykövetségnek, s akit még Kolozsvárról ismertem. Tudta rólam, hogy mindig is nagyon érdekelt a politika, hogy több nyelvet beszélek, a magyaron és a románon kívül még angolul, olaszul, franciául. Épp a Kassából mentem haza tánc házból, s egy nagy fekete Mercedes állt a házuk előtt. Ernő nekem szegezte a kérdést: „Akarsz diplomata lenni?” Köpni-nyelni nem tudtam. Elmondta, mivel jár, s miért esett rám a választása. Beálltam a külügybe, átstem egy három hónapos gyorsalpalón, majd letettem a diplomata vizsgát. Később aztán Bostonban mesterfokozatot szereztem diplomáciából és nemzetközi jogból a legrégebbi amerikai diplomáciai posztgraduális egyetemen, a Fletcher's School-ban. Öt évig dolgoztam a bukaresti nagykövetségen. Élmenydús évek voltak! Én voltam a magyar államelnök, miniszterelnök, külügyminiszter tolmácsa, végigéltem a magyar-román alapszerződés tárgyalásait, nagyon sok szakmai tapasztalatot szereztem.

– *Tehát 1996-ig voltál Bukarestben. Utána hol folytattad?*

– Két külszolgálat között szokás két-három évet itthon tölteni. A Külügyminisztériumban egy helyettes államtitkárnak voltam a titkárságvezetője. Utána jött az amerikai egyetem, ahol egy év alatt végeztem el az általában kétéves, mesteri fokozathoz vezető kurzust. De mivel biztattak, már kimenetelem előtt beadtam a pályázatomat a New York-i ENSZ-misszióra, amit meg is nyertem. 1999 júniusában jöttem haza Bostonból, aztán augusztusban már utaztunk is ki a családdal. Tanácsosi rangban a Biztonsági Tanács munkáját követtem, a szemem előtt írták a történelmet (Koszovó, afganisztáni és iraki háború), ez is élmenydús öt év volt. A félreértés elkerülése végett: nem ENSZ-alkalmazott voltam, hanem a magyar államnak az ENSZ-hez akkreditált misszióján dolgoztam. Közben '98-ban még Bostonban kaptam a hírt, hogy bukaresti nagykövetségnek jelöltek, de jött egy kormányváltás, és az új vezetés nem akart olyan nagykövetet küldeni, aki korábban annak az országnak az állampolgára volt. Dehát, remélhetőleg, ami késik, nem múlik...

– *Ti, hivatásos diplomaták, mennyire vagytok egyébként kitéve a kurzusváltásoknak?*

– Általában nem vagyunk kiszolgáltatott helyzetben, de a nagykövetségi poszt már annyira a karrier csúcsa, hogy ott azért már nemcsak szakmai szempontok érvényesülnek. A nagykövetek egy része nem feltétlenül hivatásos diplomata.

– *Mi a jelenlegi diplomáciai rangod, beosztásod?*

– Első osztályú tanácsos vagyok, e fölött már csak a követi, nagykövetségi rang van. Jelenlegi beosztásom szerint pedig főosztályvezető-helyettes vagyok a Külpolitikai Tervező és Elemző Főosztályon. Kreatív munka, de a külszolgálatot jobban szeretem.

– *Végül meddig voltál Amerikában?*

– Hat évet. Egyet az egyetemen, ötöt pedig New Yorkban. Általában négy év a külszolgálat, de én munkám elismeréseként mind Bukarestben, mind az ENSZ-nél egy év hosszabbítást kaptam.

– *Egy primás diplomataként hogy maradhat tréningben? Mit felejt el az ember hamarabb, a technikát vagy a dallamokat?*

– Rendszeres gyakorlásra természetesen nem volt mód, sőt zenélésre se nagyon. Bukarestben brit és francia kollégákkal egy kis öröm-zenélésre összehoztunk egy diplomata-kvartettet, de népzenehez zenekarom természetesen nem volt. A kilencvenes évek közepén Sepsiszentgyörgyön eljutottam egy táncháztalálkozóra, ahová a magyarpalatkaiak is eljöttek. Nagyon ki voltam éhezve a muzsikálásra, ugyanakkor félttem is, hogy hosszú évek kihagyása után fog-e menni. Akkor kiderült, hogy ez is olyan, mint a biciklizés. Ha hosszú időn át csinálta az ember, nem lehet elfelejteni! Inkább az aktív tudás kopik meg, dallamok nem jutnak eszembe spontán, csak egy mag-repertoár él. A többi dallam átment passzív tudásba, de ha valaki súg, azonnal előjön. A technikát-stílust sem felejtettem el, sőt, mintha egy kicsit nyugodtabbá, kiérleltébbé vált volna idővel. Persze a kéz nem áll azonnal rá, ha hónapokig nem fog hangszert az ember. De egy kis „melegítés” után már ugyanúgy megy, mint régen, legfeljebb hamarabb elfáradnak az ujjaim, a karom. New York-ban valamivel szerencsésebb volt a helyzet, ott havonta van táncház, gyakran meghívtak. Szívmelengető élmény volt a búcsú-koncert, ahol a helyi Életfa zenekarral muzsikáltam, a feleségem pedig az időközben a néptáncba beleszerelmesedett fiammal ropta, a lányom meg énekelt. Családi vállalkozás lett...

– *Mióta újra itthon vagy, alkalmad nyílt megint bekapcsolódni – ha alkalmi jelleggel is – a tánc házi zenélésbe. Am a közbeeső időszakban sem szakítottad meg a zenei és baráti kapcsolatokat, hiszen, ha röviden is, de megszólaltál Gázsa első CD-jén és – hosszabban – Panek Katién is. Ez a most megjelent önálló CD, a Szerelmem, Nagysajó viszont bizonyára sokaknak meglepetés. Hogyan jött össze a banda?*

– Nagymarosy Andrásához régi barátság fűz még a Kalamajkából. Mester Lacival szintén régi a barátság, mindig nagyra tartottam zenei adottságait, annak idején öröm volt vele muzsikálni. Hetényi Milán Nagymarosy Ánti nevelt fia. Hajdú Kinga pedig úgy került a képbe, hogy már a stúdiófelvétel táján jöttünk rá, hogy kell egy női hang is. Neki az apja régi ismerősöm, évfolyamtársam volt a kolozsvári egyetemen.

– *Miért pont Nagysajó?*

– Lassan harminc éve szerelmes vagyok a nagysajói zenébe. Előbb-utóbb ki kellett muzsikálni magamból. Talán mostanra érett meg bennem. Minden tánc házas primásnak megvan a kedvenc zené-

je, a maga örömére azt szereti játszani. Azt tudja a leginkább élővé tenni (nem pusztán lemásolni a hangfelvételt), azt tudja újraalkotni, mert abban érzi magát leginkább otthon, azt tudja interiorizálni. A paraszt- és cigányzenészek csak egy stílust ismernek. (Mókás például, amikor a csávási zenekar palatkait vagy kalotaszegi Csipás Feri muzsikáját. A magam örömére mindig ezeket játszom. A nagysajói egy egészen kifinomult zene, kiérlelt többszólamúsággal, rafinált harmóniavilággal, amit én már egyfajta kamarazenének tekintek. A bonchidai zenekar egyes felvételei tudnak még ilyen rafinált muzsikát nyújtani. Kallós Zoli bácsi 1965-ös, a gyimesi hegyek közt készített gyűjtése a fénykorában örökítette meg a nagysajói bandát. A muzsikusok épp egy útépitésen dolgoztak, gyakorlatilag a véletlenül múlt, hogy ez a páratlan érték megmenekült az enyészettől. (Mindig kétségbeesek a gondolattól, hogy hány nagyszerű zenekar vitte a sírba megismételhetetlen művészetét az elmúlt évszázadban.) A több órányi felvételnek nekem csak egy része volt meg, rossz minőségben, mégis szerelem volt, első hallásra. New York-ból való hazatérésünk után kaptam meg végre a teljes anyagot Pávai Pistától, digitalizálva.

– *Ki a másik hegedű és a másik kontra a lemezeteken?*

– Azok is mi vagyunk Lacival, külön játszottuk fel az önálló szólamokat. Ő egy háromhúros, majd egy négyhúros, a hagyományostól eltérő hangolású brácsán. Én két külön hegedűvel, hogy a hangszín is más legyen. Így élőben megismételhetetlen ezzel a felállással! A szólamok egy része rekonstrukció, mivel a gyűjtésben nem mindenhol van két hegedű. Hasonló gond volt az énekkel, mivel a dallamok énekes változatai nincsenek felgyűjtve. Milán stílusérzékét dicséri a környékbeli falvakból származó gyűjtések alapján megalkotott „valószínű változat”. Sajnos mire mi elkezdtünk foglalkozni a népzenevel, már nem volt nagysajói banda. Életem nagy bánata, hogy sohasem találkozhattam velük! S mikor most Nagymarosy Ánti előjött az ötlettel, hogy „Nem csinálunk valamit együtt? Egy nagysajói lemezt csak szeretnél!”, ezzel a gyenge pontomra tapintott, s nem tudtam ellenállni a kísértésnek. Egy olyan lemezt akartam csinálni, aminek a legfőbb célja, hogy nagyon szép, sokszor hallgatható muzsika legyen rajta, melynél mindenekelőtt a zenei élmény a fontos, és amitől reményeim szerint még nagyon sokan szerelembe esnek a nagysajói zenével.

– *Gratulálok a lemezhez, nekem nagyon tetszik! Gondolom, nem sokáig időzöl most sem Magyarországon. Talán legközelebb arról értesülhetünk, hogy valahová kineveztek nagykövetnek. S mint ilyen, talán elintézheted, hogy egy brácsás és egy nagybögös is legyen a követség alkalmazottai között, s kész lemezekkel térhetnek haza...*

Abkarovits Endre

IX. MAROS- ÉS KIS-KÜKÜLLŐ MENTI NÉPZENE- ÉS NÉPTÁNC TÁBOR MAGYARLAPÁD, 2006. JÚLIUS 16-23.

Táncoktatás:

Kiss István és párja – *haladóknak*
Jánosi Attila és párja – *kezdőknek*
Demeter Erika és párja – *gyermekeknek*
Magyarlapádi, magyarózdai, Kis-Küküllő menti magyar, román, cigány táncok – adatközlőkkel

Muzsikál:

Szászcsávási Cigányzenekar, Rojtos zenekar
és a Pirosántlikás mindhárom generációja
Küküllő-menti népdalokat tanít Szilágyi Hajnalka
Táncház, mulatság reggelig, záró galamússal

Népi hangszeroktatás:

hegedű, brácsa, bőgő, furulya, adatközlő zenészekkel
Szántó Ferenc – Magyarbecse
Szabó Dénes – Magyarpéterfalva
Mezei Levente, Csányi Sándor – Szászcsávás

Kézműves foglalkozások: szövés, panusafonás, fafaragás

Népi játékok: gulya, picke, kamfer

Elérhetőségek, további információk: www.magyarlapad.hu
Szilágyi András: szia@bethlengabor.ro; tel.: 0040-25-887-5165
Bánffy Farkas: farkasbanffy@hotmail.com; tel.: 0630-610-4572

Néptáncosok kellékboltja

Már az interneten is!

Szeretettel várunk minden néptáncost,
táncvezetőt, táncpedagógust, oktatót!

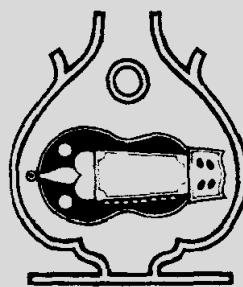
Karaktercipő, bakancs, szegedi papucs, kalap,
fejkendő, szalag, ruhazsák, harisnya, csat,
kozmetikum, szakkönyv, CD, gyöngy, táncpalack,
keszkenő és egyéb kiegészítők nagy választékban.

Folyamatosan bővülő kínálat. Postai szállítás.

Cím: Budapest, XIII. kerület,
Radnóti Miklós utca 27.

Tel.: 06-1/350-1216, 06-70/592-5955
E-mail: info@neptanckellek.hu
Honlap: www.neptanckellek.hu

KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ TEKERŐK RÖVID HATÁRIDŐRE!

1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988

E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu

SZERÉNYI BÉLA
hangszerkészítő mester, népi iparművész

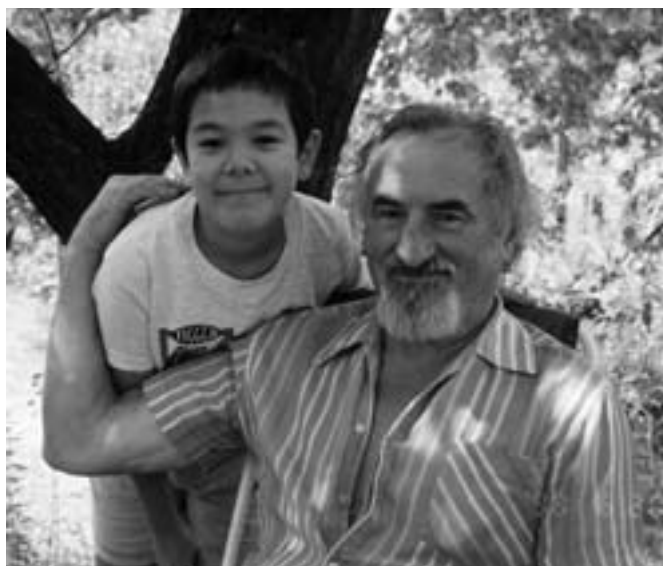
Elvesztettünk egy érzékeny lelkű művészbent

Emlékezés Vadasi Tiborra

„Marad a név, s mi elmegyünk...”
(Cseremiszi népdal, Weöres Sándor fordítása.)

Földik voltunk. Szeghalmon, a békési Sárrét szívében nőttünk fel, és mindketten a híres ottani Ref. Péter András Gimnáziumba jártunk a negyvenes években. Mindketten a zene, a művészetek büvökörében éltünk. Ez a három tényező alapozta meg haláláig tartó barátságunkat.

Mint kisdíák, őszinte elismeréssel néztem fel rá, a nagydiákra, aki mind a gimnázium, mind a nagyközség kulturális életének egyik élvonalbeli diákszereplője volt. Számos emlékem van róla, a muzsikusról. Játszott a fúvószenekarban, kamarakórust szervezett, és nagy megtiszteltetésnek tartottam, hogy a nagyobb lányok mellett engem is bevett az altszólamba. Fel is léptünk az Ambrus Mozgó színpadán. Arra már nem emlékszem, hogy mit énekeltünk, madrigál lehetett. Háromszólamú volt, Tibor karmesteri pálcával vezényelt bennünket. A gimnázium vegyes karában is együtt énekeltünk. Ha pedig csendes nyári estéken furulyaszó terült szét a nádas felett, tudtuk, hogy a szebbnél szebb népdalokkal Tibor gyönyörködtet bennünket.

*Vadasi Tibor és Kaneko Miyuji Attila, Bencze Lászlóné félig japán, félig magyar, zongorista unokája a Vadasiék veresegyházi kertjében.
(A szerző felvétele, 1998.)*

Közvetlenül a háború után az Ipartestület színpadán bemutattuk a Kőműves Kelemen balladát, dalbetétekkel. Tibor alakította Kőműves Kelemen, én voltam a kisdíák. Ugyanitt adtuk elő Arany János balladáját, a Szondi két apródját is, amiben én az egyik apród szerepét énekeltem. És már akkor népi táncot is tanított nekünk. Aztán elkerültem Szeghalomról Békés-Tarhosra, az Énekeskolába, és jó darabig nem találkoztunk. De valami módon mindig tudtunk egymásról.

Amikor a Zeneakadémiára felkerültem, a kollégiumban egyik alkalommal véletlenül megláttam egy újságot. A Szabad Föld egyik száma volt. Azonnal megakadt a szemem egy kis rajzon, „Öreg pásztor gulyást főz”, ez volt aláírva. Olvasom a cikket, hát legnagyobb meglepetésemre szülőfalumról, Szeghalomról szól. Ott él egy 100 éves ember, aki még most is maga főzi meg magának az udvaron, bográcsban az ebédet. Azonnal elhatároztam – akkor már némi népdal-lejegyző tapasztalattal bírván –, hogy ezt a bácsit okvetlenül felkeresem. Üzentem Tibornak, hogy őt érdekelné-e egy otthoni gyűjtőút? Szeghalomról lévén szó, azonnal jött. Ilyen előzmények után keltünk útra. Maáczi László néptáncutató csatlakozott még hozzánk harmadiknak.

Több alkalommal utaztunk le még ezután Szeghalomra. Felkerestük a százéves bácsit, akitől értékes régi stílusú dalokat gyűjtöttünk. Tibor emellett csoportot szervezett, népi táncot tanított a helybéli fiataloknak, valamint felkutatta azokat az idős embereket, akiknek táncaikat aztán a Központi Iskola udvarán filmre vettük.

Kimentünk a cigánytelepre is, ahol készségesen mutatták be tánctudásukat öregek és fiatalok, férfiak és nők egyaránt. A legügyesebb táncospárt a mozi udvarán filmeztük, fényképeztük. A képen látható Gyöngyösi Margit dalait azonnal le is jegyeztem, amint visszaértünk Pestre, mert Tibor akkor indult néhány táncossal Svédországba, ahol már az e dallamokra frissen készített ko-

Paraszt táncosok felvétele Szeghalmon, a református templom melletti Központi Iskola udvarán, 1956. május 27-én. Nyilas Imréné 54 éves asszonyt és párját Maáczi László filmezi. A fényképet Vadasi Tibor készítette.

Vadasi Tibor és Bencze Lászlóné gyalogol ki az Újtelepre, B. Nagy Lajos 101 éves gulyáshoz. (Maácz László felvétele.)

reográfiáját mutatta be. Abban az időben a Corvin tér 8-ban gyakran láttam őt, mert mint állandó külső munkatárs dolgoztam a Népművészeti Intézetben Muharay Elemér irányításával népdal- és néptáncgyűjtéseken.

Később, amikor már Debrecenben éltem, többször találkoztunk nagy táncos rendezvények, országos fesztiválok alkalmával, amelyeken a Debreceni Népi Együttes zenei vezetőjeként én

Maácz László felvétele egy szeghalmi táncost örökít meg; a háttérben Bencze Lászlóné jegyzetel.

is részt vettem. Egy ízben Székesfehérváron futottunk össze, egy nagy rádiós népzenei műsort megelőzően. Feleségével és kislányával jött el meghallgatni az együtteseket. Én a fiatalokból álló nagyszerű hajdúnánási citeraegyüttessel kaptam oda meghívást. Érdekesképpen olyan műsort hoztunk, amiben az előadott dalokhoz szerény mozgást társítottam. Izgultunk, hogy miként fogadja majd a közönség és a kritika az énekes kislányok táncát. Tibor sietett a segítségünkre, azonnal jött és megnézte a próbát. Megnyugtatót bennünket, hogy az általa javasolt kis változtatással bátran vihetjük a színpadra, amit begyakoroltunk.

A szeghalmi gimnázium fennállásának 50 éves évfordulójára 1976-ban közösen készítettünk táncot, amit nagy sikerrel elő is adtak a Debreceni Népi Együttes tagjai a jubileumi műsoron. A Szeghalmi Népdalkört és Citerazenekart is közösen segítettük.

A nyolcvanas évek közepétől aztán én már többet voltam Japánban, az ottani unokáim mellett, mint itthon. Kapcsolatunk ez idő alatt sem szakadt meg, évente párszor levelet váltottunk. 1996-ban, amikor a legkisebb japán unokámat hazahoztam Magyarországra zenét tanulni, ismét alkalom nyílt a találkozásra. Meglátogattak bennünket feleségével a Börzsönyben, mi is ellátogattunk a veresegyházi nyaralójukba. Tibor remek slambucot főzött. (Nagyon finom disznósajtot is tudott készíteni!)

Mindig eljöttek unokám nagyobb, fontosabb zongorakoncertjeire. Nagyon megdöbbsentem, amikor az egyik hangversenyre már bottal jött. Akkor láttam őt utoljára. Telefonon még beszélünk. Karácsony előtt Japánba utaztunk, az előkészületek miatt nem tudtam felhívni. Három hónap után, amikor hazajöttünk, a halálhírével vártak a barátok. Az összegyűlt levelek között megrendülten olvastam az értesítést. Egy szívbeli barátot, egy szerény, érdekeny lelkű művészembert veszítettünk el vele.

„Folyik a víz, áll a part..

Elmegyünk innen, marad más..”

(Cseremisiz népdal, Weöres Sándor fordítása.)

Bencze Lászlóné dr. Mező Judit
ny. Zeneműv. Főisk. tanár, népzene gyűjtő

Úgy ment el, ahogy jött

– Vadasi Tibor 1927-2006 –

Újra megfogytakozott eggyel a néptáncmozgalom nagy generációja. Elment a csendes szavú „táncmester”, a szorgos archivátor, az etióp táncok avatott kutatója, a fölkészült táncos szakíró, a magyar néptáncmozgalom több mint hat évtizedének nagy tanúja. Úgy érkezett a táncmozgalomba, s a színpadi táncművészetbe, mint lapostarisznyás, furulyás kisdiák, s úgy is ment el szinte észrevétlenül, mindenét szétosztva közöttünk, amit munkás élete során gyűjtött. Közben volt alkalma megmutatni „garabonciás” képességeit, ahogy életrajzát, írásait, s a visszaemlékezéseket olvasva láthatjuk. Életében mindig kereste azokat a helyzeteket, pozíciókat, ahol a sodrásban érezhette magát, s kereste azoknak az embereknek a közelségét, akik a „táncos” történelem alakítói, a sodrás előidézői voltak. Ily módon ő is a nagy dolgok aktív részesevé válhatott, s olyan feladatokat vállalt magára, amelyek később történelmi tetteknek minősültek a maga és mások szemében is.

Egyszerre volt táncos, koreográfus, pedagógus, kutató, szakíró és művelődésszervező, s mind e szerepek mögött a hagyományos magyar táncművészet végtelen szeretete és a magyar színpadi táncművészet irán-

ti elkötelezettsége állt. Mind a Molnár István féle, mind a Rábai Miklós féle modellnek híve volt, de a szorosabb érzelmi kötődés révén az utóbbi volt rá nagyobb hatással. Emellett vonzódott a mozgásszínházi formanyelv felé is. (Ezt műveinek elemzői fogják idővel pontosabban megállapítani.) Származásánál fogva egy fokkal komolyabban vette kortársainál azt az elvet, hogy a „falu” táncgyűjtéséből nem csak táplálkozni lehet, hanem viszonzni is kell az ott talált kulturális értékeket. Élete során a falusi művelődési mozgalmak instruktorként, s később a hagyományörző együttes mozgalom szervezőjeként, az alakuló táncházak pártfogójaként szintén ez a gondolat motiválta, s ez munkált benne több éves etiópiai munkája során. Etiópiában ma is a táncgyűjtés és archiválás elindítójaként, s a helyi táncoktatás és táncmozgalom megalapítójaként tisztelik. Az etióp néptáncokról írt tanulmányai (Martin György írásával együtt) a helyi folklór kutatás alapműveinek számítanak. Írásait az aprólékos megfigyelés, jó elemzőkészség és olvasmányos stílus jellemzi. E pozitív jellemzők a magyar témákról készült írásaiban is föllelhetők. Rábai Miklósról írott könyvében keveredik a lírai önvallomás és a XX. századi tánc törté-

net krónikái megközelítése. Ez teszi munkáját sajátossá, s népszerűvé.

Azt gondolom, hogy Vadasi Tibor életére leghitelesebben egy 1978-ban írott önéletrajzával emlékezhetünk, amely hűen vall írója fordultatos életéről, sokszínű tevékenységéről, szerénységéről.

Vadasi Tibor élete utolsó szakaszában továbbra is a „sodrásban” maradt. 1978-tól 87-ig a Pataki István Művelődési Központ főmunkatársa volt. Nyugdíjazása után az MTA Zenetudományi Intézetében, majd az Állami Népiegyüttes archívumában vállalt kutatói, archivátorkénti feladatokat. Közben a Táncművészet folyóirat állandó munkatársaként, a Magyar Táncművészek Szövetsége tudományos tagozatának – a Magyar Táncstudományi Társaságnak – tagjaként szorgoskodott a táncos szakmai ismeretterjesztés feladatain. Nem hagyta cserben a hagyományörző együtteseket sem Bátán és Mendén, s szívesen emlékeznek rá azokban a budapesti iskolákban, ahol bálnyitó táncokat koreografált a diákok számára.

Aggódva figyeltük egészsége romlását, de mégis váratlanul ért a hír bennünket csendes temetéséről. Úgy ment el, ahogy jött. Mintha csak kedvenc Etiópiáját látogatná meg, s majd visszajön néhány év múlva, ha vállalt feladatát elvégezte.

Tibor, Isten Veled, nyugodj békében!

Felföldi László

Vadasi Tibor és Bencze Lászlóné gyűjtés közben, a szeghalmi cigánytelepen. (Maác László felvétele.)

Önéletrajz

Születtem 1927. március 9-én Vésztőn /Békés m./.

Anyám parasztszármazású volt, Apám ármentesítő társulati vízmester.

1946-ban érettségiztem a szeghalmi gimnáziumban.

1947. őszén Budapestre jöttem, s az akkor Pázmány P. Tud. Egyetem Bölcsész karára iratkoztam be a néprajz szakra.

Ekkor kapcsolódtam be az akkor születő öntevékeny néptáncmozgalomba, Molnár István /most érdemes művész/ Csokonai és Ruggyanta gyári együttesébe.

1949. márciusában felvettek az első magyar hivatásos együttes – a Honvéd Művészegyüttes tánckarába, mely 1949. május 1-én mutatkozott be. Néprajzi és néptáncgyűjtéseket itt kezdtem el az együttes keretében.

1950-ben a sok vidéki fellépés, s az akkor életbe lépett egyetemi reform miatt az egyetemi tanulmányaimat abba kényszerültem hagyni.

1951. októberétől az akkori ÁVH hivatásos együtteshez tánc-kari asszisztensnek hívtak meg, majd később az együttes tánckara vezetője és koreográfusa lettem. E munkám mellett 1952-55-ig a Színművészeti Főiskola koreográfus tanszékén néptánc-tanárként működtem.

Az együttesben töltött 3 és 1/2 év alatt tánckarom tagjaival sokat jártunk Sárközbe, Öcsény-Decs-Báta községekbe népdal- és táncgyűjtésre.

A gyűjtött anyagot a helyi népi együttesek számára feldolgoztuk – visszaadtuk –, s a mi hivatásos együttesünkben is ezek alapján készítettem néptánc-koreográfiákat.

Mint tánckarvezető hadnagyi, majd főhadnagyi kinevezést kaptam.

Az együttest 1955. áprilisában gazdasági okokra hivatkozva megszüntették a SZOT Együttessel együtt.

1955. májustól 1957. februárig az Állami Nép Együttesben néhai Rábai Miklós mellett dolgoztam, mint koreográfus asszisztens. 1955. márciusában nősültem, feleségül Sziládi Máriát, az együttes volt táncosát vettem.

1957. februárjában hívtak meg az 1956-ban feloszlott Honvéd Együttes megmaradt kamararészlegéhez tánckarvezetőnek. Az együttes 2 év múlva ismét visszakapta ének- és színpfónikus zenekarát, s ezzel a tánckar létszáma is kibővült. Évek folyamán a korszerű politikai tartalmú, de modern formanyelvű tánckompozíció miatt vitáim támadtak az együttes vezetőségével, s ezek következményeként 1966. augusztusában megváltam az együttestől.

Ez alatt a 9 év alatt végeztem el a Marxista-Leninista Esti Egyetem 2 éves esztétika szakát és a 3 éves filozófia, polgaz., munkásmozg. történet szakát /1960-65/.

Munkám mellett részt vettem a néptáncoktató képzésben, mint a tánc-történet előadója, s vizsgáztató. Több vidéki együttest patronáltam a Népművészeti Intézet kiküldetésében, s fesztiválok szervezésében vettem részt.

1966. augusztusától 1967. szeptemberéig a mezőkövesdi Matyó Együttes vezetője voltam, s az OKISZ Erkel Ferenc Művészegyüttes tánckaránál is dolgoztam.

1967. októberétől kulturális csereegyezmény keretében a Kul-

turális Kapcsolatok Intézete Etiópiába, Addis Abebába küldött. Ott a Zenekonzervatóriumba kerültem, ahol kétszer 3 éves turnusban a rátermett hallgatókból néptánc tanszakot szerveztem, ez azt jelentette, hogy tanítványaim nemcsak zene-tanári, hanem néptáncoktatói képesítést is nyertek. Ez komoly gyűjtési, rendszerezési és pedagógiai munkával járt. Az etióp néptáncról három alapvető tanulmányt írtam, melyekben az etióp táncok rendszerezésének alapjait igyekeztem le-tenni. Ezek az ottani tudományos folyóiratban angolul jelen-tek meg. Az első rész pedig itthon, 1977-ben a Tánc-tudományi tanulmányok-ban magyarul is.

Két tanítványomat juttattam ösztöndíjhoz – egyik Budapes-ten tanul szociológiát és néprajzot, a másik Moszkvában a Balett akadémián tanul.

1967-ben elváltam feleségemtől, akitől 2 leánygyermekem született 1957-ben és 1964-ben.

1968-ban újra nősültem, második feleségem Samborsky Ilo-na, jelenleg a Magyar Nemzeti Galéria munkatársa.

Addis Abebában 1972. júniusában született meg harmadik lányom – Aida.

1973. augusztusában hazatértem, s októbertől Vitányi Iván meghívására a Népművelődési Intézetben kezdtem dolgozni, mint az akkor születő legfiatalabb népművelési forma, a tánc-házak főelőadója.

Feladatomból az volt, hogy ország-szerte támogassuk, segítsük, tanáccsal lássuk el, s helyes irányba terejlük a tánc-ház-moz-galmat.

E munka kapcsán több vidéki városba, s Budapest több ke-rületében születtek tánc-házak, s tömörítették a fiatalságot egy korszerű, de mégis a hagyományokon alapuló szórakozá-si forma keretébe.

Életre hívtam „Tánc-ház híradó” címmel egy 40-50 oldalas sokszorosított tájékoztatót, mellyel a tánc-házakat igyekeztem országosan összefogni, s a felmerülő problémákat megoldani. 15 szám jelent meg 3 és 1/2 év alatt, s ezek a tánc-házak tör-ténetének egyedüli „hivatalos” dokumentumai.

1974-ben a hagyományörző népi együttesek országos össze-fogása is hatáskörömbe került. Ennek kapcsán több fesztivált rendeztem, illetve rendezésében részt vettem, tanfolyamo-kat szerveztem az együttesek vezetőinek, s természetesen az együttesek minősítésének munkájában is részt vettem, s ve-szek mindmáig.

1977. június 1-én a Magyar Néphadsereg Művészegyüt-te-se hívott vissza tánckarvezetőnek 1 éves szerződéssel, de ez az együttműködés egyik részről se váltotta be a hozzá-fűzött re-ményeket. Részemről azt is mondhatnám; nem elégített ki az együttes szűk belterjessége, kevés művészi lehetősége az önte-vékeny mozgalom sokszínűségéhez képest, melyhez népműve-lői munkám alatt már hozzá-szoktam.

Pártonkívüli vagyok, s szakszervezeti tag.

Tagja vagyok a TIT Néprajzi társaságnak, mint előadó.

Budapest, 1978. június 21.

Vadasi Tibor
1041. Budapest, Széchenyi u. 7.

A mozdulatellentét elve néptáncaink motívumalkotásában

A néptánc formai elemzésére, a motívumok és a táncszerkezet meghatározására irányuló kutatások tánc történeti lépésekkel mérve a közelmúltban, mintegy 50 éve kezdődtek. Két fő hazai irányzata közül az egyiket Szentpál Olga és Szentpál Mária képviselte, a másikat Martin György és Pesovár Ernő. A két irányzat, számos szemléletbeli eltérésük mellett, abban egyetértett, hogy az elemzés első lépéseként a tánc legkisebb önálló szerkezeti egységeit, a motívumokat kell meghatározni. A motívum fogalmának tisztázásával, táncszerkezeti szerepeivel, határainak kijelölésével leg részleteesebben Martin György foglalkozott a „Motívumkutatás, motívumrendszerzés

– A sárközi Duna menti táncok motívumkincse” című könyvében. A motívumazonosítás szempontjai között említette, hogy a motívum szervesen ismétlődő szerkezeti eleme a táncnak, s értelmezése szerint legalább két, a zenei időben egymást követő mozdulatból kell állnia. Martin motívummegállapítására jellemző volt, hogy a motívumhatárokat a zenei ütemekhez igazította, s akkor is nagyobb egységeket tekintett motívumnak, ha a mozdulatcsoporton belül ugyanazon két-három mozdulat többször is ismétlődött.

Ha a motívumhatárokhoz képest kisebb, terjedelmük miatt „motívum alattinak” tekinthető mikrostrukturákat vizsgálunk, egy sajátos térbeli jellegzetesség rajzoldódik ki néptánc-motívumaink egy jelentős csoportjában – a mozdulatok valamely módon térbeli ellentétpárt alkotnak. Közismert példaként egy egyszerű oldalt lengetőt említhetünk Kéméndről – **1. példa: Verbunk, Kéménd.** (A mondandó megfigyelhetősége érdekében szinte valamennyi filmrészlet laszított. Minden részlet az MTA Zenetudományi Intézetének Néptánc Archívumából való.) Ha az aktív testrész, a lengetőt végző gesztusláb mozgását szemléljük, ott is a láb-fő által végrehajtott mozdulatot, akkor azt kell megállapítanunk, hogy a táncos a láb-főt jobbra–balra helyezve ingaszerű, sokszor ismételt oda-vissza mozdulatot végez. A támasztó vagy súlyláb kifejezésbeli szerepét csekélynek, jelentéktelennek érezzük, azaz a motívum fő témájaként, fő mondanivalóként a láb-fő *ellentétes irányú* mozgását érzékeljük. Néptáncainkban számtalan hasonló motívumot találunk, a láb-fő mozdulhat akár előre–hátra is. Csak példaként említhetjük a Kéméndhez földrajzilag igen közel fekvő Mihályiból a dus egy motívumát, amely szinte pontosan megegyezik a kéméndi verbunk oldalt lengetőjével – **2. példa: Dus, Mihályi.** Tekintsük ezt az ellentétet jelen vizsgálódásunk kiinduló pontjának, és nevezzük *irányellentétnek*.

Találhatunk egy másik fő ellentét-típust, amely önállóan ritkán jelenik meg néptáncainkban. Az említett falvakhoz közeli Jókáról való a tiszta *forgatási ellentétet* tartalmazó motívum – **3. példa: „Barátoké” verbunk, Jóka.** A motívum lényege, hogy a táncosok lábukat ki-be forgatva a zene lüktetését követve dobogtatnak. Hasonló, a forgatási ellentétet önálló mozgáselemként használó motívumot nyelvterületünk keleti felén, a legényesben is találunk – **4. példa: Legényes, Inaktelke.** A jókai „Barátoké” verbunkhoz hasonlóan Gergely Fe-

A mihályi dus oldalt lengetője – irányellentét

Inaktelki legényes – forgatási ellentét

Tyukodi csárdás – lábőrész ellentét

Inaktelki legényes – egyetlen kontrakinetikus téma

renc motívumának sem több a fő „mondanivalója”, mint a láb-fő forgatása. A két részlet nyilvánvaló szerkezeti és ritmikai eltérése miatt nem is annyira motívikai, mint inkább mozgáselvbéli, térjátékbéli hasonlóságról lehet szó.

Az eddig ismertetett példák esetében a következő fő jellegzetességeket állapíthat-

Táncról írt elemzést vagy értékelést olvasva magát a mozgást többnyire csak elnagyoltan tudjuk felidézni a szöveg segítségével, ezért a vélemények, kritikák, tanulmányok gyakran kerülnek a mélyebb, mozdulatelemzés alapú megközelítés. Ha mégsem, gondolatmenetük jóságával csak akkor érthető meg igazán, ha olvasójuk korábban látta a táncot, esetleg saját táncos tapasztalatából már ismeri. Athidalható ugyan a „táncszöveg”, a táncos mozgás közlésének problémája táncírással, de azt kevesek olvassák, és feltehetőleg még igencsak távol van az az idő, amíg legalább annyian értik majd, mint a zenei kottát. Addig megoldást az új technológia, a multimédia nyújthat. Az alábbi tanulmánnyal a folkMAGazin szerkesztősége és e munka írója új publikációs módszert próbál ki. A szerző a néptánc mozdulatvilágának jellegzetességeiről beszél, s felvetéseinek alátámasztásául választott táncrészleteket a világhálón keresztül rögtön bemutatni is törekszik. Ha papíron kiadott formában kapja kézhez a Kedves Olvasó a folyóiratot, akkor a leírtak követéséhez a webre csatlakozva lehetősége van meg is nézni a megértést segítő mozgófilm-részleteket. A táncpéldák az MTA Zenetudományi Intézetének szerveréről közvetlenül elérhetők a www.zti.hu/tanc/ellentet lapcímen, a megjelenő, a cikk példával megegyező sorozatú, tánc- és helységnevével is azonosított fájlok letöltésével. Ha az érdeklődő a folkMAGazin honlapján az Archívumban „lapozott” e cikkhez, a dolga egyszerűbb. Ebben az esetben a képernyőn csak rá kell kattintani a filmre utaló szövegtörzsi jelzetre, s a részlet lejátszása elindul. A filmrészletek rövidiek, így letöltésük remélhetően nem vesz igénybe többet néhány másodpercnél. Ha a kísérlet sikeres, e technikát további tanulmányok illesztésére is fel szeretnénk használni. Várjuk visszajelzésüket!

juk meg: a tisztán irány vagy forgatási ellentétet gesztusláb valósította meg, és minden gesztus azonos lábföréssel érintette a talajt. Néptáncainkban az irány és forgatási ellentét gyakran együtt jelenik meg. A jókai Bertóké verbunk gyors részének motívumában a táncosok a lengetőszerűen jobbra-balra, féltalpra helyezett lábfőiket még ellentétes irányokba forgatják is – **5. példa: Bertóké verbunk**, Jóka. Azt is mondhatnánk, a gesztusláb mozgásában a két ellentét-típus összeadódott és egységként jelent meg. Ugyancsak ezt az elvet használja a legényes imént említettől eltérő, másik figurájában Gergely Ferenc is – **6. példa: Legényes, Inaktelke**.

Fontos kiemelni, hogy két mozgulatot csak akkor tekintünk ellentétes mozgulat-párnak, ha a két mozgulat „azonnali” ellentét, azaz az egyiket egy következő ütemegységen azonnal követi a másik. A mozgulatellentét két eltérő típusát ismerjük meg eddig, s lesz még több is – ezért célszerűnek tűnik a jelenséget általános fogalomként azonosítani. Az azonnali mozgulatellentét megjelölésére vezessük be a *kontrakínézis* fogalmát, amelyet bármely

Ördögösfüzesi ritka fogásolás – ellentétes mozgulat-pár

Széki ritka tempó – ellentétes mozgulat-pár

olyan mozgulat-párra alkalmazhatunk, ahol az egyik mozgulatot rögtön követ vele valamely értelemben ellentétes mozgulat. Meg kell azonban különböztetnünk a kontrakínézis azonnali ellentét-tartalmát a magyar néptáncban igen gyakran megjelenő, szimmetrikus ismétlésből adódó ellentétől. Úgy vélem, a kontrakínézist elsősor-

Bogártelki legényes – két kontrakínétikus téma összefűzése

ban *motívumalkotási*, a szimmetria vagy bármely más, mozdulatcsoportra vonatkozó ismétlési mód pedig *táncszerkesztési elv*.

A publikált néptánc-lejegyzéseket áttekintve további gesztusellentét-típust fedezhetünk fel. A tyukodi csárdásban találhatunk olyan motívumot, amelyben a férfi súlytalan, levegőben lévő lábának irányát szinte egyáltalán nem változtatja, még forgatását sem szándékosan, mozgásának témája pusztán abból áll, hogy a lábfő két ellentétes végpontjával, lábujjhegygel majd sarokkal váltakozva érinti meg a talajt – **7. példa: Csárdás, Tyukod**. (Az ellentétes mozgulat-pár két rövid, itt összefűzött példája a valóságban a tánc zeneileg más-más helyen jelenik meg.)

A már megismert tyukodi férfitáncos az eddig feltárt mindhárom kontrakínétikus típust egyidejűleg is használja – **8. példa: Csárdás, Tyukod**. A motívum fő témáját bemutató gesztusláb ugyanúgy ellentétes irányokba mozdul, mint első példáinkban, ezzel egyidejűleg ki-be forgat, miként azt a jókai Bertóké verbunkban láthattuk, és kiegészül a harmadik ellentéttel, a lábfők végpontjainak változtatásával. Egyre nyilvánvalóbb, hogy ha egyszerre több kontrakínétikus elvet alkalmaz a táncos, a mozgás gazdag, változatos, izgalmas, érdekes lesz, ezzel egyidejűleg bonyolultabb, így a mozgás azonnali megértése vagy lemásolhatósága nehezebb. Néptáncainkban számos hasonló megoldást találunk, csak egyet megerősítésként: a szilágylelei „zsibai”-ban a forgatási ellentét lábfő-ellentéttel szimultán jelenik meg, sőt, az itt hivatkozott példában a baloldalon kiegészül ellentétes irányok eltáncolásával is – **9. példa: Zsibai, Szilágylele**.

Talán a legényes táncok bizonyítják a legszemléletesebben, hogy az azonnali ellentét-képzés elve mennyire áthatja a népi táncalkotást (és most maradjunk csak a magyar – esetleg tágabban a Kárpát-medencei – néptánc területén). A következőkben egy rövid legényes elemzési példát mutatok be, amelyben az eddig bemutatott kontrakínétikus elvek révén a motívumnak tekintett struktúrák alatti mozgásegységeket azonosíthatunk.

A magyarvistai Mátyás István által előadott táncrészlet motívumának fő mozgástémája két egyidejű ellentétet hordoz: a kifelé lendülő, a testtől távolodó gesztusláb befelé forgatott, majd ezt követi a szabad láb test elé, „befelé” lendülése, amelyvel egyidejűleg a táncos a lábát kifelé forgatja – **10. példa: Legényes, Magyarvista**. A táncos a legényes jól ismert „gerincszakaszában” ezt az ellentétes mozgulatpárt ismétli meg kétszer azonosan-szimmetrikusan. Ha ezt a mozgástémát T1-gyel jelöljük, akkor a példánk szerkezete így írható le: T1a + T1sz + T1a + T1sz, ahol az „a” és „sz” jelzetek a kissé „charleston”-os mozgástéma azonos és szimmetrikus megjelenésére utalnak. Mátyás Istvánnál az itt bemutatott példában önmagában, főtémaként megjelenő T1 kontrakínétikus mozgulatpárt azonban számos egyéb esetben más mozgástémákkal együtt találjuk. A témát ifjabb Fekete János „Poncsa” úgy építi be táncába, hogy összefűzi egy másik ellentétes mozgulat-párral, és a kettőt együtt „fordítja”, azaz ismétli meg szimmetrikusan – **11. példa: Legényes, Bogártelke**. Fekete János előbb egy keresztbe hátra lendülő, majd onnan ezzel ellentétesen indított lábgesztust adott elő, amely főhangsúlyra lábfővel való ütésben végződött. E két fázishoz hozzákapcsolta a fent tárgyalt „kint-bent” mozgulatpárt, de Mátyástól eltérően ő nem lábujjon, hanem sarkon érintette a talajt. Ha tematikusan akarjuk jelölni a táncot, a következőt írhatjuk: (T2+T1) a + (T2+T1) sz, tehát a táncos az összefűzött kontrakínétikus témákat ismételte meg a „másik oldalra”.

A témák összevetéséhez érdemes a két táncot együtt is megnéznünk – **12. példa: Legényes, Bogártelke, Magyarvista**. Annak érdekében, hogy az egymáshoz hasonló kontrakínétikus témákat megfigyelhessük, Mátyás folyamatát kicsit módosítottam. Mátyás egyszerű, kétfázisos, tehát rövidebb témáját esetenként leállítottam, hogy a párhuzam követhető legyen. A leállítást eltérő színjelölés emeli ki. Érdemes azt is észrevenni, hogy a hasonló mozgásrészeket a két nagy egyéniség saját stílusában mennyire eltérő jelleggel táncolja. Az eltérés a gesztus

Perkátai ugrós – a tánc zömét ellentétes mozdulat-párok alkotják

ívében, a lábfo forgatásának mértékében, a mozdulat dinamikájában jelenik meg.

Ugyancsak a T1-gyel jelölt mozgástéma fedezhető fel Fekete János egy ritka, és technikailag igen nehéz motívumában – **13. példa: Legényes, Bogártelke.** A térbeli ellentét először a T1 jelű témától eltérő tartalmú mozdulat-párban, a lábfo nek az oldalt irányba nyitott páros súlyhelyzetbe, majd onnan a levegőben hátul keresztelésbe haladásában jelenik meg. E téma eltér a legényes eddigi tárgyalt mozdulat-párjaitól, így jelöljük T3-mal. Fekete János ezt fűzi össze a már megismert T1-gyel, s a két összefűzött témát most azonosan ismételteti. Szerkezeti képletében a következők írhatjuk: (T3+T1) a + (T3+T1) a. (A 12. táncpéldával való összevethetőség érdekében a 13. példában feltüntettem a 12. példa kép-kivágott részletét.)

Már ezen az egyszerű három példán is észrevehetjük, ha a motívum belső szerkezetét kontrakinetikus témákra bontjuk, magyarázatot kapunk a legényes többi tánchoz képest változatosabb mozgásvilágára. Összehasonlítva a legényes részleteket az előzőekben bemutatott ugrós (dus), verbunk és csárdás részletekkel, feltűnő, hogy míg itt az ellentétes mozdulatokat a táncosok többször is előadják egymás után, a legényes táncosok kontrakinetikus témáikat önmagukban azonosan nem ismétlik, legfeljebb szimmetrikusan. A legényes táncok változatosságának, izgalmaságának egyik jellemzője e szerint abban található, hogy különböző kontrakinetikus témák kapcsolódnak össze, amelyek ezen összekapcsolt állapotukban már előadhatók akár ugyanazon, akár másik testoldalon, más szóval azonosan vagy szimmetrikusan.

A gesztusellentét számtalan lehetséges példája közül itt most csak három további említenék olyan táncpustból, a lassú legényesből, amelyről eddig nem esett szó. Az ördögösfüzesi Réti János ritka fogásolása szabatosan formált tánc, az oldalt érintő és a test előtt vagy mögött keresztezett láb-geztusokból álló motívum és variánsai teszik ki a tánc nagy részét. A gesztust végző láb állandóan ellentétes utakat jár be, akár

változik a motívum szerkezete, akár nem – **14. példa: Ritka fogásolás, Ördögösfüzes.** Sallai János széki ritka tempójának részletében végpont nélküli mozdulatok sorozatát látjuk, a szerkezet észrevehetően mind ritmikailag, mind plasztikailag amorf. Azonban egy törvényszerűség felfedezhető: minden mozdulat a fent már megismert egy vagy több szempontból, pl. irány, forgatás, lábfo rész, az előző „tagadása”, azaz ellentéte – **15. példa: Ritka tempó, Szék.** Hasonlóképpen amorf a feketelaki lassú magyar is Kiss Ferenc előadásában. A táncban alapvető ellentétnek a forgatási ellentétet érezzük, s ehhez adódnak az irányok vagy a lábfo részek ellentétei – **16. példa: Lassú magyar, Feketelak.** A két amorf szerkezetű tánc azért érdemel figyelmet, mert számos más típusba tartozó tánc esetében is úgy láttam, menél inkább keresgéli a táncos a mozgáskifejezés lehetőségeit, annál inkább használ ellentétes mozgásokat. Mondhatnánk, a *gesztusellentét a néptánc nyelvezetének, kifejezési eszköztárának egyik legjellemzőbb toposza.*

Néptáncainkban a mozgásellentét-képzés azonban nem korlátozódik csak a gesztusokra. Számos példát lehetne felsorolni súlyhelyzetekben (pl. a fonások) vagy „kevert” súly- és gesztushasználatkor (tipikusan ilyen volt a bogártelki legényes itt is bemutatott T3 témája), amikor a testrészek végpontok kontrakinetikus, azaz egymást közvetlenül követő módon térbeli ellentéteket rajzolnak fel. Ugyancsak mozgásellentét található számos táncos súlyhelyzet forgatásaiban, amelyekre most nem térek ki részletesen. Végül, és kicsit hosszabb példának megemlítek egy ugróst Perkátáról (a táncot a helybeliek „verbunk”-nak nevezik). A táncban az itt említett valamennyi kontrakinetikus mozdulat-pár típus megtalálható: a gesztus- és súlyirányok ellentétei, a forgatási ellentétek, a lábfo részekre koncentrált ellentétek különböző típusai, és megtaláljuk benne a kontrakinetikus szimmetriát, azt a speciális esetet is, amikor a mozdulatellentét-pár egybeesik a szimmetrikus ismétléssel. Ha nem is a tánc teljes egészét (ez azért túlzás lenne), de zömét ezek a mozdulat-párok adják – **17. példa: Verbunk, Perkáta.**

A perkátai ugrós csak egyetlen táncpust képvisel, és még a néptánc hagyomány elnagyolt ismeretében is nyilvánvaló, hogy azon motívumok csoportja, amelyben az ellentét kimutatható, csak egy része a néptánc által használt motívumoknak. Akár tánc történeti kérdés is lehet, hogy az ellentét mely motívumokra vagy táncpustokra jellemző, s kimutatható-e olyan regionális vagy etnikai sajátosság, amely összefüggésbe hozható a kontrakinézis meglétével vagy hiányával. Mindenesetre feltűnő, hogy sem a kétlépes csárdás motívumában, amely általában a lassú csárdás sajátja, sem a többnyire három súlyfázisból álló, néptáncmozgalmi elnevezéssel „cifra” motívumokhoz tartozó számos változatban az ellentét jellemzően nem fedezhető fel. S az is, hogy a közép-erdélyi legényesekből mennyire hiányzik a „cifra” motívumcsalád, míg a kontrakinézis e táncpust igazán csak áthatja.

Az ellentét pusztán formai jelenségének feltárása már a megnevezés révén is átcsúszik a mozgás értelmezésének területére, azaz bizonyos tekintetben „jelentést” tulajdonít a táncnak. A jelentésvizsgálat fontosságát az adja meg, hogy csak így juthatunk el a mozgásról való – általában nem tudatos – táncos gondolkodás megértéséhez. Ha megértjük e gondolkodást, akkor közel kerülünk annak a lehetőségéhez, hogy a táncot újraalkossuk. Nem egyszer tapasztaltam, hogy kiváló táncosok, táncpedagógus vagy koreográfus szakos hallgatók ugyan könnyedén improvizáltak bármely megadott táncpustban, de ha arra kértem őket, *alkossanak a néptánc szellemében új motívumot*, megállt a tudomány. A mozdulatellentét lehetőségének és jellemző voltának ismeretében talán már könnyebb dolguk lesz. Az ellentét elve támpontot adhat a motívumon belüli mozdulatszámok kezeléséhez, és segítséget nyújthat az ilyenformán magasabb egységnek tekinthető, mozdulatellentét-párból összetett motívumok belső szerkezetének megismeréséhez. Talán megkockáztathatjuk azt a kijelentést is, hogy a kontrakinézis bizonyára a néptáncalkotás egyik generatív elve.

Fügedi János

DIGITÁLIS KÉPEK

Képek digitalizálása, digitális fényképezés – I.

(Avagy: hány megapixel kell egy A/4-es képhez?)

Előző cikksorozatomban – úgy másfél évvel ezelőtt – a hanganyagok digitalizálásának néhány kérdését boncolgattam, amelyekről úgy véltem, számot tarthatnak mások érdeklődésére is. Azt gondolom, legalább ennyire fontos a képek digitalizálása (meglévő képek szkennelése, illetve újak készítése digitális fényképezőgéppel).

Hogy kerül ez a téma a folkMagazinba? Véleményem szerint nagyon is szervesen: akármilyen szakterülettel foglalkozzon valaki, óhatatlanul szembesül ezekkel a problémákkal, legyen a feladat népszokások, tárgyak, viseletek dokumentálása, adatközlők portréja, vagy írásos dokumentumok archiválása. Viszont tapasztalatom szerint igen nagy a tájékozatlanság ezen a területen. Sokakra a „digitális” szó varázsigeként hat, hallatán eloszlik minden kéte-lyük a minőséget illetően. Amihez tíz éve még fényképezést fogad- tak volna, azt most nyugodtan megcsinálják ők maguk egy tele- fonba épített kamerával, és nem értik, hogy azután a tördelő mi- ért ráncolja a homlokát. Aki valaha is próbált filmre fényképezni, negatívról nagyítást készíteni, az tudja, milyen küzdelmek, trük- kök, kompromisszumok árán lehet csak igazán jó képet készíteni. Ez a digitális technikában is így van, csak a küzdelem helyszíne az egészségkárosító gőzökkel teli, sötét labor helyett az egészségká- rosító monitorok által bevilágított szobába helyeződött. Eszközei pedig kémiai reakciók, vegyszerek, és kézmozdulatok helyett szá- mok, matematikai képletek és szoftverek. Nyilván sokakat érde- kel ez a téma, de természetesen nem várható el mindenkitől, hogy hozzám hasonló elszántsággal kísérletezzen, böngéssze a témával kapcsolatos internetes oldalakat. Rajtuk szeretnék segíteni ezzel az írással. (Nekem munkaköröm is megkövetel némi ilyen tárgyú ismeretet. Meg is kapja a magam fajta az egyik honlapon, hogy a legveszélyesebb, aki ilyen honlapokat olvasgat ahelyett, hogy ad- dig is fényképezne...)

*

Először is tisztázzunk pár alapfogalmat! Nézzük meg, hogyan mű- ködik az analóg fényképezés, hogyan a digitális! Egy ponton bizo- nyosan közös mindkettő, ez pedig a lefényképezendő valóság, a *té- ma*. A téma valamilyen fényvel meg van világítva. A témának és a megvilágításnak a képkészítés technikai oldaláról szemlélve leg- fontosabb tulajdonsága a tónusterjedelem és a színhőmérséklet. Utóbbi tisztán a megvilágító fény sajátossága, előbbit befolyásol- ja maga a téma (színe, fényvisszaverő képessége, alakja, de a fény iránya is.)

A tónusterjedelem azt mutatja meg, hogy mekkora különbség van a téma legsötétebb és a legvilágosabb része között.

Példa: Napsütötte fehér márvány épület, a mely, árnyékos kapualj- ban néger (bocsánat, afrikai) férfi áll fekete napszemüvegben és fekete öltönyben. Elég nehéz feladat, sőt talán a lehetetlent súrolja akár film- mel, akár digitális technikával úgy lefényképezni, hogy a márvány fa- ragásai is szépen látszanak, de a kapu alatt álló ember is jól kivehető legyen. Vagy képzeljünk el egy másik témát: árnyékban lévő sötét dísz- let előtt fehér ruhás színész, fejjel megvilágítva. (Mindenki látott már ilyen amatőr felvételt: fekete háttér előtt fehér foltok mozognak...) Itt rögtön felmerül a kérdés, érdek-e minket a díszlet? Ha csak a szí- nész portréját akarjuk elkészíteni, talán nem. Ha viszont archiválási, dokumentálási célból készítünk képet az előadásról, akkor minden- képpen. A másik, amit be lehet mutatni ezen a példán, az a követke- ző: Csökkentsük a fejjel fényerejét, és egy kicsit világítsuk be a díszle- tet! Máris könnyedén le tudjuk fényképezni, csökkent a megvilágítás

terjedelem, anélkül, hogy a téma változott volna. (Nem festettük át sem a díszletet, sem a színész ruháját).

Az árnyalatterjedelmet – érzékelésünk tulajdonságaihoz iga- zodva – legjobb logaritmikus egységekben kifejezni. A hangma- gasság és a hangerő érzékeléséhez hasonlóan itt is akkor érzékeljük egyenletesnek az árnyalatok közti lépéseket, ha mindegyik – pél- dául – dupla annyi fényt ver vissza (vagy bocsát ki), mint az előző. (Ha két témarészlet közül az egyik kétszer annyi fényt ver vissza, mint a másik, ezt a tónuskülönbséget a fényképezés gyakorlatából visszavezetve *1 fényértéknyi* különbségnek nevezzük. A fényérték- ket az angol nyelvű szakirodalomban 'stop'-nak nevezik)

A színhőmérséklet tulajdonképpen a „fehér” fény színe. (A szí- nes fény más eset, azzal most ne foglalkozzunk!) Arról van igazán szó, hogy mit szeretnénk fehérnek látni. Agyunk ugyanis függetle- nül attól, hogy szemünk mit lát, a rendelkezésére álló információk alapján átértékeli a képet. Egy fehér papírlapot ugyanúgy fehérnek érzékelünk lámpafényben, napsütésben, naplementekor, vagy fel- hős időben. Ha viszont lefényképezzük napfényre kalibrált film- mel, (vagy akár digitális géppel, „napfény” üzemmódban), az első esetben sárga lesz, másodikban fehér, harmadikban vörös, negyedik- ben kék. A színhőmérséklet beállítását szolgálja a digitális gépe- ken a fehéregyensúly ('white balance') funkció. Analóg techniká- val ezt csak különböző színérzékenyséű filmekkel, és szűrőkkel le- het megoldani.

A képek (akár digitális, akár analóg technikával hoztuk létre) szintén van tónusterjedelme, és van felbontása. A felbontáson ('re- solution') viszonylag hamar túlehetünk: Az analóg képek esetén vonalpár / mm a mértékegység, a digitálisnál szkennerek és nyom- tatók esetén pont / inch (dpi), fényképezőgépeknél Megapixel.

Természetesen a valóságos méret (mm v. inch), a felbontás (dpi) és a pixelszám közül kettő egyértelműen meghatározza a harmadikat. Fényképezőgépnél azonban nincs értelme dpi-ről beszélni, hiszen nem tudjuk, mekkora tárgyat fogunk fényképezni, és mekkorára fogjuk na- gyítani. Csak tájékozódásul, egy „prosumer” (felső amatőr, alsó pro- fi-) kategóriájú objektívvel és filmmel 80-90 vonalpár / mm érhető el. Átlagos offset nyomtatás 300 dpi. Ebből az is kiszámítható, hogy A/4-es nyomtatás 8,2 Mpixel-es fájlból lehet csinálni. Ez azonban nem jelen- ti azt, hogy ilyen felbontású kamera feltétlenül kell is hozzá, sem azt, hogy feltétlenül elegendő. De erről majd később!

Nehezebb kérdés az árnyalatterjedelem. Kezdjük az analóggal! Már csak azért is érdemes ezt végigvezetni, mert ugyanez a problé- ma húsbavágóan jelentkezik a digitális technikában is. A kész kép – legyen az nagyítás, nyomtatás, vagy vetített kép – tónusterjedelme töredéke a valóságban előforduló témakénak. A legfehérebb papír- tól a legfeketebb nyomdafestékig terjed, ami elenyésző különbség a napsütötte márvány és az árnyékban álló fekete kabát közöttihez képest. Legkisebb a nyomtatott képé (nem egész 4 fényérték), ki- csit nagyobb a vetítetté (kb. 5-6 fényérték), feltéve, hogy jó vász- nat és jó vetítógépet használunk, a szoba jól be van sötétítve, a fa- lai pedig sötétek és mattak. A negatív jóval nagyobb tónusterjedel- met képes rögzíteni (6-8 fényérték), különleges laboreljárással még az is elképzelhető, hogy a példabeli téma egészét.

Csakhogy mire megyünk vele, ha egyszer nincs papír és festék, amivel kinyomtassuk? Nagyjából három lehetőségünk van: készí- tethetünk olyan nagyítást, amelyen a kapun belüli rész nagyjából reá- lis kontrasztokkal jelenik meg. Ekkor az egész boltív és a szabadtéri rész tiszta fehér lesz, a kerékpáros alakból a képen semmi nem jele-

nik meg (1. kép). Ha a téma külső részére koncentrálunk, az egész kapualj tömör festékpacni lesz, a kirakat részleteinek nyoma sem marad (2. kép). Vagy készíthetünk olyat, amelyen a kapualj sötét-szürke, a külső rész pedig világos szürke. Így az egész kép jellegtelen, erőtlén, de végül is nagyjából látható rajta minden (3. kép). Az esetek többségében e három megoldás megfelelő arányú ötvözése lesz a célravezető.

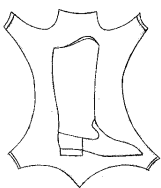
A digitális képet, amíg valóban digitálisan, fájlok formájában létezik, a pixelszám (Mpixel) és a bitmélység ('bit-depth') jellemzi. Akkor lesz csak ebből felbontás (dpi) és tónusterjedelem, ha valamilyen eszközzel (pl. nyomtató, vagy monitor) analóg képpé alakítjuk. Ekkor az egyes számokhoz színeket, tónusokat rendelünk hozzá, és meghatározzuk, hogy hány pontot nyomtassunk centinként (vagy inch-enként). A digitális kép általában három színcsatornában (R –vörös, G –zöld, B –kék) csatornánként 8 bit információt tartalmaz. Ez azt jelenti, hogy minden alapszínből 256 árnyalatot tud megkülönböztetni. Ez állítólag elég finom átmenet ahhoz, hogy folyamatosnak érzékeljük. A színcsatornánként 256 árnyalatból összesen 16 millió szín keverhető ki. A látható színek tartománya természetesen ennél jóval nagyobb, a nyomtatásban, vagy monitoron megjeleníthetőké azonban ennél is valamivel kisebb. A probléma inntól nagyon hasonlít az előzőekben leírt-hoz. Ha az árnyékban lévő részletre használjuk el a 256 árnyalatot, akkor a boltívre már nem jut. Ennek legsötétebb pontja is a 256-os értéket fogja kapni, és az összes többi – napsütötte – ugyanúgy, hiszen a világosabb részekre nem adhatunk mondjuk 270-es értéket, mert olyan már nem létezik. Ugyanígy, ha a kerékpáros kapja a 256 árnyalatot, az árnyékos rész egyöntetűen 0 értéket kap, tehát nem lesznek kivehetők a részletek. Ha az egészre osztjuk szét a 256 értéket, akkor ez nem ad elég finom átmeneteket, ha később

úgy döntünk, hogy mégis az árnyékos részt szeretnénk kinagyítani, az alak pedig nem érdekel (vagy fordítva). Természetesen erre is van megoldás. A szkennerek és digitális fényképezők érzékelői által előállított elektromos jelet nem 8, hanem több biten digitalizálják. A fényképezőgépek általában 12, a szkennerek 14, vagy 16 bitet használnak színcsatornánként. (Ennél többet maga az érzékelő fizikailag sem tud megkülönböztetni. Egyelőre, de persze a fejlesztők igyekezete töretlen!). A 12 bit már 4096 különböző árnyalatot jelent színcsatornánként, itt tehát már elég nagy szabadságot kapunk abban, hogyan legyen ebből 256.

A dolog azért nem ennyire szép, ugyanis a 4096 lineáris skálán értendő, a 256 pedig érzékelésünk sajátosságaihoz igazítva logaritmikus skálán. Aki erős volt matekból, annak máris kitisztult a kép, aki nem, azt további képletek sorolása sem fogja lázba hozni. Elégedjete meg azzal, hogy a sötét képrészletek tónusfelbontása jóval durvább, mint a világosaké. Ezt még tovább súlyosbítja a zaj, amelyről majd később lesz szó. Egy dolog vigasztalhat, hogy ez az analóg technikában is ugyanígy van.

Ezt a szabadságot azonban csak akkor tudjuk kiélni, ha valóban a mi kezünkben van a döntés. Az olcsóbb gépek csak JPG formátumú képeket készítenek. Ez egy 8 bites formátum (természetesen színcsatornánként 8), ráadásul veszteséges tömörítéssel. Ennek előnye, hogy kis méretű fájlok keletkeznek, így több fér a kártyára. Ráadásul egyből olyan formátumot kapunk, amelyet felismer az összes böngésző, levelező, szövegszerkesztő, képnézegető program. A veszteséges tömörítésnek pedig az a lényege, – akár csak az mp3 esetében –, hogy olyan információkat hagy elveszni, amiket úgysem vennénk észre. Ez azonban csak addig igaz, amíg nem kezdjük a képet módosítani. Lehet ugyanis, hogy mi éppen arra az információra vagyunk kíváncsiak, amelyet a prog-

Néptáncosok, néptánc csoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI, ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT

MENYECSKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06-87/321-304; mobil: 06-30/286-9517, 06-30/224-2105

TANKA TAMÁS és BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

ram fölöslegesnek ítelt. Miután pedig a fájl 8 bites, itt sem maradt mozgásterünk, a gép eldöntötte helyettünk, mi legyen a fontos, az árnyékos, vagy a megvilágított rész. Utólagos reklamációnak helye nincs! Itt kell megemlíteni azt is, hogy a JPG fájl tömörítése (és ezzel együtt információvesztése) nagyon különböző lehet. A jobb programokban 10-12 fokozatban beállítható a tömörítés mértéke. Gyengébb programok, olcsóbb gépek esetleg nem is kötik az orrunkra, milyen mértékű tömörítést alkalmaznak. (Példánk erős nagyításban: **4. kép** – kis felbontású eredeti, tömörítve; **5. kép** – nagy felbontású kép, erősen tömörítve; **6. kép** – nagy felbontás, kíméletes tömörítéssel.)

A jobb gépek tudnak RAW formátumban is menteni. A RAW formátum teljes egészében, módosítás nélkül tartalmaz minden információt, amit a CCD egyáltalán érzékelni tudott. *(Közbevetőleg: a köznyelv – és én is ebben a cikkben – általában CCD-nek hívja a digitális kamerák és szkennerek érzékelőit, jóllehet valójában csak ezeknek egy bizonyos típusa a CCD, és legalább ilyen elterjedt például a CMOS érzékelő. Ebbe azonban fölösleges lenne belemenni, akit komolyabban érdekel, találhat internetes oldalakat, összehasonlító tesztekkel, márkákkal stb.)*

Természetesen a RAW fájl mérete jóval nagyobb, mint a JPG-é, tehát kevesebb fér a kártyára, és tovább is tart, míg a gép kiment. Cserébe viszont maximálisan kiaknázzhatjuk gépünk lehetőségeit, akár utólag is ráerünk eldönteni bizonyos dolgokat, sőt akár több verziót is készíthetünk ugyanabból a képből. *(A következő oldalon a 7. példa egy fényképezőgép által tömörített JPG-kép, a 8. kép RAW fájlból utólag készített kíméletes tömörítés, míg a 9. minta az előzőből készített nagyítás, utólagos tónus- és kontrasztmódosításokkal.)*

Mivel a CCD-k és a digitalizáló egységek jelentősen különböznek géptípusonként, így a RAW formátum sem egységes, minden géptípushoz más és más dekóder szükséges. A gyártók természetesen mellékelnek a géphez olyan programot, amely felismeri a RAW-ot, és a kívánt módosítások után a kívánt (más programok által is felismerhető) formátumba konvertálja. Ám az a tapasztalat, hogy ezeknél sokkal jobb konverterek is léteznek, amelyeket például képszerkesztő szoftverekhez mellékelnek. Egy-egy új géptípus megjelenésekor az internetről kell letölteni a frissítést, hogy a konverter felismerje az új típusú RAW fájlokat. Ez viszont felvet egy igen komoly problémát, pláne, ha archiválásról beszélünk. Egy-egy kamera modellt 1,5-2 évig gyártanak. További 2 évig még sokan használják, majd szép lassan feledésbe merülnek. Vajon a képszerkesztő programok akkori verziói felismerik-e majd ezeket a fájlokat. Vajon a mostani verzió, – amelyik felismeri – futni fog-e az akkori operációs rendszereken? Az interneten komoly törekvésekről lehet olvasni, amelyek a RAW formátum egységesítését tűzik ki célul („Open Raw”, „Adobe DNG”). Valójában ennek inkább jogi és üzletpolitikai, mintsem technikai akadálya van.

Szkennerek általában nem mentenek RAW formátumba (csak a drágábbak), ám ez kevésbé fontos, hiszen szükség esetén beszkennelhetünk egy képet többféleképp is. Vagy kimenthetjük 3x16 bites TIF formátumba (tömörítetlenül), amely nagyon nagy helyet foglal ugyan, de a számítógépen nem kell annyira takarékosan bánni a hellyel, mint egy fényképezőgép kártyáján.

A szkennereknél más probléma merül fel. A nyomtatványokon, papírképeken előfordul alig 4 fényértéknyi árnyalatterjedelmet egy-két „vérgagyitól” eltekintve minden szkennertudja kezelni. Leginkább a dia-és negatívskennelés a problémás. Mint látni fogjuk, a filmekben lévő információ teljes „lementéséhez” nem elég csatornánként 8 bit!

Kezdjük a negatívval! Rögtön két problémával is találkozunk, a kontraszttal és a színmaszkkal. (Most csak az árnyalat- és színviszszaadás problémáit feszegetjük, a felbontást, élességet, egyéb optikai- és mechanikai tényezőket ne vegyük elő, bár tudnunk kell, hogy az eredeti kis méretei miatt ezek hatványozottan jelentkeznek.) A kontraszt azért problémás, mert – szemben a papírképpel, vagy a diával – itt nem az eredeti kontrasztjának a reprodukálása a cél. A negatív ugyanis egy – a témától a papírképig terjedő – munkafolyamat közbülső állomása. (Ebben hasonlít a RAW fájlra.) A negatív kontrasztja szándékosan nagyon kicsi (lágú), pont azért, hogy kedvenc példázatunk öltönyös alakja, és faragott márványa egyaránt ráférjen. Az eredeti téma 6-8 fényértéknyi árnyalatterjedelme bele van zsúfolva alig két fényértéknyi tartományba. Itt tehát az a kérdés, hogy a szkennertud-e különböztetni egymáshoz nagyon közel eső árnyalatokat, és hogy milyen formában tudja ezt fájlban rögzíteni. Utóbbira két lehetőség van. Nagy bitmélységű tömörítetlen fájlba menteni – pl. 3x16 bites TIF – és akkor ráerünk utólag eljátszozni a tónusokkal és kontrasztokkal. Hátránya hogy nagyon nagy fájlok keletkeznek, és minden esetben utómunkákra van szükség. Másik lehetőség, hogy már a szkennertudó szoftverében meghatározzuk (vagy rosszabb esetben ő meghatározza helyettünk), hogyan módosítsa a tónus- és kontrasztviszonyokat, ez esetben menthetjük 3x8 bites fájlba. Ha viszont rosszul határoztuk meg (például mert a program által megjelenített nézőkép csalt), az elveszett információt utólag már semmilyen módon nem nyerhetjük vissza. Egy azonban majdnem biztos: szemnek kellemes kontrasztú, nézhető, publikálható képet csak akkor kapunk, ha vagy az árnyékok, vagy a csúcshények részletességét feláldozzuk. (És viszont...) Itt tehát az archiválás és a publikálás érdekei ellentétesek. Csak az vigasztalhat valamelyest, hogy ez mindig is így volt, a negatívon mindig több információ van, mit akár a legjobb nagyítás.

A színmaszk az a vörös alaphátvány, amit mindenki ismer, aki látott már előhívott színes negatívot. Ezt az analóg technológia miatt alkalmazzák, a negatívok színérzékenységéhez igazodva, és

nagyítás során kiszűrjük. Nem is lenne baj a szoftveres kiszűréssel sem, ha tudnánk, hogy az adott filmet pontosan milyen paraméterek szerint kell szűrni. (Képzeljünk el egy ismeretlen márkájú archív negatívot, melyet évtizedekkel ezelőtt gyártottak egy azóta már nem is létező gyárban, – esetleg egy azóta már nem létező országban, – és döntjük el, hogy az adott kép azért ilyen színű, mert a fotós így akarta, vagy mert nem sikerült megtalálnunk a helyes szűrő értékeket...)

A diáknál a szín és a kontraszt – elvben – egyszerűbb dolog, azt kell minél hűbben visszaadni, amit a filmen látunk. A jobb szkennereket lehet kalibrálni kalibrációs ábrák beszkenelésével. (Ezek olyan ábrák, amelyek pontosan meghatározott színeket tartalmaznak.) A baj a gyakorlatban van. A diák árnyalatterjedelme jóval nagyobb, mint a negatívé, vagy a papírképé. Előfordulhat, hogy a szkennerek a legsötétebb részleteket egyszerűen nem bírja átvilágítani („alulvezérlés”), a legvilágosabbakon átjutó fény mennyiséget pedig a CCD nem tudja feldolgozni („túlvezérlés”). Ebbéli képességeket fejeznek ki a Dmax és Dmin értékek. (A Dmax a legsötétebb, a Dmin a legvilágosabb feldolgozható értéket). Dmax-ra 3 körüli érték nagyon gyenge, gyakorlatilag alkalmatlan dia szkennelésre (negatívra és papírképre attól még jó lehet), 4 feletti érték nagyon jó. A Dmin-nél az alacsonyabb értékek a jók. (0,2–0,3 igen jó, 1 fölött gyatra.) Más kérdés, hogy ezeket az értékeket egyáltalán megadják-e a gyárak. (A válasz egyszerű: diaszkennelésre ne vegyünk olyan készüléket, amire nem adták meg!)

*

ÉRZÉKENYSÉG, REKESZÉRTÉK, ZÁRIDŐ (V. ZÁRSEBESSÉG)

Összetartozó dolgok. A **záridő** (zárssebesség, 'shutter speed') egyszerű: ha azt látjuk egy gépre felírva, hogy 125, akkor az 1/125 másodpercig fogja a filmet (CCD-t) megvilágítani. Klasszikus esetben a záridőket fényértéknyi lépcsőkben lehet beállítani, tehát minden fokozat feleannyi (vagy kétszer annyi) ideig nyitja a zárat, mint az előző. (manapság már semmi akadály annak, hogy finomabb lépcsőkben is be lehessen állítani, általában " vagy 1/3 fényértéknyi lépcsőkben). A **rekeszérték** ('blende', 'aperture') az objektív fényerejét mutatja meg. (Hogy milyen összefüggésben vannak a számok a fényerővel, ne fesszessük, akit tényleg érdekel, szívesen elmesélem egy sör mellett.) A kisebb szám jelenti a nagyobb fényerőt. A klasszikus értékek: 2–2,8–4–5,6–8–11–16–22 stb.

8.

7.

Természetesen ezek is fényértéknyi lépcsőket jelentenek. Az **érzékenység** ('speed') azt fejezi ki, hogy mennyi fényre van szüksége az adott filmnek egy bizonyos fedettség eléréséhez. (Hogy a számok, a fény mennyiség, és a fedettség hogyan következnek egymásból, és hogyan lesznek ebből bitek a digitális fényképezésben, azt egy sör mellett sem mesélem el, mert nem tudom). Meghatározására régebben több szabvány is létezett (DIN, ASA, GOSZT), jelenleg az ISO használatos. Szokásos értékek: 50, 100, 200, 400, 800 stb. Mondanom sem kell, ezek is fényértéknyi lépcsőket jelentenek.

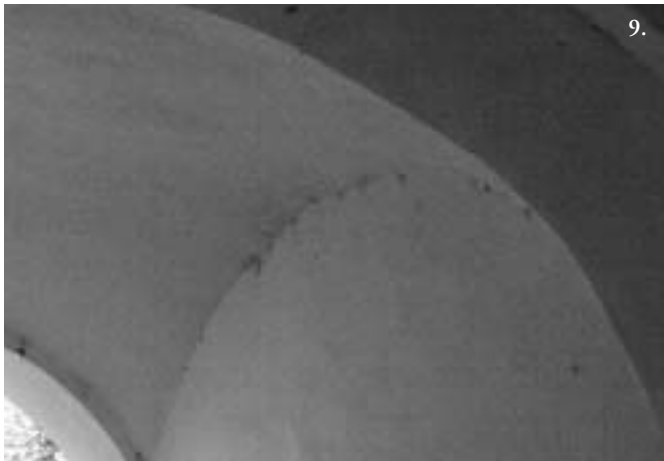
Tehát ha egy adott témát ISO 200 érzékenységű filmmel (CCD-vel) 1/60 záridővel 4-es rekeszsel tudunk lefényképezni, akkor ISO 100-al vagy 1/30 idő és továbbra is 4-es rekesz kell, vagy 1/60 idővel 2,8-as rekesz.

Itt jegyzem meg azt, is, hogy nem mindig lehet hinni a fénymérőnek, legyen akár kézi, beépített, automata, vagy manuális, amatőr, vagy profi. A fénymérő ugyanis azt az expozíciót határozza meg, amivel a kép átlaga középszürke lesz. Egy átlagos képnél ez működik is, de ha például szénkupaot, vagy hóembert fényképezünk, a gép mindkettőből megpróbál középszürkét csinálni. Persze ha már egy képen van mindkettő, és nagyjából egyforma nagyságú, van némi esélyünk.

FÉNYKÉPEZŐGÉPEK

A digitális fényképezőgépeknek általában három kategóriájával találkozhat az átlagos felhasználó. Ezek a **kompakt**, a **bridge**, és a **tükörreflexes** (DSLR – Digital Single Lens Reflex). Természetesen léteznek közép- és nagyformátumú műtermi, műszaki stb. gépek, de ezekre e lap hasábjain főlegesen szót vesztegetni.

Legkisebbek – természetesen – a kompakt gépek. Lehetnek akár 6-8 megapixelsek is, ami – mint később látni fogjuk – nem jelenti azt, hogy a képük egyenértékű volna a magasabb kategóriák hasonló felbontású képeivel. Leginkább emlékképek, úti jegyzetek készítésére alkalmasak. Használják például nagy formátumban dolgozó fényképészek (épület, tájfényképészet) előtanulmányok, vázlatok készítésére. Olyan esetekben tesz jó szolgálatot, amikor a minőség nem lényeges szempont, viszont fontos, hogy nagyon kis helyen elférjen. (Akár öltönyzsebben). Beállítási lehetőségekkel

nem nagyon kényeztetnek el bennünket, gyakran csak automata üzemmódjuk van.

A bridge kategória minden szempontból átmenetet képez a kompakt és a tükörreflexes között. Itt már egész jó objektívvel és érzékelőkkel is találkozhatunk, persze méretüknél fogva még mindig hátrányban vannak a DSLR kategória képminőségével szemben. Általában tudnak videót is rögzíteni (persze csak kis felbontásban), és még sok hasznos szolgáltatásuk lehet. Rendszerint többféle üzemmódjuk van, a speciális program automatikáktól a manuálisig. Objektívjeik nem cserélhetők, ami ebben a kategóriában cseppet sem hátrány, hiszen 10-12-szeres optikai zoom-okkal, és makró beállítási lehetőséggel szinte minden feladat megoldható. A konstruktőröknek viszont könnyebbé jelent, hogy a cserélhetőségből adódó kényszerek (kompatibilitás) nem kötik meg a kezüket. Két komoly hátrányuk van, az optikai kereső hiánya, és a hatalmas, olykor fél másodpercet is elérő késleltetésük. A DSLR kategóriánál viszont néha hátrány, hogy csak optikai keresőjük van. Jól jönne egy kifordítható LCD kereső, ha például fej fölött tartva kell fényképezni. Az elektronikus kereső fő hátránya, hogy késleltet. Amikor a keresőben a focista készül elrúgni a labdát, valójában már rég elrúgta. Ha tehát ekkor sikerülne exponálni, már az is késő lenne, hiszen talán már a játékos sincs a képben, de a labda egész biztosan nincs. De nem sikerül! Ha ekkor lenyomjuk a gombot, a gép még hosszú tizedmásodpercekig töpreng, mitévő is legyen. Mire végül exponál, már rég bent van a gól, talán épp akkor fújják le a meccset. Mindez természetesen nem csak sportfelvételeknél jelent hátrányt, hanem zenészeket, táncosokat ábrázoló képeknél is. (Késleltetése egyébként a DSLR gépeknek is van, sőt a hagyományos mechanikusaknak is. Ez azonban jóval kisebb, mint a saját reakcióidőnkéből adódó késleltetés.)

A DSLR kategóriának két hátránya van, a méret és az ár. Szmély szerint – és tudom, hogy ezzel nem vagyok egyedül – a méretet és a súlyt nem tekintem hátránynak. Egy pillékönnyű, parányi „játékszert” ugyanis nem lehet biztosan kézben tartani, ami pedig elengedhetetlen, főleg, ha váratlan helyzetekben, sanyarú körülmények között, gyorsan kell jó képeket csinálni. Arról nem is beszélve, hogy a tömeg kifejezetten hasznos lehet hosszú idők kiexponálásakor: nehezebb gépet nehezebb berázni, pláne, ha jól meg lehet fogni. Végül is a fényképezőgép egy szerszám, amellyel dolgozni kell. Zenészek tudják, hogy az csak a kérdés egyik fele, hogy egy hangszer hogy szól. Legalább ennyire lényeges, hogyan tartjuk kézben, hogyan engedi, hogy muzsikáljunk rajta. Az árral viszont nincs mit tenni, a minőségért fizetni kell. Az alacsonyabb kategóriájú DSLR gépeket általában *kitben* árulják, mely tartalmaz egy nem túl jó, de azért használható objektívet. (Kicsit gyengébbet, mint a bridge kategória csúcsgépei, de sokkal jobbat, mint az átlaga). Akinek ez megfelel, máris fényképezhet. Akinek nem,

az megveheti a vázat ('body') e nélkül is, és innentől a felső határ a csillagos ég! (Árban és minőségben egyaránt.) A DSLR gépek nem tudnak videót rögzíteni, viszont használhatók hozzájuk a gyártóik által hosszú évek alatt kifejlesztett speciális objektívek és tartozékok tucatjai. (Sőt, adapterekkel más gyártókéi is). Fénymérő és autofókusz rendszereik összehasonlíthatatlanul pontosabbak és gyorsabbak, mint az olcsóbb kategóriákban szokásosak.

Azért az áráktól sem kell első látásra megijedni. A vezető gyártók egy-másfél évente adnak ki új modelleket. Innentől az előzőt vagy nem is forgalmazzák, vagy szerényen elbújnak a prospektusok leghátsó oldalain. Egy új bridge gép árérték 2-3 éves modelleket lehet kapni alig használtan, amelyek gyakorlatilag csak megapixelben tudnak kevesebbet az újaknál. Ugyanez más nézőpontból azt jelenti, hogy ha valakinek mégis van pénze új digitális gépre, számoljon vele, hogy az két év múlva alig negyedét fogja érni, négy év múlva pedig kereshetünk egy unokaöcsőt, akinek odaajándékozhatjuk anélkül, hogy kiröhögne!

OBJEKTÍVEK

Bár az alacsonyabb kategóriákban a géptől elválaszthatatlanul kapjuk, nem árt külön is beszélni róla. Egy objektívet alapvetően három paraméter jellemez. A két legfontosabb paraméter, a *gyűjtőtávolság* (v. *fókusz*) és a *fényerő* rá is van írva a foglalatra. (Pontosabban maximális- v. kezdőfényerő, hiszen – mint mondtam – a fényerő a rekesz beállításával csökkenthető.) A harmadik a képméret. És ezen a ponton megint némi kavargás tapasztalható mostanság.

A régi szép analóg békeévekben ha volt az embernek egy kisfilmes gépe, és vett hozzá egy 50 mm-es objektívet, tudhatta, hogy annak kb. 45° lesz a látószöge, tehát ez egy normálobjektív. Ennél nagyobb gyűjtőtávolság (vagyis kisebb látószög) teleobjektív, kisebb fókusz (nagyobb látószög) pedig nagylátószögű. Hogy ugyanez az objektív hogyan viselkedne 6x6-os gépen, vagy super 8-as filmkamerán, az föl sem merült, ugyanis nem lehetett rátenni. Mostanában viszont a DSLR kategóriában természetes, hogy ugyanazt az objektívet rá lehet tenni különböző képméretű vázakra. Ugyanez az objektív a képméretétől függően az egyik vázon normál, a másikon nagylátószögű. Előfordulhat olyan is, hogy mondjuk az 1,6-os szorzójú vázon (átlagos digitális) nagylátószögű, az 1-es szorzójún (filmes v. csúcs-profi digitális), elvben szuper nagylátószögű lenne, de nem lehet használni, mert a nagyobb képméretet már nem tudja bevilágítani, így a kép sarkai besötétednek. Ha már szóba került, említsük meg, hogy az objektíveket látószög szerint három csoportba soroljuk. A szemünknek megszokott perspektívát adó objektíveket hívjuk normál objektívnek. Ezek gyűjtőtávolsága nagyjából egyezik a képfomátum átlójának méretével. A teleobjektívek távolabbi témák „közelebbre hozására” valók, a nagylátószögűekkel pedig közletről is befoghatunk nagy méretű témákat, azon az áron, hogy a perspektíva kicsit szokatlan lesz, túlságosan kihangsúlyozza a mélységet. A közeli tárgyak aránytalanul megnönek a távolabbiak pedig aránytalanul összehúzódnak. Ezek természetesen geometriai törvényszerűségek, nem az objektív tervezők tehetnek róla...

A DSLR gépeknél a valós gyűjtőtávolságot írják az objektívekre, a kisfilmen felnőtt felhasználók pedig folyamatosan szoroznak-osztanak fejben. Hogy egy objektív milyen képméretet tud kirajzolni, azt pedig csak a gyártó brosúráiból lehet megtudni. A bridge gépek felhasználóit megkímélik az állandó szorozgatástól, és ezekre már eleve az átszámított értéket írják. Ha tehát az van ráírva egy objektívra, hogy 35 mm, az valójában azt jelenti, hogy a gépbe épített CCD-vel akkora a látószöge, mint egy kisfilmes 35 mm-esnek, holott valójában csak pl. 12 mm a gyűjtőtávolsága. (Utóbbi adatot általában nem kötik az orrunkra.)

ifj. Vitányi Iván
(Folytatása következik.)

Page 3 Announcing: Traditional music training – from fall 2007- a new department at the Liszt Academy of Music, Budapest
The establishment of this department at the Liszt Academy of Music marks a historical moment for Hungarian folk music! Well-known and respected Hungarian musicians, teachers, ethnomusicologists (see list of names in paragraph 6 of Hungarian article) will be teaching in the new program. Study in this department at the Academy will be open to both Hungarians and foreigners under the same conditions as for the other departments at the Liszt Academy. Interview with Batta András, Rector- Liszt Academy of Music. K. Tóth László.

Page 7 Announcement of web page on the traditional dance, music and games of the Bodrogek region of northeastern Hungary, southeastern Slovakia. Establishment of this web page was supported by the Hungarian Ministry of Cultural Heritage. www.bodrogek.hu . By Darnos István

Page 9 10th International Legényes Competition – honoring the memory of Martin György. Held every April at the Budapest Cultural Center („BMK”), this year the men’s dance to be performed by contestants was the sűrű tempó from Szék, Transylvania. 17 dancers arriving from all over the Hungarian language area competed and were judged by a jury of dance experts. 6 dancers were given awards. First prize went to Galát Péter- a dancer in the Hungarian State Ensemble. Report by the organizers: Bartók Dance Ensemble and the Budapest Cultural Center

Page 11 22nd Zala Folk Dance Festival Held every spring; this year more authentic choreographies were presented, but there were also ‘dance theatre provocations’ well worth mention. More than 11 groups are listed here that performed choreographies awarded by the jury. In the authentic category, first prize went to a choreography by young dancers from the Hungarian State Ensemble, entitled „Emlékek a végéről” [Memories of the end]. In the dance theatre category, a choreography by Juhász Zsolt entitled „Metszet” [segment, cross-section] won first prize. Report by Kutszegi Csaba

Page 18 Csángó Festival 2006 To be held in two locations in Hungary: August 2-3, 2006 – Ócs, Western Hungary August 4-5, 2006 – 16th Csángó Festival in

Jászberény. Benefit performances by Hungarian traditional dancers, singers and musicians from Moldavia and Transylvania’s Gyimes region - to aid Hungarian Csángó students studying at the Szent Erzsébet Lyceum in Gyimesfelsőlok, Romania. Announcement by Kocsán László

Page 22 Measuring the Sheep’s Milk in Méra. Csernók Gabriella Éva writes her report on this traditional spring event which happens at Saint George’s Day every year in this village in Transylvania’s Kalotaszeg region. It is the celebration marking of the first time the sheep are let out to pasture in the spring, the measuring of the first milking afterwards and establishment of the economic parameters for the summer sheep milking season. There are age old rituals involved, music and a ball. Young Hungarians from Hungary often travel to Méra for this event.

Page 27 The research work of Kaposi Edit. Kaposi Edit [was] one of the most many sided and prolific members of the generation of dance researchers from the period after World War II. Her interests, research work, and writings included folk dance, dance history and every branch of related dance research, dance education, dance criticism, stage and competitive ballroom dance....bearing witness to this are more than 300 of her writings of various types – books, studies, reports, informational articles, critiques, book reviews, interviews.... One of her most well-known works was a book published in 1999: [‘The dances and dance life of the Bodrogek region 1946-1948’]. Felföldi László

Page 30 Conversation with Székely Levente. Born in Kolozsvár, Transylvania. Studied music in high school and university in Kolozsvár (Cluj). First began playing village music of Szék with classmates in 1975, which led to playing fiddle in dance house bands in Transylvania ‘til 1982. Married dancer from Hungary, Sztanó Hédi in 1981. Emmigrated to Hungary in 1982. Played fiddle with Sebő Ensemble, the Hungarian State Ensemble, then with Kalamajka Ensemble in Budapest until 1991, while working as translator, interpreter, journalist. In 1991, he took a job in Bucharest working for the Hungarian Ambassador. Finished his masters degree in 1998 in Boston. In 1999, he and his family went to New York – he took a post with the Hungarian mission at the U.N. In 2004 he returned to Hungary

where he still works for the Foreign Ministry. In March he released a new recording of his favorite music; the traditional music of Nagysajó, a village in Transylvania. Interview by Abkarovits Endre

Page 38 Theory of opposite movements in the creation of dance motifs in Hungarian folk dances. Fügedi János examines the sequence of movements and appearance of opposing movements/or gestures in dance motifs of selected traditional dances, as an exercise in analyzing the structure of improvised dances. Such analyzation could give information on learning to better reconstruct and improvise these dances while also providing information on how new motifs could be created that would fit in with the dance tradition. Visual aids – that is, the dance examples referred to in this scientific article, can be viewed on the internet in two places; either in the archive of the FolkMAGazin’s home page, by searching this article, or - on the server of the Hungarian Academy of Sciences Institute of Musicology at www.zti.hu/tanc/ellentet.

Sue Foy

folkMAGazin

2006/3., XIII. évfolyam, 3. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:
Eredics Júlia, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kőrösi Katalin, Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levelezési cím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
Tel./fax: 27/336-809
Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka

Nemzeti Kulturális Alapprogram

*Petri Mihály (Vadasi Tibor nagybátyja)
Szeghalom, Békés m.
Maácz László felvétele, 1956. május 27.
(Bencze Lászlóné tulajdona)*

